

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРИМІНОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ**

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КУРСАНТСЬКО-СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(16 червня 2017 року, м. Харків)

**Харків
ХНУВС
2017**

УДК 343(063)
ББК 67.308я431+67.61я431
У59

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету внутрішніх справ
від 31.03.2017 № 56;
згідно з рішенням правління Кримінологічної асоціації України
від 27.04.2017 № 3.*

Університетські кримінально-правові та кримінологічні
У59 читання : зб. тез доп. І Всеукр. курсант.-студент. наук.-практ.
конф. (16 черв. 2017 р., м. Харків) / МОН України ; МВС
України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц.
України. – Харків, 2017. – 180 с.

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
висвітлюють широке коло актуальних проблем кримінального
права та кримінології у світлі трансформації національної
правової системи та кримінальної юстиції в цілому.

У збірнику представлено наукові доповіді курсантів, студентів
та слухачів з кримінального права та кримінології, присвячені
проблемам протидії злочинності та боротьби з нею,
забезпечення громадського порядку, вдосконалення
національного законодавства, його наближення до кращих
європейських стандартів.

УДК 343(063)
ББК 67.308я431+67.61я431

Публікації наведено в авторській редакції.

*Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій.
За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання,
фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за
розголошення фактів, що не належать відкритому друку, тощо
відповідають автори публікацій та їх наукові керівники.
Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому
доступі на сайті збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної
асоціації України» (<http://www.visnikkau.org>), а також у репозитарії
ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).*

ЗМІСТ

АНДРЕЄВА Ю. С.

СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ПРОПАГАНДИ КУЛЬТУ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОСТІ	8
--	---

БОРЗДОВ В. С.

ПІДКУП ЯК СПОСІБ ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ	10
---	----

БУЛЬБА І. В.

ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: УСУНЕННЯ НЕДОЛІКІВ ЧИ ЗАКОНОДАВЧИЙ РЕГРЕС?	13
---	----

ВАНГЕЛА К. А.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	20
--	----

ГОДНЮК Л. М.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	24
---	----

ГОРБУНОВА М. В., ДЕРГУНОВА А. О.

УМИСНЕ ВВЕДЕННЯ В ОБІГ НА РИНКУ УКРАЇНИ (ВИПУСК НА РИНОК УКРАЇНИ) НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	30
--	----

ГРИБАНОВА В. О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ	34
--	----

ГУЛАТКАН Т. В.

ДО ПИТАННЯ ІСТОТНОЇ ШКОДИ ТА ТЯЖКИХ НАСЛІДКІВ У РОЗДІЛІ XVII ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	37
--	----

ГУТОРОВА О. С.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ	40
---	----

ДВАЛІ Л. Р.

СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ПРОПАГАНДИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ	46
--	----

ДОЛИННА Я. А. ВБИВСТВО МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ ЧИ ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ?	48
ДРАГАН Н. І. ФОРМУЛЮВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 309 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	53
ДУМЧИКОВА Ю. А. ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКЛЮЧЕННЯ З КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ СТАТТІ, ЯКА ПЕРЕДБАЧАЄ ПРОВОКАЦІЮ ПІДКУПУ	56
ЗАДНІПРОВСЬКА О. Ю. ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО УЧАСТІ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ І КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ	58
ЗАКОМОРНИЙ Я. О. «ГРУПИ СМЕРТІ» В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ	62
КАСЬЯНОВ І. О. ОБВИНУВАЛЬНИЙ ВИРОК ЯК ЄДИНА ФОРМА ВСТАНОВЛЕННЯ ВИНИ: СТАН ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ.....	66
ЛИСТОПАД С. С. ДІЄВІ ПІДХОДИ ДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	70
ЛУЦЕНКО І. П. СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАКОННОСТІ, ДОЦІЛЬНОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	74
МЕЛЬНІКОВ М. О. КВАЛІФІКАЦІЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ	77
МУРАШКО В. О. ОБ'ЄКТ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	80
ОВЧАРЕНКО А. Є. НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ЗБІЛЬШУЄ РІВЕНЬ КОРУПЦІЇ	85

ОКОЛОТ М. Г.

ДО ПИТАННЯ ПРО ХАРАКТЕРИСТИКУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ
З УДОСКОНАЛЕННЯ РЕДАКЦІЇ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО
СТАТТЕЮ 179 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ..... 90

ПЕТРОВ В. О.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 258³ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ 93

ПИХТІН О. О.

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВІДМЕЖУВАННЯ
КОНТРАБАНДИ ВІД СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ 97

ПОГРЕБНЯК О. О.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗШИРЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ВІЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ
СВОЇХ ПОГЛЯДІВ 101

ПРИХОДЬКО О. М.

СТРУКТУРА АРХІТЕКТУРНОГО НАПРЯМУ
У ПРАКТИЦІ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ 104

РЕВЯКІН Д. В.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ
ЗАРАХУВАННЯ СУДОМ СТРОКУ ПОПЕРЕДНЬОГО
УВ'ЯЗНЕННЯ У СТРОК ПОКАРАННЯ»:
ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ..... 108

РЕДЬКО Д. В.

СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СВІТЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ
СИСТЕМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ..... 111

РОМАНЧЕНКО Д. І.

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗАБРУДНЕННЯ
АБО ПСУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ 115

САВЧЕНКО С. О.

СМЕРТНА КАРА: ЗА ЧИ ПРОТИ?..... 119

САГАЙДАК Є. С.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ..... 123

САНЧИЧ К. Р.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄКТА ПЕРЕШКОДЖАННЮ
ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК,
ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ..... 127

САРАТ А. О.

КОРУПЦІЯ В ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ
ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ
І НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ..... 131

ТАРАСЯН А. В.

ПЕНІТЕНЦІАРНО-КРИМІНОЛОГІЧНИЙ «ВЗІРЕЦЬ»
ЩОДО НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ,
ВЧИНЕНОГО ЗАСУДЖЕНИМИ В УСТАНОВАХ
ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ 135

ТІТІЧКО В. В.

ЩОДО НЕВІДПОВІДНОСТІ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 368²
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ КОНСТИТУЦІЇ
УКРАЇНИ 138

ТКАЧ О. О.

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ..... 141

ТРОХИМЧУК В. О.

ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ 144

ТУЛЬЧЕВСЬКА М. М.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЖЕБРАЦТВУ ДІТЕЙ
В УКРАЇНІ 147

ХМЕЛИК М. С.

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї:
СУБ'ЄКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ..... 151

ЦЕБИНОГА О. Ю.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ
У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН..... 155

ЧЕРНІКОВ П. М.

ПРОБЛЕМА ЗАЙНЯТТЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ..... 160

ЧЕРНОВОЛ В. С.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ 163

ШАЛАБАЙ А. В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	166
--	-----

ЯЛАНСЬКИЙ О. С.

ПРОБЛЕМА ЗМЕНШЕННЯ ВИДІВ ПОКАРАНЬ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	172
---	-----

УДК 343.349

Юлія Сергіївна АНДРЕЄВА,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Олішевський Олександр Володимирович, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ПРОПАГАНДИ КУЛЬТУ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОСТІ

Визначено суспільно небезпечні наслідки пропаганди культу насильства і жорстокості. Розкрито механізм впливу відповідної продукції на здоров'я людини та її свідомість.

Ключові слова: культ, насильство, жорстокість, пропаганда, суспільно небезпечні наслідки.

Актуальність вибраної теми полягає в тому, що в Україні за роки незалежності збільшився об'єм інформації про агресивну поведінку, жорстокість, яка має негативний вплив на здоров'я людей та криміногенну обстановку в країні.

Метою даної роботи є розгляд питань про вплив культу насильства та жорстокості на людей, до яких суспільно небезпечних наслідків приводить його пропаганда.

Суспільно небезпечні наслідки в кримінальному праві визначаються як шкода, що заподіюється злочинним діянням суспільним відносинам або нематеріальним цінностям (благу) чи як реальна небезпека (загроза) заподіяння такої шкоди.

Насильство розглядається у двох проявах – фізичне та психічне. Так, І. Г. Філановський під фізичним насильством розуміє застосування фізичної сили до потерпілого. Психічне полягає у впливі на психіку людини і не завдає видимої фізичної шкоди органам людини, викликаючи почуття страху, гніву, обурення (погроза застосувати фізичне насильство, заподіяння матеріальних збитків в усній або письмовій формі). Жорстокість – це безжалісність, безсердечність, нечуттєвість до страждань жертви, вдавана байдужість дій злочинця для досягнення ним потрібного йому результату. Культ насильства і жорстокості, в розумінні вище написаного, – це преклоніння перед безжалісним, безпощадним застосуванням фізичного або психічного впливу до будь-кого чи піднесення беззаконня [1, с. 353].

Сприйняття продукції, яка проповідує саме обожнювання насильства і жорстокості спричинює шкоду фізичному, душевному та духовному здоров'ю людей. Найбільше шкоди завдало розвитку

підлітків. Розповсюдження творів даного характеру погано позначається на психічній поведінці людей, приводить до прояву згубних схильностей, заохочує до цинічного відношення до інших осіб.

При споживанні продукції, яка розглядається в цьому дослідженні виділяється гормон адреналін. Потрапивши в кров, останній починає впливати на весь організм. Він стимулює центральну нервову систему, прискорює серцеві скорочення, розслаблює гладку мускулатуру бронхів і кишечника, а також звужує судини черевної порожнини, скелетної мускулатури, слизових оболонок і шкіри. Перш за все, необхідно відзначити, що під впливом адреналіну відбувається різке збільшення артеріального тиску, яке чинить на серце негативний вплив, так як гальмує його роботу. Даний процес може стати причиною аритмії. А тепер найголовніше – тривалий викид адреналіну в кров найчастіше призводить до виснаження мозкової речовини надниркових залоз. Якщо говорити медичними термінами, то такий стан називається як «гостра надниркова недостатність». Даний стан завжди є причиною раптової зупинки серця, а, отже, і загибелі людини. Саме тому тривалий стрес є дуже небезпечним станом, якого потрібно уникати [2].

Розглянемо інший аспект нашої теми. Після перегляду вище наведеного, людина переосмислює їх значення та зміст, визначає їх прийнятними. Відбувається деформація свідомості та ідеалів людей. У такому випадку у законослухняних верств населення виникають антигромадські погляди, уявлення, що допускають, заохочують або відкрито провокують порушення кримінально-правових заборон. В результаті чого люди підсвідомо вважаючи жорстокість і насильство дозволеними, вчинюють дії, які призводять до негативних наслідків. З іншої сторони, – підтримує незаконні уявлення тих, хто став на злочинний шлях. Після сприйняття відповідної інформації людина стверджується в негативному світогляді, знаходить виправдування своїй злочинній поведінці.

Таким чином, до суспільно небезпечних наслідків пропаганди культу насильства та жорстокості відносяться: з однієї сторони – шкода здоров'ю, починаючи від тілесних хвороб і аж до смерті, а з іншого – моральна деформація, що проявляється у вигляді антигромадських поглядів, уявлень, байдужості, безжалісності, безсердечності, нечуттєвості до страждань інших тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Філановський І. Г. Культ насильства і жорстокості. *Правова держава*. 2011. Вип. 22. С. 352–353.
2. Воздействие адреналина на организм // Профклиник: сайт. URL: <http://www.profclinica.ru/main/interesno/77-vozddeistvie-adrenalina-na-organizm.html> (дата звернення: 22.04.2017).

Одержано 24.04.2017

УДК 343.35(477)

Владислав Сергійович БОРЗДОВ,

студент 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

ПІДКУП ЯК СПОСІБ ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

Висвітлено кримінально-правову характеристику злочину, передбаченого ст. 369-3 Кримінального кодексу, описано форми та способи здійснення протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань, особлива увага приділяється такому способу як підкуп. Здійснено аналіз кримінально-правової норми та вказано на основні недоліки в її формулюванні.

Ключові слова: спортивні змагання, корупція у спорті, вплив на результати змагань.

Як наголошувалося в пояснювальній записці до законопроекту «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» (далі – Закон), чинний закон «Про запобігання корупції» не охоплює проблему запобігання корупції у сфері спорту, а до суб'єктів відповідальності не віднесені до організатори спортивних змагань. Прийнятий Закон доповнює Кримінальний кодекс статтею 369-3, якою встановлена відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань. Санкції трьох частин даної статті передбачають покарання від штрафу (200–1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) до позбавлення волі до трьох років зі спеціальною конфіскацією.

Прийняття Закону зумовлене суспільною важливістю спорту для життя населення в Україні, наприклад, у контексті формування та підтримання традицій здорового способу життя та міжнародного іміджу нашої держави. Очевидним є те, що протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань спотворює їхню сутність, оскільки порушує загальні засади таких заходів (змагальність, рівність, справедливість) та правила чесної гри (загальновизнані в спортивному товаристві морально-етичні зобов'язання спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть безпосередню участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту суворо дотримуватися правил

змагань, не допускати заборонених прийомів і методів боротьби, грубощів, шахрайства, інших протиправних діянь як засобів досягнення спортивних результатів).

Як визначено у статті 1 Закону, офіційне спортивне змагання – спортивне змагання, передбачене Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, що проводиться уповноваженим організатором спортивних змагань з метою визначення переможців згідно з правилами спортивних змагань для відповідного виду спорту, визнаного в Україні, та положенням (регламентом) про це змагання [2].

Частина 3 ст. 6 Закону «Правила чесної гри (Fair Play)» зазначає, що спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту повинні сумлінно виконувати свої спортивні, професійні та службові обов'язки, не допускати зловживань ними, не розголошувати і не використовувати в інший спосіб ексклюзивну спортивну інформацію, крім випадків, встановлених законом, утримуватися від виконання неправомірних рішень чи вказівок керівництва та від задоволення пропозицій інших осіб, що можуть протиправно вплинути на хід або результати офіційних спортивних змагань [2].

Згідно примітки до ст. 369-3 КК суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону. Відповідно до ч. 2 ст. 17 Закону суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, що впливають на результати офіційних спортивних змагань, є особи, зазначені в частині третій статті 6 цього Закону, які вчинили корупційне правопорушення; особи, які порушили заборону, встановлену в частині четвертій статті 8 цього Закону; особи, які примушували чи підбурювали цих суб'єктів до правопорушень або вступили з ними у змову [2].

Вплив на результати офіційних спортивних змагань та одержання внаслідок таких діянь вигоди як перший тип суспільно небезпечної поведінки, за який встановлено відповідальність у ст. 369-3 КК, може, виявлятися у двох формах вчинення злочину: 1) вплив на результати офіційних спортивних змагань; 2) одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди [3].

Способами неправомірного впливу є підкуп, примушування, підбурювання та вступ змову. Так, підкуп є родовим поняттям, що нині замінює поняття «хабарництво» і в контексті цієї статті може виражатись у формі надання та одержання неправомірної вигоди. Одержання полягає в прийнятті службовою особою неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вчинення певної конкретно зумовленої дії або ж навпаки, бездіяльності. Наданням є передача неправомірної вигоди службовій особі за вчинення нею на користь того,

хто таку вигоду пропонує, обіцяє чи надає, або на користь третьої особи певних зумовлених дій або ж утримання від їх вчинення.

Під підкупом у ч. 1 ст. 369-3 КК слід розуміти: 1) надання грошей, цінних паперів, іншого майна, послуг майнового характеру, інших зисків і переваг за вчинення або невчинення дії, що може забезпечити некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагання і досягнення наперед визначеного його наслідку (*активний підкуп*); 2) одержання зазначених предметів за вчинення або невчинення зазначених дій (*пасивний підкуп*). Оскільки вплив на результати офіційних спортивних змагань як суспільно небезпечне діяння характеризується спрямованістю на зміну ходу змагань чи їх результату, підкуп не може полягати у подяці спортсменові, особі допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні, або посадовій особі у сфері спорту, якщо домовленість про надання та одержання певних благ була досягнута після того, коли вже настав бажаний для їх надавача результат спортивних змагань [3].

Склад даного злочину характеризується спрямованістю діянь на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом часткового чи повного виключення їх непередбачуваного характеру і досягнення тим самим визначеного їх наслідку, що суперечить правилам чесної гри, засадам справедливості та самій меті проведення офіційних спортивних змагань. Створення дієвих правових механізмів утвердження й забезпечення прав і свобод людини щодо розвитку фізичної культури та спорту в Україні є найважливішими приводами криміналізації підкупу осіб, зазначених ч. 2 ст. 17 Закону.

Безумовно, криміналізація протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань є позитивним кроком, зумовленим сучасними реаліями української та міжнародної спортивної систем та досвіду спортивних змагань, водночас сама конструкція кримінально-правової норми потребує подальшого вдосконалення, зокрема, шляхом уніфікації та тлумачення певних понять і дефініцій, існує необхідність доповнення статті кваліфікуючими ознаками (вимагання неправомірної вигоди, предмет – неправомірна вигода у великому розмірі), шляхом підвищення рівня конкретизації визначення суб'єкта злочину та приділення особливої уваги відмежуванню від подібних родових злочинів за об'єктивною стороною. Наприклад, ст. 369-3 Кримінального кодексу можна доповнити частиною 4, що передбачала б відповідальність за «дії, передбачені частинами 1-3 цієї статті, поєднані з вимаганням або одержанням неправомірної вигоди у розмірі, що перевищує 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Примітку ж слід доповнити пунктом, що б містив дефініцію неправомірної вигоди конкретно для цієї статті.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.05.2017).

2. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: закон України від 03.11.2015 № 743-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19> (дата звернення: 04.05.2017).

3. Задоя К. П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2. С. 146–157.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.21(477)

Ірина Валеріївна БУЛЬБА,

слухач магістратури факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Байлов Антон Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: УСУНЕННЯ НЕДОЛІКІВ ЧИ ЗАКОНОДАВЧИЙ РЕГРЕС?

Акцентовано увагу на сучасних тенденціях щодо вдосконалення кримінального законодавства, факторах, що впливають на цей процес. Проаналізовано окремі зміни до Кримінального кодексу України. Обґрунтовано позицію стосовно зростання динаміки законодавчих змін до КК України, що спричинює ситуацію нехтування законодавцем теорією кримінального права в частині криміналізації (декриміналізації) діянь. Запропоновано шляхи вирішення проблеми окремих змін кримінального законодавства.

Ключові слова: *Кримінальний кодекс України, законодавство, недоліки законодавства, криміналізація діяння, декриміналізація діяння.*

Чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України) був прийнятий Верховною Радою України 05.04.2001, а набув чинності 01.09.2001. Із цього моменту зазначений законодавчий акт неодноразово змінювався: усього внесено 176 поправок, а найбільша кількість припала

на 2014 р. – 29, найменша на 2002 р. – 2. Зазвичай, це відбувалося шляхом внесення змін до статей КК України, виключення певних позицій із кримінально-правових норм, виключення статей в цілому, визнання неконституційними деяких положень КК України, введення в дію нових кримінально-правових норм через механізм доповнення Кодексу відповідними статтями. Беззаперечним є той факт, що внесення змін до КК України неминуче. Звісно, така ситуація зумовлена рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, однак хотілося б поставити питання: чи дійсно постійні зміни і доповнення зможуть удосконалити наше законодавство та допоможуть побороти злочинність?

Член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор історичних наук Володимир Михайлович Литвин влучно зазначив: «...постійне внесення змін і доповнень до закону негативно впливає на стабільність законодавства в цілому і правову передбачуваність зокрема, а копіювання нормативних розробок інших держав без відповідної адаптації нерідко привносить у нашу правову систему норми і принципи, нехарактерні для неї, що загрожують блокуванням інших положень, особливо тих, які виконуються за гранти. І ті, хто сьогодні працює у Верховній Раді України, відчувають тиск з боку розробників таких законів, бо їм треба швидше прозвітувати, що вони виконали відповідну роботу. Якість нікого не цікавить...» [1]. Його слова залишаються актуальними і на сьогоднішній день, особливо у сфері кримінального законодавства, зважаючи на відносно молодий КК України і ту кількість змін, яких він зазнав на сьогоднішній день.

Безсумнівно, кримінальне законодавство України ще з початку його формування в незалежній та суверенній державі було об'єктом підвищеної уваги як з боку законодавців, так і з боку суспільства, що і зумовило внесення до нього різних змін і доповнень. Однак динаміка і кількість правок КК України впродовж різних років не тільки вражає, а й лякає. Така правотворча практика ставить під загрозу не тільки системність кримінального закону, а також ставить під загрозу системність кримінального закону і може спотворювати його функціональне призначення [2, с.36]. Про це свідчить поспішне прийняття рішення стосовно криміналізації діяння, що з часом має зворотний ефект, і зміни подібного роду скасовуються, однак навряд чи законодавець під час свого творчого процесу замислюється над механізмом реалізації нововведеного положення та наслідками його застосування на практиці як правової норми.

Спробуємо все-таки розібратися у причинах внесення масових поправок до кримінального законодавства протягом всього його існування в незалежній, суверенній Україні. Передусім потрібно звернути увагу на прискорення євроінтеграційних процесів, що вимагає якнайшвидшого приведення законодавства України у відповідність до

європейських стандартів, що й виступає першою причиною. Другою можемо назвати ті революційні зміни, що відбувалися в нашій державі в кінці 2013 р. – на початку 2014 р. та тривають й нині. Наступна причина – це те, що кримінальний закон із кожним роком все більше і більше залежить від політичних процесів, що відбуваються в Україні, тобто політика, а точніше політичні процеси, що стрімко розвиваються останнім часом у нашій державі, зумовлюють появу нових правових норм у КК України. Не менш важливим є і бажання зробити кримінальне законодавство «доступним» засобом у боротьбі із всіма складними соціальними проблемами, які виникають в суспільстві. І це далеко не вичерпний перелік причин постійного внесення змін до КК України.

Для наочності проведемо аналіз деяких «виправлень» кримінально-правових норм. Отже, розділ Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки України» вперше зазнав змін у 2014 р., до цього часу його положення були сталими. Така ситуація зумовлена політично-революційними подіями, що мали місце в Україні упродовж 2013–2014 рр., цим і пояснюється підвищена увага саме до цієї категорії суспільно небезпечних діянь. Розглянемо цікаві моменти удосконалення зазначеного розділу. У період революційних змін І розділ Особливої частини КК України було доповнено ст. 110¹ «Екстремістська діяльність» відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних законів [...]» від 16.01.2017 № 721-VII, а рівно через місяць дану статтю виключено на підставі Закону України № 767-VII від 23.02.2014. Виходить, що за вказаний проміжок часу проблему екстремістської діяльності вирішили і дана кримінально-правова норма стала просто непотрібною. Згідно із Законом України від 07.10.2014 № 1689-VII всі санкції статей І розділу Особливої частини КК України, крім ст. 114¹ «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань», доповнені таким видом покарання, як конфіскація майна. Це був суттєвий крок на шляху до боротьби із злочинами, передбаченими досліджуваним розділом.

Не можна не згадати і найактуальнішу тематику – боротьба з корупцією. Статті КК України, за якими настає відповідальність за обіцянку, пропозицію, надання чи отримання неправомірної вигоди, із 2009 р. регулярно зазнають змін. Зокрема, остання полягає у розширенні кола осіб, наведеного у ст. 368 КК України, які можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого даною статтею. Що стосується удосконалення ст. 369 КК України, то Законом України № 222-VII від 18.04.2013 у її санкції як обов'язковий додатковий вид покарання встановлюється спеціальна конфіскація майна, а це свідчить про високий рівень суспільної небезпечності даного злочину і бажання законодавця якомога сильніше покарати винних у

його вчиненні. Однак уже в листопаді 2015 р., чи то суспільна небезпечність стала меншою, чи то влада стала гуманнішою до корупціонерів, але Законом України № 770-VIII від 10.11.2015 в абзаці другому частин першої – четвертої ст. 369 КК України слова «із спеціальною конфіскацією» і «та із спеціальною конфіскацією» виключили. Однозначно позицію законодавця стосовно такого роду суспільно небезпечних діянь складно зрозуміти з огляду на його дії стосовно удосконалення статей, за якими особа притягується до кримінальної відповідальності за корупційні злочини.

Розділ XIX КК України «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» останнім часом також часто зазнавав змін і доповнювався. Розглянемо деякі цікаві «удосконалення». У січні 2014 р. до КК України додається стаття 436¹ «Публічне заперечення чи виправдання злочинів фашизму, пропаганда неонацистської ідеології, виготовлення та (або) розповсюдження матеріалів, у яких виправдовуються злочини фашистів і їх прибічників». Хто саме вважається прибічниками фашистських злочинів та й, власне кажучи, які ж саме кримінально карані діяння маються на увазі під даним терміном, встановити так і не вдалося, оскільки ця стаття була виключена 28.01.2014 Законом України № 732-VII. Проте і це ще не все, цього ж дня у тій самій редакції Законом України № 735-VII стаття 436¹ була повернена до КК України. Чим керувався законодавець при вчиненні таких дій – не зрозуміло і по сьогоднішній день. Виходить, що один злочин зранку може бути суспільно небезпечним діянням, а вже увечері він втрачає таку свою властивість, а вчинення подібних дій не тягне за собою кримінальної відповідальності. Хоча те, як саме це визначається, залишається загадкою.

Повернемося до подій 16.01.2014, коли Верховна Рада прийняла Закон України № 728-VII «Про внесення змін до статті 297 Кримінального кодексу України щодо відповідальності за осквернення або руйнування пам'ятників, споруджених в пам'ять тих, хто боровся проти нацизму в роки Другої світової війни – радянських воїнів-визволителів, учасників партизанського руху, підпільників, жертв нацистських переслідувань, а також воїнів-інтернаціоналістів та миротворців». Для того, щоб приховати справжню мету відповідних змін, у назву Закону України № 728-VII включили положення про те, що йдеться про охорону пам'ятників, споруджених на честь воїнів-інтернаціоналістів та миротворців, доцільність і необхідність існування яких ніхто і ніколи не ставив так гостро під сумнів, щоб це викликало суспільний резонанс і революційні настрої. І знову ж таки вказані зміни були скасовані Законом України № 732-VII від 28.01.2014. Невже через дванадцять діб зникла потреба у кримінально-правовій охороні відповідних пам'ятників? [3, с. 294] Проте це ще не кінець історії таких

змін, оскільки у той же день згадані зміни знову приймаються Верховною Радою України у тій самій редакції. Для цього 28.01.2014 парламентом був проголосований Закон України № 734-VII. Виходить, що приймати закони в нашій країні дуже легко, і це можна робити навіть по декілька разів на день: то скасовувати, то створювати новий нормативно-правовий акт, і байдуже, що він стосуватиметься одного і того ж питання, головне, що влада активно займається пошуками існуючих проблем.

Проведемо аналіз і останньої зміни, яка зумовлена прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017. Так, відповідно до внесених поправок Законом від 23.03.2017 № 1977-VIII змінюється редакція абзацу першого частини першої статті 176 КК України «Порушення авторського права і суміжних прав» [4]. До речі, ця стаття піддавалася змінам уже п'ять разів шляхом прийняття законів: № 850-IV від 22.05.2003; із змінами, внесеними згідно із Законами № 3423-IV від 09.02.2006, № 1111-V від 31.05.2007, № 1019-VIII від 18.02.2016, № 1977-VIII від 23.03.2017. І що ми маємо – бланкетну диспозицію, оскільки вона містить масу термінів, які наука кримінального права не розтлумачує, та оціночне поняття «значна шкода», роз'яснення якої містяться у примітці до ст. 176 КК України. Однак незрозумілою залишається позиція законодавця стосовно «засмічування» диспозицій статей оціночними поняттями. Чому відразу не можна вказати, без посилання на примітку, наслідки, які повинні настати, для притягнення винних до кримінальної відповідальності, адже зміст статті і так наповнений не зовсім зрозумілими з точки зору кримінального права термінами.

Хотілося б сказати декілька слів і про такі розділи КК України, як «Злочини проти власності», «Злочини проти життя і здоров'я особи», «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», зміни до яких вносилися дуже давно і в невеликій кількості. Виходить, що структура їх статей є досить зрозумілою і дієвою у правозастосуванні, або дані злочини не такі вже й актуальні в порівнянні з корупційними та військовими суспільно небезпечними діяннями – вибір відповіді кожен обирає самостійно. Однак суперечки в наукових колах стосовно викладення диспозицій статей II, IV та VI розділів Особливої частини КК України свідчать про зовсім іншу ситуацію у питаннях тлумачення та притягнення до кримінально відповідальності винних осіб за вчинення злочинів, передбачених у вищенаведених розділах.

Варто згадати і про традиційні (можна уже так вважати) дискусії на тему вдосконалення кримінального законодавства. Із метою покращення кримінально-правових норм для їх ефективного практичного застосування кожного року проводиться ряд наукових заходів, присвячених пошукам способів усунення недоліків КК України,

серед них: круглі столи, науково-практичні конференції як всеукраїнські, так і міжнародні, симпозіуми, семінари, захист дисертаційних досліджень та багато інших. За результатами їх проведення, зазвичай, друкуються збірники тез наукових доповідей учасників, а це сотні сторінок, на яких досвідчені та молоді науковці намагаються висвітлити проблематику кримінального законодавства. Яка ж результативність проведення таких заходів і чи потрібні вони взагалі? Зараз модно пропонувати зміни до КК України стосовно доповнення диспозиції статті новими кваліфікуючими ознаками чи взагалі створення нової статті. Усе частіше лунають заклики до посилення відповідальності за той чи інший злочин, або навпаки, зменшення рівня кримінально-правової репресії. Проблемою є, як виявилось, і тлумачення вже існуючих статей КК України, що полягає в дуже абстрактному формулюванні нормативних положень, а це призводить до того, що один і той же текст має декілька трактувань. Що робити в такому випадку працівникам суду, прокуратури та поліції – не відомо, залишається діяти тільки на власний суб'єктивний розсуд.

Повернемося до способів вирішення проблем недосконалості кримінального законодавства нашої держави. Одним із таких і є, як вище уже зазначалося, проведення наукових заходів. Визначимося з їх роллю у пошуку відповідей на існуючі кримінально-правові питання. Даний формат покликаний активізувати участь громадськості, а особливо молодих науковців, у реформуванні чинного законодавства, однак іншим питанням залишається те, що думки вчених переважно так і залишаються на сторінках збірників тез доповідей. Чому б не спробувати проводити подібні наукові заходи, крім звичного формату, на кшталт, відбіркових конкурсів. Найкращі роботи за результатами оцінювання учасників будуть допускатися до участі в науковому заході вищого рівня, при цьому до участі обов'язково потрібно залучати законодавців, які матимуть змогу побачити проблеми із середини. Таким чином, з'явиться стимул до висловлення не тільки своїх думок стосовно удосконалення кримінального законодавства, а й до їх змістовного обґрунтування та втілення в життя з метою усунення наявних недоліків або прогалин КК України, участі у законотворчому процесі нашої держави.

Актуальною була б і розробка та прийняття закону, який регламентував би порядок внесення змін і доповнень до КК України. Проте це також довготривалий процес, який потребує створення декількох законопроектів, що будуть представлені на розгляд депутатам Верховної Ради України. Однак такий нормативно-правовий акт зміг би систематизувати цей процес. До речі, у цьому ж документі можна розмістити і правила відбору тез доповідей, в яких представлені позиції стосовно удосконалення кримінального законодавства, поетапно за допомогою проведення різнопланових наукових заходів.

Отже, удосконалення норм КК України на сьогоднішній день має швидше кількісний, ніж якісний характер та залежить від політичної ситуації у країні, а не від проблеми злочинності, урахування якої було б більш доцільнішим при прийнятті рішень стосовно криміналізації чи декриміналізації діянь. Дуже багато статей КК України є, як часто говорять, «мертвими», тобто немає практичного підтвердження їх дієвості. Однак представники влади забули, що кримінальне законодавство існує не тільки для того, щоб карати або звільняти від відповідальності винних у вчиненні злочинів осіб, а й для того, щоб максимально зменшити рівень злочинності в державі, чим і покращити життя суспільства. На підставі наведеного пропонуємо звернути увагу не лише на кількість, а й на якість удосконалення КК України та результати практики застосування кримінально-правових норм, а також оформити проведення наукових заходів у вигляді своєрідного відбору пропозицій стосовно внесення змін до КК України із залученням законодавців до проведення таких заходів з метою покращення ситуації стосовно нівелювання недоліків і ліквідації прогалин у кримінальному законодавстві.

Список бібліографічних посилань

1. Стенограма Урочистого засідання Верховної Ради України 16 липня 2010 року // Верховна Рада України: офіц. сайт. URL: http://static.rada.gov.ua/zakon/skl6/6session/STENOGR/16071006_97.htm (дата звернення: 28.04.2017).

2. Швець В. Д. Практика внесення змін і доповнень до КК України: здобутки та прорахунки // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13–14 жовт. 2011 р.)/редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2011. С. 35–40.

3. Бурдін В. М. Зміни до Кримінального кодексу України, які насторожують. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2015. № 1. С. 291–301.

4. Про підтримку кінематографа в Україні: закон України від 23.03.2017 № 1977-VIII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19> (дата звернення: 03.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.351(477)

Карина Андріївна ВАНГЕЛА,

студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Здійснено аналіз нововведень до кримінального Закону щодо впровадження нового інституту кримінального права – застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Висвітлено основні проблемні аспекти при застосування заходів кримінально-правового характеру за вчинення корупційних злочинів та можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: *заходи кримінально-правового характеру, корупційні злочини, антикорупційне законодавство, суб'єкт злочину, уповноважена особа юридичної особи.*

В Україні на сучасному етапі розвитку суспільства та державного механізму проблема протидії корупції є однією із провідних. У зв'язку із цим в останні декілька років ведеться трансформація антикорупційного законодавства, що також пов'язано з активними європейськими інтеграційними процесами, прагненням України стати повноправним учасником міжнародних відносин та наблизити вітчизняне законодавство до міжнародних стандартів.

Законодавчою основою запровадження нового інституту кримінального права та процесу – інституту застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб став Закон України від 23.05.2014 № 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», яким було внесено зміни до Кримінального кодексу України та доповнено Загальну частину кодексу новим розділом – «Розділ XIV-1 Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» [1].

Зокрема, Закон № 314 передбачає застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру за вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи ряду корупційних злочинів: підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України); підкупу особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України); пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України); зловживання впливом (ст. 369-2 КК України); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України) [1].

Необхідно акцентувати увагу на те, що законодавець не застосовує термін «кримінальна відповідальність» щодо юридичних осіб. Натомість, використовується термін «заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», що дозволяє уникнути необхідності внесення змін до Загальної частини Кримінального кодексу України у частині суб'єкта кримінальної відповідальності. Крім того, залишається не зрозумілим чи є заходи кримінально-правового характеру окремою формою реалізації ретроспективної кримінальної відповідальності, чи взагалі це абсолютно окреме правове явище, адже визначення дефініції «заходи кримінально-правового характеру» в кримінальному кодексі відсутнє [4, с. 256]. Проте Закон визначає, що судом можуть бути застосовані такі види кримінально-правових заходів як штраф, конфіскація майна та ліквідація.

Головне питання, що виникає при аналізі зазначених нововведень до кримінального закону – це доцільність застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру при вчиненні злочину її уповноваженою особою. Так, якщо конкретна фізична особа, що має право на здійснення в інтересах юридичної особи певного кола повноважень виявляється корупціонером та вчиняє один із злочинів зазначених в ч. 1 п. 1 ст. 96-3 КК України, це призводить до наслідків негативного характеру у вигляді конфіскація майна (ст. 96-8 КК України) чи взагалі ліквідація (ст. 96-9 КК України) юридичної особи. Очевидно, що ліквідація юридичної особи, наприклад, навчального закладу чи заводу, можуть призвести до значних втрат інших учасників такої юридичної особи, осіб, що перебувають в господарсько-правових відносинах з даною юридичною особою, та взагалі зачіпати громадські та державні інтереси. Доцільним було б зазначити у відповідній статті Кримінального кодексу, що ліквідація юридичної особи призначається судом лише у випадку вчинення діяння, що унеможливорює подальше функціонування юридичної особи.

Постає і інше питання – доцільність застосування при визначенні вказаних вище корупційних злочинів терміну «уповноважена особа».

Відповідно до примітки до ст. 96-3 КК України під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи. Необхідно зазначити, що виникають складності в доведенні того, що фізична особа діяла від імені та інтересах юридичної особи, адже повноваження не надаються, так би мовити, на вчинення злочину, а сама службова особа юридичної особи лише в окремих випадках має необмежені повноваження щодо представлення юридичної особи у широкому спектрі правовідносин [2, с. 86].

Цікавим є також відсутність зазначення у Кримінальному кодексі положення про те, що застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи повинно супроводжуватись притягненням до кримінальної відповідальності винних фізичних осіб. Притягнення до відповідальності фізичних особи починається з моменту набрання законної сили обвинувальним актом, тому і притягнення до відповідальності юридичної особи має також розпочинатись з цього моменту.

Дискусійним є питання щодо притягнення до відповідальності осіб за злочин, що вчинено в результаті прийняття рішення колегіальним виборним органом юридичної особи, адже притягнення колективу до кримінальної відповідальності суперечить чинному кримінальному законодавству. В даному випадку, притягатись до відповідальності повинна кожна окрема фізична особа, з огляду на її участь в ухваленні відповідного рішення (голосувала за/проти, не голосувала/утрималась) незалежно від кількості осіб, які входили до колегіального органу, але залежно від конкретних обставини, що мають значення для кваліфікації злочинного діяння, та характеристик кожної окремої особи. Крім того, до юридичної особи будуть застосовані заходи кримінально-правового характеру лише після притягнення до відповідальності фізичних осіб – членів колегіального органу [4, с. 258].

Не врегульоване кримінальним законодавством питання застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи, що перебуває в процесі ліквідації і реорганізації (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення). Логічним правилами для вирішення даного питання можуть бути наступні положення. При злитті юридичних осіб чи перетворенні юридичної особи підлягає відповідальності новостворена юридична особа. При приєднанні юридичної особи, що скоїла злочин до іншої юридичної особи – кримінально правовим заходом підлягає юридична особа, яка здійснила приєднання. Під час поділу юридичної особи, яка вчинила злочин, або під час виділення зі складу такої юридичної особи однієї або кількох юридичних осіб заходам кримінально-правового характеру за вчинення злочину підлягає та юридична особа, до якої перейшли права та

обов'язки, майно, у зв'язку з якими був учинений злочин. У разі, якщо таку особу неможливо встановити, заходам кримінально-правового характеру підлягають усі зазначені реорганізовані юридичні особи [4, с. 259].

Наступне питання – це неврегульованість при застосуванні заходів кримінально-правового характеру положення осіб, котрі володіють корпоративними правами відповідної юридичної особи. Такі особи зазнають негативних наслідків від вчиненого злочинного діяння, хоча фактично вони можуть взагалі не мати відношення до злочину. Тобто, відбувається порушення основоположних засад кримінального права і процесу – допущення притягнення до відповідальності невинного, неможливості подвійного притягнення за одне і те саме правопорушення (відповідальність як злочинця так і фізичних осіб-учасників юридичної особи).

Доцільним також видається необхідність більш детальної регламентації застосування кримінально-правових заходів за вчинення злочину службовою особою юридичної особи у співучасті. Не регламентований такий аспект, як наприклад, кваліфікація злочину юридичної особи, якщо в її інтересах діяла уповноважена особа (підбурювач), а виконавець злочину не є учасником чи уповноваженою особою юридичної особи [3, с. 297].

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити наступні висновки. Запровадження заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб стало важливим кроком уперед в процесі запровадження механізмів протидії та запобігання корупції. Водночас, існує низка проблем та необхідність нормативного удосконалення, більш детальної регламентації положень кримінального закону щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру. Зокрема, проблема визнання юридичної особи суб'єктом злочину є неоднозначною, адже юридична особа фактично виступає засобом досягнення неправомірної мети суб'єкта корупційного злочину – фізичної особи уповноваженої відповідною юридичною особою на здійснення діяльності від імені юридичної особи. Визнання юридичної особи суб'єктом злочину призведе до необхідності внесення доповнень до кримінального закону, а саме: положення стосовно завдань кримінального законодавства, дії закону в часі й просторі щодо юридичних осіб, питання про стадії вчинення злочину та питання співучасті у разі вчинення злочину юридичною особою, та інші.

Варто зауважити, що ефективність впровадження нового інституту – застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, на жаль, не підтверджується достатньою кількістю судових справ з даної категорії. Звісно, така ситуація не свідчить про недоцільність нового інституту кримінального права. Юридичні особи повинні нести відповідальність за вчинення їх уповноваженими особами злочинів, особливо корупційних, адже дані злочинні діяння підривають

основи нормальної господарської діяльності в Україні, а запровадження відповідальності юридичних осіб за їх вчинення може стати ефективним механізмом боротьби з корпоративною злочинністю та забезпечити надходження в дохід держави значних коштів. Однак, очевидно, що виникло чимало проблемних питань при застосуванні на практиці даних нововведень, та лише після їх вирішення можна очікувати стрімких позитивних наслідків та реального застосування положень кримінального закону щодо відповідальності юридичних осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб): закон України від 23.05.2013 №314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 03.05.2017).

2. Трепак В. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб як засіб протидії корупції: проблемні аспекти. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 4. С. 83–89.

3. Сухоребрий І. І. Проблемні питання притягнення до кримінальної відповідальності юридичної особи за вчинення корупційних злочинів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 295–301. URL: <http://arpr.in.ua/v44/55.pdf> (дата звернення: 03.05.2017).

4. Пасека О. Ф. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: окремі проблемні питання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 253–261.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.611

Людмила Миколаївна ГОДНЮК,

курсант 4 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро

Науковий керівник: Руфанова Вікторія Миколаївна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Проаналізовано сучасні тенденції злочинності неповнолітніх. Досліджено статистичні дані про рівень злочинності неповнолітніх,

аналізуються найбільш поширені детермінанти. Запропоновано окремі заходи запобігання цим злочинам.

Ключові слова: неповнолітні, злочинність, запобігання.

На сьогоднішній день наша держава перебуває на шляху демократичних перетворень. Негативні процеси, що супроводжують соціально-економічні, політичні та правові зміни в Україні, викликали значне загострення криміногенної ситуації. У зв'язку з цим відбуваються й кардинальні зміни у злочинному середовищі серед неповнолітніх, зокрема, зростає кількість злочинів, що носять не ситуативний, а умисний характер, що мають не дитячу, а дорослу мотивацію. Переважна більшість рецидивістів та представників організованої злочинності розпочинають свою кар'єру злочинця у підлітковому віці. Злочинність неповнолітніх розглядається не лише як загроза молодому поколінню, а і як загроза нормальному розвитку всього суспільства у майбутньому. Стан підліткової злочинності викликає занепокоєність та зумовлює необхідність пошуку нових засобів для її попередження, вжиття додаткових заходів з боку державних органів і громадськості, які б сприяли поступовому зменшенню злочинних проявів у середовищі неповнолітніх.

Офіційні статистичні дані свідчать про те, що 30–36 % неповнолітніх скоюють злочини разом із дорослими, 60–75 % – у складі групи недалеко від місця проживання чи навчання, 10–15 % вчиняють суспільно небезпечні дії у стані алкогольного сп'яніння. За 2005 р. вчинено 26 470 злочинів, 2006 р. – 19 888, 2007 р. – 18 963, 2008 р. – 15 846, 2009 р. – 15 445, 2010 р. – 17 342, 2011 р. – 17 847, 2012 р. – 13 383, 2013 р. – 8 781, 2014 р. – 7 467, 2015 р. – 7 171, 2016 – 3 876 [1].

Наведені показники слід доповнити відомостями про кількість виявлених неповнолітніх, які вчинили злочини: 2005 р. – 22 767, 2006 р. – 16 966, 2007 р. – 15 572, 2008 р. – 13 541, 2010 р. – 13 950, 2011 р. – 13 655, 2012 р. – 10 706, 2013 р. – 7 360, 2014 р. – 6 840, 2015 р. – 6 647 [2, с. 50].

Наведені вище статистичні дані щодо рівня злочинності неповнолітніх, свідчать про відносне зниження рівня кримінальної активності дітей в Україні. Однак, беручи до уваги те, що рівень життя за період 2005–2015 рр. значно погіршувався, а чисельність населення зменшувалася, то наведені показники злочинності залишаються досить великими і не зазнають особливих змін.

У зв'язку з цим, актуальним залишається питання дослідження сучасного стану злочинності неповнолітніх з метою розробки своєчасних, сучасних та дієвих заходів, спрямованих запобігання даному виду злочинності.

Злочинність неповнолітніх, порівняно зі злочинністю дорослих, характеризується підвищеною латентністю. Оскільки в багатьох

випадках діяння, які вчинили неповнолітні особи, сприймаються як дитячі пустощі, про які, зазвичай, не прийнято повідомляти у правоохоронні органи. За оцінками експертів рівень злочинності неповнолітніх у 3–4 рази перевищує офіційно зареєстрований [3, с. 275]. На латентність злочинності неповнолітніх опосередковано вказує й те, що з-поміж злочинів, вчинених неповнолітніми, майже 51–69 % щорічно становили тяжкі й особливо тяжкі злочини [4, с. 203].

З метою запобігання та профілактики правопорушень Кабінет Міністрів України 30 листопада 2011 року затвердив Концепцію реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень. Ідеться про негативні явища, пов'язані з поширенням дитячої бездоглядності, послабленням функцій сім'ї, зменшенням кількості позашкільних гуртків і секцій за місцем проживання (що призводить до збільшення кількості правопорушень за участю неповнолітніх та втягнення їх у злочинну діяльність) [5].

У пункті Плану 4.8 Закону України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»» метою визначено профілактика правопорушень з боку дітей, значне зменшення кількості злочинів, учинених дітьми, приведення умов їх утримання у спеціальних установах для дітей у відповідність до міжнародних стандартів [6].

Значну роль у профілактиці злочинів серед неповнолітніх відіграє прокуратура. Так, за наказом Генпрокурора «Про особливості правозахисної діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей» від 21.06.2011 під час організації та проведення наглядових перевірок основну увагу варто звертати на захист дитячих прав і свобод, профілактику правопорушень і бездоглядності, координацію діяльності в боротьбі з підлітковою злочинністю, дотримання законності у кримінальному провадженні справ про злочини та суспільно небезпечні діяння, вчинені підлітками та проти них [7; 8, с. 73].

На сьогоднішній день причинами виникнення підліткової злочинності є такі групи зовнішніх факторів:

- часто неповнолітні виступають потерпілими від насильства в сім'ї, знущань з боку однолітків, учителів у школах, порушення їх прав породжує прагнення дитини до встановлення «справедливості» та здійснення самозахисту;
- криза родинних відносин як важливого соціального інституту у вихованні та нормальному психічному розвитку дитини, яка сприяє руйнівному впливу на соціалізацію особистості;
- негативний вплив засобів масової інформації на формування психіки неповнолітнього, полягає у вузькому кругозорі та обмеженості розумового розвитку підлітка;

– загальна девальвація духовних і моральних цінностей, що полягає у зниженні їх престижу, та нехтуванням не лише правовими нормами, а й нормами моралі, як наслідок, незначні форми девіації, без належної адекватної реакції соціуму («безкараності»), набувають більш суспільно небезпечних форм, трансформуючись у злочини, адже особа вважає, що й інше діяння легко «зійде їй з рук»;

– недостатній рівень самостійності, що розвиває схильність підпадати під вплив негативних груп або їх лідерів, як наслідок динаміка зростання вчинення злочинів групою осіб, організованою групою, злочинною організацією [9].

Неповнолітній вік характеризується нерозвиненістю психологічного та фізіологічного станів, відсутністю досвіду соціального спілкування, здатністю правильно оцінювати життєві ситуації, зокрема і з точки зору закону. Підлітки через свій особливий психофізіологічний стан, можуть вступати у конфлікт із суспільством, що найчастіше проявляється у вчиненні злочину [10, с. 76].

Досить часто в результаті соціалізації, внаслідок конфлікту інтересів із суспільством, з метою самоствердження неповнолітні схильні до різних форм антисоціальної поведінки, серед яких: тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія.

Так, останні можуть виступати в якості детермінант злочину, оскільки під впливом психотропних речовин неповнолітній стає більш агресивнішим, появляється надмірна сміливість, знижується контрольованість дій, особа втрачає бачення відмінностей між заборонаю та дозволом. За даними О. Г. Кальмана у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння неповнолітні вчиняють до 90 % насильницьких і до 70 % корисливих злочинів [11, с. 35]. За результатами дослідження О. С. Стеблинської у структурі злочинів, вчинених неповнолітніми у стані сп'яніння, переважають злочини проти власності; злочини проти життя та здоров'я особи; злочини проти громадського порядку та моральності; статеві злочини [12, с. 482–484]. Значний вплив на психіку дітей здійснюють воєнні дії та збройне насильство. Діти-переселенці, які стали безпосередніми свідками бойових дій, мають серйозні проблеми із психікою, частина з них озлобилася на людей, затаїла образу за знедолення, заздрить одноліткам із будь-якого приводу, вороже налаштована на помсту та відтворення насильства. Пов'язані із збройним конфліктом наслідки психотравми дітей війни можуть проявитися із часом, що призведе до зростання кількості умисних вбивств за обтяжуючих обставин, хуліганств, серійних зґвалтувань, кваліфікованих та особливо кваліфікованих розбійних нападів, викрадень людини, вимагань, поєднаних з насильством, незаконного заволодіння транспортними засобами та інших насильницьких злочинів [13, с. 214].

Аналіз географії цього виду злочинності дає підстави стверджувати, що більшою кримінальною активністю неповнолітніх характеризуються східні регіони України [14, с. 127]. Це не випадково, оскільки ці ж регіони характеризуються значною перевагою за кількістю населення над західними, вищим рівнем урбанізації та значною щільністю населення [15].

Характеризуючи злочини неповнолітніх за місцем їх вчинення, в кримінологічних джерелах тривалий час зазначали, що до 80 % злочинів неповнолітні вчиняють поблизу свого місця проживання, навчання чи праці [16, с. 170]. Проте останнім часом зростає мобільність неповнолітніх, а тому почастишали випадки вчинення злочинів неповнолітніми у місцях проведення дозвілля (розважальні заклади), які розташовані далеко від місця проживання (кожний третій – четвертий злочин) [17, с. 229].

Підсумовуючи все вищесказане, зазначимо, що за умов сьогодення важливе превентивне значення для зниження рівня злочинності неповнолітніх матимуть наступні превентивні заходи:

- посилити контроль за неблагополучними сім'ями, особливо звернути увагу на розвиток дітей;
- активізувати проведення круглих столів з представниками молодіжних організацій при формуванні молодіжних програм з профілактики злочинів серед молоді;
- збільшити зайнятість підлітків у суспільно корисних справах, активне залучення їх до занять спортом, мистецтвом, пропаганда здорового способу життя;
- активізувати правове виховання та освіту неповнолітніх;
- залучати до реалізації профілактичних заходів не тільки правоохоронні органи, але й громадські організації (в тому числі і дитячі та молодіжні організації), широко залучати громадян (наприклад: у громадському патрулюванні при здійсненні ситуативної превенції злочинності серед молоді).

Список бібліографічних посилань

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2014–2015 роки // Генеральна прокуратура України: офіц. інтернет-портал. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 05.05.2017).
2. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства: зб. ст./відпов. за вип. О. О. Кармазіна. Київ: Держкомстат України, 2015. 78 с.
3. Кудрявцев В. Н., Эминов В. Е. Криминология: учебник. М.: Юристъ, 1995. 512 с.
4. Криминологія. Загальна та Особлива частини: підручник/за заг. ред. С. В. Якімова, Н. Є. Маковецької, О. М. Омельчука. Хмельницький: Хмельницьк. ун-т упр. та права, 2014. 442 с.

5. Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011. *Урядовий кур'єр*. 2012. № 2.

6. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»: закон України від 05.03.2009 № 1065-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17> (дата звернення: 05.05.2017).

7. Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей: наказ Генерального прокурора України від 06.12.2014 № 16гн // Генеральна прокуратура України: офіц. інтернет-портал. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=181060 (дата звернення: 05.05.2017).

8. Кримінологія: навч.-метод. посіб./за заг. ред. В. М. Дрьоміна, Ж. В. Мандриченка, Т. В. Мельничука та ін. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», 2015. 144 с.

9. Зелинский А. Ф. Криминальная психология. Киев: Юринком Интер, 1999. 240 с.

10. Горденко С. Соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2011. Вип. 23. С.59–63.

11. Кальман О. Г. Стан і головні напрями попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Харків: Гімназія, 2003. 352 с.

12. Стеблинська О. С. Деякі негативні соціальні аспекти пияцтва і наркотизму та їх криміногенні властивості в структурі злочинності неповнолітніх // *Визначальні тенденції генезу державності і права: зб. наук. пр. міжнар. наук.-практ. конф. «Треті Прибузькі юридичні читання»*. Миколаїв: Іліон, 2007. С. 482–484.

13. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 204–217.

14. Голіна В. В., Головкін Б. М., Валуйська М. Ю. Кримінологія: підручник. Харків: Право, 2014. 440 с.

15. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 416 с.

16. Алауханов Е. Кримінологія: учебник. Алматы: Акад. МВД Республики Казахстан, 2008. 324 с.

17. Кримінологія: курс лекцій/за заг. ред. Ю. В. Александрова, А. П. Геля, Г. С. Семакова. Київ: Міжнар. акад. упр. персоналом, 2002. 325 с.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.46(477)

Марина Володимирівна ГОРБУНОВА,

курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків;

Анна Олександрівна ДЕРГУНОВА,

курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків;

Науковий керівник: Байлов Антон Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

УМИСНЕ ВВЕДЕННЯ В ОБІГ НА РИНКУ УКРАЇНИ (ВИПУСК НА РИНОК УКРАЇНИ) НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Розглянуто проблеми кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: небезпечна продукція, кримінальна відповідальність, вимоги до продукції, заподіяна шкода, наслідки.

Рівень добробуту населення України безпосередньо залежить від багатьох чинників, одним з яких є сфера споживання, яку умовно можна поділити залежно від виду продукції на харчову та нехарчову. Оскільки наша держава приділяє посилену увагу життю й здоров'ю людини, визнає її найвищою соціальною цінністю [1], необхідно зосередитися на питанні контролю споживчої сфери, яка регулюється законами України «Про загальну безпечність нехарчової продукції», «Про основні принципи та вимоги безпечності та якості харчових продуктів» та «Про захист прав споживачів», Кодексом України про адміністративні правопорушення і, звичайно ж, Кримінальним кодексом України.

Спробуємо виявити проблемні аспекти кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції, що передбачене ст. 227 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Споживаючи небезпечну продукцію, людина ризикує не тільки своїм здоров'ям, а й навіть життям, однак через неоднозначність тлумачення положень чинного законодавства не може повною мірою захистити свої законні права та інтереси. Це відбувається тому, що реалізатори такої продукції фактично є посередниками, саме посиляючись на це, вони намагаються уникнути кримінальної відповідальності, перекладаючи вину на виробника. Хоча продавці також

вчиняють дії, які несуть загрозу для особи, як і саме виготовлення. Такими діями, зокрема, є умисне підроблення дати виготовлення, неправильне зберігання й оброблення продукції, продаж продукції, яка завідомо для продавця є зіпсованою.

Актуальність досліджуваної теми підтверджується тим, що даною проблемою займалися такі науковці, як О. М. Готін, У. В. Гулявська, О. О. Дудоров, В. С. Кайдашов, Н. В. Наумчук, М. І. Хавронюк та ін. Проте єдиного способу вирішення проблеми так і не знайдено, хоча є спільна думка вчених стосовно того, що необхідно посилити контроль за дотриманням норм законодавства про якість продукції, вчасним виявленням та притягненням до відповідальності винних осіб за порушення цих норм та покращити запобігання вчиненню таких правопорушень. Та все ж таки отруєння залишаються однією з найпоширеніших проблем, тому можна зробити висновок, що контроль здійснюється недостатньо ефективно. Прикладом є випадок, що стався на Одещині в м. Ізмаїл, де масово отруїлося шаурмою понад 70 осіб, 13 з яких – діти. Причиною цього, за висновками лікарів медичних закладів, до яких зверталися хворі, була сальмонела. Це свідчить про слабкий контроль з боку уповноважених на те органів за реалізацією таких продуктів.

Як зазначено у ст. 227 КК України, для того, щоб притягнути особу до кримінальної відповідальності за умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції, такий злочин має бути вчиненим у великих розмірах, які згідно із приміткою до цієї статті становлять 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Їх значення кожного року зростає, а тому притягнути до кримінальної відповідальності за дане суспільно небезпечне діяння винних осіб стає все складніше.

Закон явно вказує на те, що норма покликана не заборонити випуск небезпечної продукції взагалі, а лише домогтися, щоб при такому випуску не перевищувалася певна кількісна межа. Та чи можна стверджувати, що при такому випуску (реалізації) буде завдано незначної шкоди і не буде летальних наслідків? Законодавець в один ряд ставить матеріальну шкоду й життя і здоров'я людей, чого категорично не можна робити, бо це суперечить Конституції України.

У зв'язку з цим викликає сумніви доцільність встановлення певного кількісного критерію небезпечної продукції під час вирішення про притягнення винних осіб за вчинення злочину, передбаченого ст. 227 КК України. Невже важливіше, в якому розмірі було випущено (реалізовано) небезпечну продукцію, ніж те, що цим була заподіяна шкода життю чи здоров'ю принаймні однієї людини?

Ще у 2011 р. М. І. Хавронюк у своєму дослідженні зауважив щодо великих розмірів: «... за задумом законодавця, діями однакового ступеня суспільної небезпечності стають випуск на ринок, наприклад, як однієї

одиниці небезпечного автомобіля вартістю 236 000 грн, так і 236 дитячих іграшок вартістю 1000 грн кожна або 236 000 небезпечних цукерок вартістю 1 гривня за штуку. Між тим один автомобіль становить небезпеку для декількох, а 236 000 небезпечних цукерок – для 236 000 людей» [3, с. 124]. Такі паралелі можна проводити до нескінченності, а висновок лише один – виходить, що матеріальна шкода, яка заподіюється злочином, передбаченим ст. 227 КК України, набагато важливіша, ніж шкода життю чи здоров'ю людини.

Спірним є аспект і стосовно суб'єктивної сторони умисного введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Так, ст. 227 КК України передбачає лише діяння у формі умислу, а якщо воно було вчинене з необережності, то винна особа не буде покарана. Даний факт ще раз підтверджує, що за умов, закріплених у чинному законодавстві, набагато легше уникнути притягнення до кримінальної відповідальності.

Предметом злочину, передбаченого ст. 227 КК України, є небезпечна продукція. Конкретних критеріїв, за якими продукція визначалася б як небезпечна, немає, проте виходячи з нормативно-правових актів її можна визначити як таку, що не відповідає встановленим у законодавстві нормам безпечності, незалежно від того харчова вона чи не харчова, оскільки шкода може бути заподіяна як однією, так і іншою.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про загальну безпечність нехарчової продукції» у разі відсутності вимог щодо забезпечення безпечності продукції, визначених частиною першою цієї статті, відповідна продукція вважається безпечною, якщо орган державного ринкового нагляду не доведе, що така продукція є небезпечною. У зв'язку з цим з'являється ще більша кількість способів умисного введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції. Наприклад, недбале ставлення працівників ринку до виконання своїх обов'язків і нерегулярні перевірки безпечності продукції, що реалізується, дає змогу продавцям небезпечної продукції успішно й безкарно розповсюджувати її. Це підтверджується фактами досліджень, які все частіше з'являються в засобах масової інформації.

Найчастішими жертви злочину, передбаченого у ст. 227 КК України, є малолітні особи, вагітні жінки, особи похилого віку, бо вони становлять найбільш вразливу категорією населення, а отже, потребують особливої уваги і захисту з боку держави.

Зокрема, Н. В. Наумчук слушно вказує, що створення загрози для життя та здоров'я людей означає, що внаслідок використання в процесі виготовлення небезпечної продукції виникає загроза серйозного розладу здоров'я або смерті хоча б однієї людини в разі споживання чи іншого використання такої продукції. Ця загроза має бути реальною, а негативні

наслідки не настають лише завдяки своєчасно вжитим заходам або через інші обставини, які не залежать від волі винної особи [4, с. 183]. Отже, можна зробити висновок, що дані наслідки є справді небезпечними для життя й здоров'я людини та не можуть залишатися поза увагою.

Масові отруєння мають резонансний характер, на відміну від окремих випадків, які частіше за все, не беруться до уваги взагалі. Кожен середньостатистичний українець ставав жертвою шкідливого впливу небезпечної продукції, як харчової, так і нехарчової, але через недостатній контроль і увагу до цієї проблеми із боку законодавця мав мізерні шанси на захист своїх прав та інтересів.

Отже, реальну загрозу для життя і здоров'я людини становить саме введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції навіть без настання суспільно небезпечних наслідків і досягнення конкретного розміру матеріальної шкоди. Тому встановлення формального складу злочину, передбаченого ст. 227 КК України, дасть змогу притягнути особу до кримінальної відповідальності безпосередньо за вчинення діяння без конкретизації наслідків, що не дозволить виробникам і реалізаторам небезпечної продукції уникати покарання за свої злочинні дії, тому що саме через суспільно небезпечну діяльність заподіюється головна шкода життю та здоров'ю населення.

Таким чином, враховуючи вищесказане, пропонуємо внести зміни до чинного кримінального законодавства, а саме викласти диспозицію ст. 227 КК України у такій редакції:

«Стаття 227. Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції

Умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції, що не відповідає вимогам щодо безпечності продукції, встановленим в нормативно-правових актах, – караються ...»

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України/Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 28.04.2017).
2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України/Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.04.2017).
3. Хавронюк М. І. Право споживачів на безпечність продукції: кримінально-правове забезпечення: монографія. Київ: Атіка, 2011. 324 с.
4. Наумчук Н. В. Кримінально-правові та адміністративно-правові аспекти відповідальності у сфері безпеки продукції в сучасному українському законодавстві. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 2 (12). С. 179–185.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.3

Віолетта Олегівна ГРИБАНОВА,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного
університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Шульга Андрій Михайлович,

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального
права і кримінології факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ, м. Харків*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

*Запропоновано шляхи вирішення проблем кримінальної
відповідальності за злочин, що передбачений ст. 260 КК України.*

Ключові слова: кримінальна відповідальність, не передбачені
законом воєнізовані формування, не передбачені законом збройні
формування.

На сьогоднішній день на території України діє значна кількість воєнізованих, у тому числі збройних формувань. Метою яких є не тільки захист інтересів української держави, її суверенітету, територіальної цілісності, прав і свобод громадян, але й навпаки. Деякі з таких формувань спеціалізуються на діяннях, що спрямовані на насильницьку чи іншу протиправну зміну конституційного ладу, зміну меж території або державного кордону України, порушення громадської безпеки, провокування воєнного конфлікту та ін. Слід відмітити, що переважна більшість таких формувань знаходиться на території Луганської, Донецької, Київської та Дніпропетровської областей.

Чинним Кримінальним кодексом України передбачене чітке законодавче визначення воєнізованих та збройних формувань. Так, відповідно до примітки до ст. 260 КК України, воєнізованими формуваннями треба визнавати такі об'єднання, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка. У свою чергу, під збройними формуваннями закон розуміє воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю [1].

Особливість об'єднань, про які йдеться в цьому матеріалі, полягає в тому, що вони є поза законом, їх діяльність не передбачена законами

України. Це характеризує такі діяння як протиправне діяння. Дану ознаку можна розглядати у двох основних аспектах. По-перше, це відсутність закону, що регламентує порядок їх створення та функціонування. По-друге, як неналежність їх до жодного з легальних воєнізованих або збройних формувань.

З огляду на це, виникає багато питань правового характеру з приводу існування такого формування як «Правий сектор». Головний військовий прокурор України Анатолій Матіос назвав ДУК «Правий сектор» незаконним збройним формуванням. Про це він сказав в інтерв'ю Громадському радіо: «За всіма юридичними конструкціями, ознаками і відповідно до української Конституції ДУК «Правий сектор» є, якщо сухою юридичною мовою, незаконним збройним формуванням на території держави. У нас єдиний добровольчий батальйон, який за два роки не визначився: він над державою чи з правом застосування монополії держави у вигляді зброї на всій території. Це ДУК «Правий сектор» [2].

Сам «Правий сектор» визначає себе як «Українська військово-політична сила нового формату, що ставить собі за мету здобуття і побудову Української Самостійної Соборної Держави – національної держави українців». Актуальними завданнями НВР «Правий сектор» є звільнення України з-під зовнішньої кремлівської та внутрішньої кланово-олігархічної окупації. Об'єднує у своїй структурі Добровольчий Український Корпус «Правий сектор», Політичну Партію «Правий сектор», Організацію «Права молодь» [3].

При цьому, журналісти звертають увагу на те, що у «Правому секторі» збираються радикали з усього світу. Протистояння «Правого сектору» українській політичній еліті, а також стремління до організації протесту не аби як підриває авторитет України на міжнародній політичній арені [4]. Але говорити про таке протистояння треба говорити у правовому ключі. Окремою проблемою є засоби, якими здійснюється реалізація означеної в установчих документах мети. Вони нерідко межують з кримінально-караними діями. Також нагальною є проблема використання сил «Правого сектору» при вирішенні банальних господарських суперечок або ж зовсім, «бандитських розбірках».

Також, специфічною ознакою даного формування є те, що вони незаконно мають на озброєнні придатну до використання вогнепальну та/або вибухову зброю. У даному випадку мають бути застосовані кримінально-правові норми, що передбачають відповідальність за незаконне поводження зі зброєю та боєприпасами (ст. 263 КК України). Обов'язковим є встановлення усіх складових суб'єктивної сторони цих злочинів.

Існують випадки вчинення злочинів особами, які не мають ніякого відношення до ДУК «Правий сектор» [5]. Тут, треба говорити про самотійні злочини без застосування ст. 260 КК України.

Вищенаведене, дає змогу дійти висновку про доцільність і необхідність максимальної легалізації бійців добровольчих воєнізованих або збройних формувань, щоб унеможливити їх залучення до вчинення злочинів. Для розв'язання цієї проблеми був ініційований законопроект «Про Добровольчий Український Корпус» [6].

Вважаємо, що найбільш дійовий шлях вирішення кримінально-правової оцінки дій учасників воєнізованих або збройних формувань, пов'язаних із захистом інтересів української держави та її громадян у зоні АТО, може бути використання таких кримінально-правових інститутів, як необхідна оборона, крайня необхідність, затримання особи, яка вчинила злочин. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань із метою захисту суверенітету й територіальної цілісності України, а також участь у них, за певних умов можна вважати обставиною, що виключає злочинність діяння. Водночас діяння таких осіб поза зоною проведення АТО, що не пов'язані із захистом суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканності України, може бути визнано злочинними.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.05.2017).
2. Матіос: Правий сектор – незаконне збройне формування // Intermarium: сайт. URL: <http://intermarium.com.ua/matios-pravyj-sektor-nezakonne-zbr/> (дата звернення: 05.05.2017).
3. Що таке «Правий сектор»? // Правий сектор: офіц. сайт. URL: <http://pravyysektor.info/about.html> (дата звернення: 05.05.2017).
4. Украина закрывает глаза на Правый сектор – WP // Кореспондент.net: сайт. URL: <http://korrespondent.net/world/worldabus/3815542-ukrayna-zakryvaet-hlaza-na-pravyi-sektor-WP> (дата звернення: 05.05.2017).
5. Кондра М. Кримінально-правова оцінка добровольчих формувань ДУК ПС та батальйон «ОУН» // Правий сектор: офіц. сайт. URL: <http://pravyysektor.info/news/otherdoc/63/kriminalnopravovaocinka-dobrovolchih-formuvan-duk-ps-ta-bataljon-oun.html> (дата звернення: 05.05.2017).
6. Про Добровольчий Український Корпус: проект Закону України від 14.05.2015 № 2851 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55129 (дата звернення: 08.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.351(477)

Тетяна Василівна ГУЛАТКАН,

студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

ДО ПИТАННЯ ІСТОТНОЇ ШКОДИ ТА ТЯЖКИХ НАСЛІДКІВ У РОЗДІЛІ XVII ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Досліджено проблему визначення «істотної шкоди» та «тяжких наслідків» після внесення змін до примітки до ст. 364 Кримінального кодексу України. Міститься співставлення можливості застосування даних понять при спричиненні немайнової шкоди.

Ключові слова: істотна шкода, тяжкі наслідки, злочини у сфері службової діяльності.

З набранням чинності Законом України від 13 травня 2014 № 1261-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [1] виклад пунктів 3 та 4 примітки статті 364 КК зазнали змін, оскільки законодавець уже не використовує у нормативних визначеннях ознаки «істотна шкода» та «тяжкі наслідки» сполучник «якщо» і тому чинна редакція цього положення охоплює майнову шкоду, яка досягла розміру, що у 100 (сто) і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян та такі наслідки, які у 250 (двісті п'ятдесят) і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян відповідно.

Такі законодавчі зміни призвели до низки проблем, що виникають при практичному застосуванні цих положень [2], зокрема, пов'язаних з розумінням визначених законом термінів «істотна шкода», «тяжкі наслідки», а також щодо впливу таких змін на судову практику. Таким чином, ситуація, що склалася дозволяє припустити, що значна частина діянь законодавцем декриміналізована, та поставити питання, чи слід розуміти як істотну шкоду та тяжкі наслідки виключно заподіяння особі відповідної матеріальної шкоди, а ще як необхідно розуміти диспозицію ч. 3 ст. 365 КК України в частині, дії передбачені частиною другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки.

Так, законодавець вживав у пункті 3 примітки статті 364 КК формулювання «якщо [істотна шкода] полягала (полягає) у заподіянні матеріальних збитків». Сполучник «якщо» прямо вказував на можливість заподіяння істотної шкоди у вигляді, відмінному від матеріальних майнових збитків. Раніше тяжкими наслідками судова практика визнавала і такі наслідки службових злочинів, як великі аварії, що призвели до загибелі людей, тривала зупинка транспорту або виробничих процесів, дезорганізація діяльності органів влади чи місцевого самоврядування, розвал роботи підприємств, який призвів до їх банкрутства, зрив виконання важливих державних замовлень, заподіяння смерті або тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, приховування службовою особою тяжких чи особливо тяжких злочинів тощо.

Відповідно до думки, викладеної у Постанові Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 27 жовтня 2016 р. № 5-99кс16 диспозиція частини першої статті 364 і частини першої статті 365 КК, якими передбачено відповідальність за заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або громадським чи державним інтересам, чи інтересам юридичних осіб, може становити не лише майнову шкоду, а й включати прояви немайнової шкоди, але тільки ті, які можуть одержати майнове відшкодування (як істотна шкода може враховуватися будь-яка за характером шкода, якщо вона піддається грошовій оцінці та відповідно до такої оцінки досягла встановленого розміру).

Так, за конкретних обставин справи, наслідки нематеріального характеру, які піддаються грошовій оцінці (реальна шкода) та відповідно до такої оцінки досягли встановленого розміру («істотної шкоди» чи «тяжких наслідків») із заподіянням шкоди охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (соціального, політичного, морального, організаційного чи, іншого характеру), можуть бути із: спричинення фізичної шкоди – витрати на лікування чи протезування потерпілої особи; порушення законних прав та інтересів громадян – витрати на відновлення таких прав (виплати незаконно взятому під варту чи ув'язненому або незаконно звільненому з роботи чи навчання, відшкодування за невиконання судового рішення, компенсацію шкоди від поширення відомостей, які ганьблять особу тощо); політичної шкоди (витрати на проведення нових виборів та заходів антитерористичного характеру тощо); організаційної шкоди (витрати на відновлення роботи установи).

При цьому Суд вважає, що у вироку (ухвалі) має бути чітко встановлено і доведено, що саме вчинення того чи іншого службового злочину стало причиною відповідних наслідків. Обчислення їх розміру

також має бути належним чином підтверджено (в т.ч. цивільним позовом, як підтвердження факту та розміру реальної майнової шкоди) та не викликати сумніву [3].

Слід зазначити, що зміна примітки до статті 364 КК відбулася без зміни диспозиції самої статті 364 КК. Тобто, попри зміну примітки до статті 364 КК, незмінним залишився об'єкт кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин – суспільні відносини, пов'язані із законним, в межах наданих повноважень, здійсненням відповідною особою своїх службових повноважень. Незмінними залишилися й умови настання кримінальної відповідальності – завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [4, с. 27–31].

Оскільки інше не зазначено в самій диспозиції статті, а примітка до статті не може змінювати зміст самої статті – то немає жодних підстав звужувати об'єкт кримінально-правової охорони лише до матеріальних аспектів. Адже, шкода може завдаватися й тим правам і свободам, які самі по собі не мають вартісного виразу. Пункти 3 та 4 примітки розкривають ознаки істотної шкоди та тяжких наслідків лише в вартісному виразі, однак ним не визначено обсягу прав, свобод чи законних інтересів, які можуть мати саме вартісний (кількісний) вираз (еквівалент) [5].

Отже, можна зробити висновок, що примітка до тієї чи іншої статті КК існує не сама по собі. Її функція полягає у розкритті тих чи інших ознак диспозиції статті, якщо це з позиції юридичної техніки не варто робити у самій диспозиції статті. Наведене стосується й питань тлумачення норм закону, що повинно також відбуватися комплексно й включати в себе не тільки питання власне, кримінальної відповідальності, але й питання кримінально-правової охорони суспільних відносин (об'єктів) з позицій завдання Кримінального кодексу України. Тому вбачаємо за необхідне примітку до ст. 364 КК України повернути у попередню редакцію.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: закон України від 13.05.2014 № 1261-VII // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18> (дата звернення: 07.05.2017).

2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 01.05.2017).

3. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного суду України від 27.10.2016 № 5-99кц16 // Верховний Суд України: офіц. веб-сайт. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/c77c4f09b0663a29c225806b0056b5aa/\\$FILE/5-99%D0%BA%D1%8116%20.doc](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/c77c4f09b0663a29c225806b0056b5aa/$FILE/5-99%D0%BA%D1%8116%20.doc) (дата звернення: 04.05.2017).

4. Гулаткан Т. В. До питання істотної шкоди, визначеної у примітці до ст. 364 Кримінального кодексу України. *De Lege Ferenda*. 2017. № 7. С. 27–31.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: пояснювальна записка від 25.03.2014 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50403 (дата звернення: 05.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК [343.9:004](477)

Олена Сергіївна ГУТОРОВА,

курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: **Шевчук Тетяна Анатоліївна,**

кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Розглянуто основні тенденції розвитку кіберзлочинності, визначено причини та умови існування цього виду злочинних діянь. Охарактеризовано особу злочинця, визначено основні напрямки забезпечення інформаційної безпеки та окреслені заходи протидії кіберзлочинності.

Ключові слова: кіберзлочинність, інформаційний простір, причини кіберзлочинності, особа, яка вчиняє кіберзлочини, тенденції кіберзлочинності, заходи протидії.

Сучасний етап розвитку соціалізованого суспільства характеризується активним використанням електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Впровадження нових ІТ-технологій дає можливість удосконалити функціонування багатьох сфер життєдіяльності, таких як оборони, енергетики, транспорту та ін.

Проте поряд із перевагами такої комп'ютеризації виникає ряд негативних, часом незворотніх наслідків, одним з яких є кіберзлочинність, яка своєю діяльністю перешкоджає нормальному розвитку інфраструктури держави та діяльності не тільки людей, але й підприємств, установ, організацій у сфері надання публічних послуг.

На науково-теоретичному, методичному та практичному рівнях розробкою даного питання займалися такі науковці як В. Голубєв, А. Долгова, К. Кастельс, Т. Кесарева, Л. Кураков, Р. Лемос, А. Лукацький, С. Смірнов, які заклали основні поняття, визначили механізм індивідуальної злочинної поведінки та типологію злочинців при вчиненні кіберзлочинів.

Загалом, кіберзлочинність – це сукупність злочинів, які вчиняються у віртуальному просторі (інформаційний простір, в якому знаходяться відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси, представлені в математичному, символічному або в будь-якому ін. вигляді або відомості, що зберігаються в пам'яті будь-якого фізичного або віртуального пристрою, а також іншого носія, спеціально призначеного для їх обробки, зберігання і передачі в просторі) за допомогою комп'ютерних систем або шляхом використання комп'ютерних мереж та інших засобів доступу до віртуального простору, в межах комп'ютерних мереж, а також проти комп'ютерних систем, комп'ютерних мереж і комп'ютерних даних [1].

За наведеними статистичними даними Генеральної прокуратури України щодо рівня вчинення кіберзлочинів за 2014–2017 рр. на території України, станом на грудень 2014 р. органами досудового розслідування зареєстровано вчинення 461 злочинів у сфері

використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку передбаченими ст. 361, 362 ККУ станом на грудень 2015 р. – 523 злочинів, станом на грудень 2016 р. – 768 злочинів, станом на березень 2017 р. – 911 злочинів; можна зазначити, що рівень вчинення даного виду злочину станом на березень 2017 р. виріс майже вдвічі порівняно з 2014 р., що пов'язано з характерними ознаками та передумовами її виникнення: 1) соціально-економічна та політична криза в Україні, що є наслідком неможливості повного контролювання органами державної влади витоку інформації з використанням сучасних ІТ-технологій; 2) інтелектуальний характер злочинності, що характеризується необхідністю мати певні спеціальні знання для вчинення кіберзлочинів; 3) анонімність та неперсоніфікованість кіберзлочинця, що дозволяє йому вчиняти злочинні діяння з приховуванням або зміною власних біографічних даних; 4) віддаленість кіберзлочинів полягає в тому, що сучасні комп'ютерні системи з мережею Інтернет сягають будь-якого місця в світі, а тому для вчинення даного виду злочинного діяння неважливе місцезнаходження злочинця та потерпілого; 5) висока латентність кіберзлочинності (90–95 %), яка зумовлена неповідомленням про факт злочину потерпілим, витрачанням багато часу та недостатністю новітніх методів при розслідуванні даних видів злочинів [3]; 6) вчинення злочину можливе на території одразу декількох країн.

На сьогоднішній день науковці класифікують кіберзлочини на 1) агресивні та 2) неагресивні. До першої групи належать: кібертероризм, погроза фізичного та психічного насильства (наприклад, надсилається через електронну пошту), кіберпереслідування, кіберсталкінг (протиправне сексуальне домагання та переслідування іншої особи через Інтернет), дитяча порнографія (створення порнографічних матеріалів, виготовлених із зображенням дітей, розповсюдження цих матеріалів, отримання доступу до них). Друга група включає в себе: кіберкрадіжку, кібервандалізм, кібершахрайство, кібершпигунство, розповсюдження спаму та вірусних програм.

Для того, щоб визначити основні елементи кримінологічної характеристики особи кіберзлочинця, яка відіграє важливу роль для попередження, виявлення та своєчасного припинення вчинення злочинів даного виду, насамперед необхідно встановити суб'єкта вчинення кіберзлочинів.

Аналізуючи наведені статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо суб'єктів вчинення даного виду злочину за 2014–2017 рр. на території України, можна встановити, що вчинення даного виду злочину притаманне особам, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, проте ж основним суб'єктом вчинення злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (становить 67 % злочинів від загальної кількості усіх зареєстрованих) є група осіб за попередньою змовою, що пояснюється транснаціональністю кіберзлочинності та полягає у можливості вчиняти злочини одразу на території декількох країн [5]. Оперуючи вищенаведеними статистичними даними, можна зазначити, що не зареєстровано вчинення даного виду злочину особами у стані алкогольного сп'яніння, адже це впливатиме на їх уважність, обачливість, холонокровність та врівноваженість при вчиненні злочину та неповнолітніми або за їх участю, що пояснюється їх як соціальною, так і розумовою несформованістю та проявляється у легковажності, відсутності цілеспрямованості, життєвого досвіду, небажанням ретельно підготуватися до вчинення злочину.

Тож, підсумовуючи вищевикладене, можна надати кримінологічний портрет особи кіберзлочинця: за соціально-демографічними ознаками: 1) традиційно кіберзлочини вчиняються чоловіками, проте за даними, які існують на 2016 р. 30 % сучасних кіберзлочинців – жінки, які дедалі більше цікавляться сучасними ІТ-технологіями. Беззаперечно ця «цікавість» має як свої переваги, так і негативні наслідки, що в майбутньому призведе до зростання рівня вчинення кіберзлочинів жінками-злочинцями; 2) найбільш активними кіберзлочинцями є особи віком від 30 до 50 років (~ 36 %), не менш активними є вікова група

віком від 18 до 25 років (~ 34 %), особи віком від 25 до 30 років становлять приблизно 23 %, останнє місце за активністю вчинення кіберзлочинів посідає вікова категорія віком від 50 до 65 років (~ 7 %). Такий соціологічний, кримінологічний, криміналістичний аналіз вікових статистичних даних осіб-злочинців показує закономірність вчинення кіберзлочинів такими суб'єктами не тільки в Україні, але й у багатьох країнах світу, таких як США, Німеччина, Канада та ін. [6, с. 9]; 3) кіберзлочинець, як правило, повинен мати спеціальні технічні знання у галузі комп'ютерних та інформаційних мереж, тому встановлено, що приблизно 49 % таких осіб мають вищу спеціалізовану освіту та входять до категорії хакерів [7, с. 91–92], однак з розвитком інформаційно-телекомунікаційних мереж збільшується кількість таких користувачів, а тому дедалі більших обертів набирає вчинення кіберзлочинів особами, які мають тільки загальну середню освіту, а тому використовують рекомендації та настанови, що знаходяться у вільному доступі; 4) щодо сімейного статусу, як правило, такі особи неодружені (~ 58 %), зумовлено це тим, що кіберзлочин – інтелектуальний вид злочину, який потребує багато часу на його підготовку та вчинення, також кіберзлочинці – особи, які характеризуються прагненням до отримання гострих відчуттів, жаги до ризику, відсутністю стабільності і, як наслідок, жінки намагаються уникати таких чоловіків; 5) існує думка, що кіберзлочинцю притаманна особлива фізична конструкція тіла, що полягає у худорлявості або зайвій вазі, що є наслідком малорухливого способу життя.

Повертаючись до вищенаведених статистичних даних Генеральної прокуратури України щодо суб'єктів вчинення даного виду злочину за 2014–2017 рр. на території України, можна охарактеризувати особу кіберзлочинця за кримінально-правовими ознаками. Як бачимо, 1) найвища питома вага осіб, які раніше вчиняли кримінальне правопорушення і вчиняють злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку була у 2015 році (1,2 %). Як правило, такі особи раніше були засуджені за корисливі злочини (наприклад, крадіжка), причому такі особи є працездатними, ніде не працювали і не навчались, що свідчить про їх десоціалізацію; 2) відповідно статистичних даних, які наведені Генеральною прокуратурою України за 2014–2017 рр. щодо практики призначення покарань, то реальне покарання призначається лише 33 % осіб, а 67 % осіб звільняється від покарання за різними підставами.

Не можна не згадати про індивідуально-психологічні особливості особи кіберзлочинця, які дозволяють аналізувати основну соціальну, морально-психологічну спрямованість особи при вчиненні даного виду злочину.

Слід зазначити, що для вчинення даного виду злочину притаманна умисна форма вини, окрім злочину передбаченого ст. 363 ККУ, що передбачає як вчинення в умисній формі, так і через необережність. Необхідно зазначити, що провідні мотиви кіберзлочинців полягають у: користі, що становить 66 % від усіх вчинених кіберзлочинів; політичні (шпигунство, злочини, які посягають на територіальну цілісність та основи національної безпеки України) – 17 %, що у наш час є досить актуальним через складну політичну, економічну та соціальну ситуації в державі; дослідницький інтерес, що становить 7 %; хуліганські мотиви – 5 %; помста – 3 %;

Узагальнюючи наведені вище статистичні дані та результати наукових досліджень можна виділити такі типи кіберзлочинців: 1) соціально-дезадаптований тип – здебільшого це інтроверти, які характеризуються відгородженістю від навколишнього світу та задоволенням власних потреб. Тому, вчинення кіберзлочинів є для них засобом самоствердження, впевненості в собі та доказування своєї значимості в суспільстві; 2) емоційно-сприятливий тип-найбільш поширений і характеризується вчиненням злочинів з корисливих мотивів для задоволення власних матеріальних потреб. Особам такого типу притаманні лідерські якості, високий рівень інтелекту, гнучкість у спілкуванні; 3) соціально неадекватний тип – характеризується задоволенням у першу чергу нематеріальних потреб, що сприяє настанню психологічного комфорту та подоланню напруги [8].

Підводячи підсумки, можна з впевненістю сказати, що кіберзлочинність – виходить за межі однієї країни, це явище, яке водночас має ряд переваг, а в той же час характеризується негативним впливом не тільки на охоронювані законом права, інтереси, свободи, суспільні відносини людей, підприємств, установ, організацій, але й на інфраструктуру країни в цілому, що може призвести до ряду негативних наслідків. Для своєчасного, попередження, виявлення, припинення та неупередженого, швидкого, повного розкриття кіберзлочинів необхідно вдосконалити нормативно-правове регулювання кримінальної відповідальності за вчинення даного виду злочину відповідно до ратифікованої Верховною Радою України Конвенції Ради Європи «Про кіберзлочинність» від 01.07.2006. Необхідно також звернути увагу на необхідності створення в системі органів державної влади та місцевого самоврядування, відповідних структур, які б контролювали та наглядали за безпекою, законністю та доцільністю операцій з передачі, обробки та використання інформації, а також до функцій яких би входили мінімізація негативного впливу з боку комп'ютерних, інформаційних мереж та мереж електрозв'язку.

Список бібліографічних посилань

1. Голубев В. А. «Кибертерроризм» – миф или реальность? // Центр исследования проблем компьютерной преступности: сайт. URL:

<http://www.crime-research.org/library/terror3.htm> (дата звернення: 04.05.2017).

3. Рассолов И. М. Право и Интернет. Теоретические проблемы. М.: Норма, 2003. 254 с.

4. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 447.

5. Криминология: учеб. для вузов/под общ. ред. А. И. Долговой. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Норма, 2003. 682 с.

6. Біленчук П. Д. Портрет комп'ютерного злочинця: навч. посіб. Київ, 1997. 48 с.

7. Косенков А. А. Общая характеристика психологии киберпреступника. *Криминологический журнал БГУЭП*. 2012. № 3. С. 87–94.

8. Евдокимов К. Н. Уголовно-правовые и криминологические аспекты противодействия неправомерному доступу к компьютерной информации: по материалам Восточно-Сибирского региона: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Иркутск, 2006. 203 с.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.97

Лейла Романівна ДВАЛІ,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Олішевський Олександр Володимирович, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ ПРОПАГАНДИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Визначено суспільно небезпечні наслідки пропаганди релігійної нетерпимості та дискримінації. Позначено можливі шляхи попередження досліджуваної злочинної діяльності.

Ключові слова: релігійна нетерпимість, дискримінація, пропаганда, суспільно небезпечні наслідки, попередження.

На фоні загального зростання кількості злочинів, війни в Україні та відчуження слов'янських народів у зв'язку з останньою, тема релігійної нетерпимості та дискримінації набуває гострої актуальності. Непоодинокими є випадки відбирання релігійних споруд, заподіяння тілесних ушкоджень віруючим Української Православної Церкви (що є

спадкоємницею Руської Православної Церкви) прихильниками самопроголошеної Української Православної Церкви Київського Патріархату.

Тому метою даних тез доповіді є спроба дослідити суспільно небезпечні наслідки пропаганди релігійної нетерпимості та дискримінації та позначити можливі шляхи їх попередження.

Суспільно небезпечні наслідки пропаганди релігійної нетерпимості та дискримінації, полягають у тому, що причиняється шкода фізичному, моральному та духовному здоров'ю людини, і особливо молодому поколінню. Як зазначають науковці, посягання на суспільні відносини, що забезпечують основні засади моралі у сфері духовного і культурного життя суспільства ганебно діють на розуміння і психіку людини, деформують її уявлення про духовні, моральні і культурні цінності в суспільстві, вражають позитивне поняття і ставлення до гуманності, співчуття, поваги до людей. Вони несуть бездуховність, аморальність, проявляють інші низькі інстинкти і нахили, чим знижується загальний рівень культури в суспільстві, негативно впливають на моральність, сприяють проявам поганої схильності, спонукають зневажливе відношення [1, с. 267].

Релігійна дискримінація – це обмеження людей в правах за ознакою їх релігійної приналежності. В країнах світу, де представлені кілька релігійних громад, дискримінація майже завжди провадиться релігійною стратифікацією, тобто в соціумі спільноти мають більш високий або більш низький статус по відношенню один до одного [2].

Релігійна нетерпимість, як зазначають науковці, – це нетерпимість, вмотивована чиймись особистими релігійними поглядами або практикою, або, власне, нетерпимістю до інших релігійних конфесій або практик як таких. Вона демонструється як на культурному рівні, так і на принципах деяких релігійних громад.

Злочини на ґрунті релігійної нетерпимості та дискримінації виникають на підставі непорозуміння представника однієї релігійної групи до іншої. Тому що людині незрозуміло, чому інша людина вірує в ту чи іншу вищу силу або зовсім невіруюча. Так як у кожної людини є своя етнічна група, нація, то вони пов'язані спільним походженням, традиціями, якимись специфічними рисами. Потім коли людина потрапляє в інше суспільство, незнайоме для неї, то вона починає порівнювати свою культуру з їхньою і їй багато чого стає незрозумілим, а тому спрацьовує один з видів самозахисту в психології, такий як «заперечення». Вона намагається уникнути інформації, яка несумісна з її уявленням про віру і починає негативно ставитися до конкретного суспільства.

Таким чином, при визначенні суспільно небезпечних наслідків пропаганди релігійної нетерпимості та дискримінації необхідно виділити дві групи осіб:

- 1) особи, які сприймають пропаганду;
- 2) особи, по відношенню до яких буде застосовано психічне чи фізичне насильство у зв'язку з пропагандою.

Перша група може зазнавати таких негативних наслідків як: серцево-судинні захворювання, неврози, отримані внаслідок неприязного ставлення до людей, які сповідують іншу релігію.

Друга ж група буде обмежена в правах і свободі віросповідання. Вони будуть відчувати себе приниженими, з заниженою самооцінкою, не частиною суспільства, а вигнанцем. Все це призводить до депресії, схильності до суїцидів. А в крайніх випадках може призвести до лютої ненависті до людей та спровокувати терористичні акти.

З метою покращення ситуації, яка пов'язана з релігійною нетерпимістю і дискримінацією, варто робити наступне:

- проводити лекції, заняття на тему толерантності до інших конфесій в навчальних закладах;
- розповсюджувати інформацію довідкового характеру про різні види релігій по радіо, телебаченню та Інтернету;
- притягувати до відповідальності винних, відповідно до діючого законодавства.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент./за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ: Ін Юре, 2003. 1196 с.
2. Религиозная дискриминация // Академик: сайт. URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/676784> (дата звернення: 08.02.2016).

Одержано 24.04.2017

УДК 343.6

Ярослава Андріївна ДОЛИННА,

курсант 2 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: **Кондратов Дмитро Юрійович,**

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ВБИВСТВО МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ ЧИ ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ?

На основі аналізу діючих кримінально-правових приписів та спеціальної наукової літератури зроблено спробу вирішити питання правильної кваліфікації та відмежування вбивства матір'ю своєї

новонародженої дитини (ст. 117 КК України) від залишення в небезпеці (ч. 3 ст. 135 КК України).

Ключові слова: вбивство, залишення вбивство, залишення в небезпеці, новонароджена дитина, кваліфікація, відмежування.

Відмежування злочину, передбаченого ст. 117 КК України, від залишення в небезпеці матір'ю своєї новонародженої дитини, що призвело до її смерті або інших тяжких наслідків, якщо матір дитини не перебувала в обумовленому пологами стані (ч. 3 ст. 135 КК України) має велике практичне значення.

В ст. 117 та ч. 3 ст. 135 КК України потерпілим виступає новонароджена дитина, отже, треба чітко розуміти з якого моменту починається життя людини, а саме її кримінально-правова охорона. З цього приводу Л. А. Остапенко зазначає, що у кримінально-правовій літературі останніх років початковим моментом початку життя людини прийнято вважати початок фізіологічних пологів [1, с. 114]. При цьому не має значення, що дитина, яка народжується, ще не почала самостійного позаутробного життя і навіть не відокремлена від чрева матері. Це означає, що життя продукту зачаття у період витягнення його з організму породіллі вже знаходиться під кримінально-правовою охороною і намір умертвити дитину під час пологів треба визнавати вбивством [1, с. 114].

Злочин, передбачений ст. 117 КК України, з об'єктивної сторони характеризується тим, що він може бути вчинений як шляхом активних дій (удушення, спричинення смертельних ран), так і шляхом бездіяльності (відмова від годування), а наслідками цього злочину є настання смерті новонародженої дитини [2, с. 47]. При цьому, як ми й зазначали, мова йде не лише про вбивство новонародженого після відокремлення плоду від тіла матері, а й про вбивство дитини, яка ще не почала самостійного позаутробного життя (наприклад, травмування голови чи іншої частини тіла, яке потягло смерть новонародженої дитини до початку дихання).

Також обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного складу злочину є час його вчинення, а саме вбивство може бути вчинено лише під час пологів або відразу після пологів. Це пов'язане з тим, що під час пологів та деякий час після них (який є нетривалим і визначається в кожному конкретному випадку) жінка знаходиться в особливому фізичному та психічному стані, який послаблює її здатність повністю усвідомлювати свої дії та керувати ними [2, с. 47].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 3 ст. 135 КК України, характеризується подібними ознаками, що й в умисному вбивстві матір'ю своєї новонародженої дитини, але діяння в зазначеній статті

виражається виключно у формі бездіяльності [2, с. 87]. Наслідками такого злочинного діяння може бути не лише спричинення смерті дитині, але і настання інших тяжких наслідків (наприклад, тяжких тілесних ушкоджень).

Так, на думку О. В. Шевченко якщо жінка, залишаючи дитину в холодній кімнаті або на вулиці, свідомо не вчиняє певних необхідних дій для запобігання настанню смерті від переохолодження і за наявності реальної можливості вчинити ці дії (наявність обов'язку піклуватися про власну дитину витікає з сімейно-родинних відносин), то таке діяння вочевидь слід розглядати як вбивство шляхом бездіяльності [3, с. 71].

Проте, стосовно подібних випадків у вчених і досі існують протиріччя. Зокрема, на думку Г. В. Тимейко, «випадки спричинення смерті дитини матір'ю шляхом бездіяльності слід розглядати як вбивство, тому що вільний хід фізіологічних процесів в організмі новонародженого при невтручанні зобов'язаної особи містить у собі неминучу загибель дитини» [4, с. 10].

У свою чергу В. Б. Малінін, запропонував виокремлювати такий термін, як «змішана бездіяльність», та визначив його як «комбінацією дії та бездіяльності, у випадках, коли створивши своєю попередньою дією небезпеку настання шкідливого наслідку, особа не запобігає їй» [5, с. 97].

Таким чином, приходимо до висновку про те, що лише за допомогою ознак об'єктивної сторони не можливо чітко відмежувати умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини від залишення такої дитини в небезпеці. Тому, у цій ситуації слід більш детально розглянути суб'єктивні ознаки вказаних злочинів.

Так, суб'єкт злочину, передбаченого ст. 117 КК, – спеціальний. Ним може бути осудна особа, яка досягла 14 років і є рідною або сурогатною матір'ю потерпілої дитини. Поняття «матір» у цій статті пов'язано з фактом народження жінкою виношеної нею дитини. Співучасники у вбивстві матір'ю своєї новонародженої дитини несуть відповідальність за відповідною частиною ст. 27 і п. 2 ч. 2 ст. 115 КК (за відсутності інших кваліфікуючих ознак), бо ті обставини, на підставі яких пом'якшується відповідальність матері, на них не поширюються [2, с. 48].

Що стосується залишення в небезпеці матір'ю своєї новонародженої дитини (ч. 3 ст. 135 КК України), то суб'єктом цього злочину є особа, яка досягла 16-річного віку і зобов'язана піклуватися про особу (у нашому випадку – новонароджену дитину), яка перебуває в небезпечному стані або особа, яка своїми діями поставила потерпілого в небезпечне для життя становище [2, с. 88].

Отже, з урахуванням вищевказаного можна зробити висновок про те, що головна різниця між суб'єктами цих складів злочинів полягає у тому, що для злочину, передбаченого ст. 117 КК України, в порядку ч. 2

ст. 22 КК України, встановлений знижений вік кримінальної відповідальності, а саме 14 років, а також наявний особливий стан жінки, спричинений пологами, який повинен бути відсутнім у матері, яка вчиняє злочин, передбачений ч. 3 ст. 135 КК України, крім того, кримінальна відповідальність за останній злочин може наставати лише з 16-ти років.

Суб'єктивна сторона умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини стосовно самого діяння та наслідків, що настали, характеризується лише виною у формі умислу (прямого або непрямого) [2, с. 47; 3, с. 135].

Так, О. В. Шевченко при аналізі кримінальних справ за цією категорією злочинів дійшла висновку, що переважна більшість вбивств новонароджених дітей матерями вчиняється саме з прямим умислом [3, с. 136]. З цього приводу вона наводить один з прикладів, а саме: «У травні 2004 р. в с. Северинівка Макарівського району Київської області близько 16 годин жінка, перебуваючи у власному помешканні, народила дитину жіночої статті. Після пологів вона вирішила вчинити вбивство своєї дитини, оскільки мала такий умисел ще до народження немовляти. Отже, після народження дитини вона попросила молодшу сестру принести ніж, щоб перерізати пуповину, після чого власноручно перерізала пуповину, потім надягла новонародженому на голову целофановий пакет і тримала його рукою упродовж 3–5 хвилин, перекривши таким чином дихальні шляхи дитині. У подальшому пересвідчившись у тому, що немовля не проявляє ознак життя, замотала труп дитини в простирадло та помістила в поліетиленовий пакет, який у темну пору доби закопала на пасовиську біля зрошувального каналу неподалік села (кримінальна справа № 1-71/2007 Макарівського районного суду Київської області). В цьому випадку жінка діяла з прямим умислом, вона вчинила всі дії, які вважала за потрібними для доведення злочину до кінця, в результаті чого дитина і померла, і тоді ці дії слід розглядати саме за ст. 117 КК України [3, с. 137–138].

Отже, можна констатувати, що психічне ставлення особи при вчиненні злочину, передбаченого ст. 117 КК, характеризують такі особливості: 1) його вчинення обумовлене емоційною напругою, викликаною вагітністю і пологами та психічними процесами, що їх супроводжували (зокрема сімейним конфліктом, подружньою зрадою, матеріальними та іншими соціально-побутовими негараздами); 2) тимчасовий психічний розлад послаблює здатність матері усвідомлювати свої дії та керувати ними, у зв'язку з чим вона є обмежено осудною. Якщо ж умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини вчинено із заздалегідь обдуманим умислом, у т.ч. за взаємною згодою подружжя, вчинене слід кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України, а за наявності підстав – і за іншими пунктами ч. 2 цієї статті [6, с. 64].

Розглядаючи злочин, передбачений ч. 3 ст. 135 КК України, необхідно зазначити, що його суб'єктивна сторона характеризується змішаною формою вини. Так, щодо суспільно небезпечного діяння тут може мати місце лише вина у формі прямого умислу, оскільки «завідомість», про яку зазначено у диспозиції ч. 1 ст. 135 КК, означає, що винний усвідомлює, що інша особа, знаходиться в небезпечному для життя стані, що він зобов'язаний і має можливість надати їй допомогу, але відмовляється від цього [2, с. 88]. Проте, психічне відношення до наслідків у вигляді смерті або інших тяжких наслідків у цьому злочині можливе тільки у формі необережності (злочинної недбалості або злочинної самовпевненості) [2, с. 88]. З цього приводу О. В. Шевченко зазначає, що «при дітовбивстві особа передбачає настання конкретного суспільно небезпечного наслідку у виді смерті, а при залишенні в небезпеці вона передбачає дію конкретних обставин (людяне місце, пора року тощо), які не дозволять настати таким суспільно-небезпечним наслідкам» [3, с. 147].

Підводячи підсумок зазначимо, що головна відмінність розглядуваних злочинів, на нашу думку, полягає у суб'єктивній стороні, а саме у відношенні винної до настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті новонародженої дитини.

Так, при вчиненні злочину, передбаченого ст. 117 КК України, мати бажає настання суспільно-небезпечних наслідків, а саме настання смерті новонародженої дитини (має місце прямий умисел), або не бажає, але свідомо допускає настання таких наслідків (має місце непрямий умисел).

При залишенні в небезпеці новонародженої дитини, жінка не має умислу на настання смерті немовляти, більше того, вона, як правило, розраховує на певні обставини, які, на її думку, відвернуть настання цих наслідків (має місце злочинна самовпевненість), або, взагалі не передбачає можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння у вигляді смерті новонародженого, хоча повинна була і могла їх передбачити (має місце злочинна недбалість).

Список бібліографічних посилань

1. Остапенко Л. А. Відмежування умисного вбивства від заведеного залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 1. С. 113–117.
2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т./ за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина. 1040 с.
3. Шевченко О. В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини: монографія. Харків: НікаНова, 2012. 215 с.
4. Тимейко Г. В. Общие вопросы ответственности за бездействие по советскому уголовному праву: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 1965. 20 с.

5. Малинин В. Б. Объективная сторона преступления. СПб.: Изд-во Юрид. ин-та, 2004. 301 с.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юрид. думка, 2010. 1295 с.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.2(477)

Ніна Ігорівна ДРАГАН,

студентка 3 курсу факультету підготовки кадрів для Державної пенітенціарної служби України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ФОРМУЛЮВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 309 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Досліджено питання щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а саме незаконне вироблення, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК).

Ключові слова: *незаконний обіг, наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори, мета збуту.*

Злочини у сфері незаконного обігу наркотиків останні роки впевнено займають одне з почесних перших місць за поширеністю в Україні. Більше 12 000 осіб щорічно визнаються винним у вчиненні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Велика частка злочинів цього виду складають дії щодо виготовлення, придбання та зберігання наркотичних засобів та психотропних речовин без мети збуту. Як свідчить офіційна статистика МВС за останні роки, 53 % злочинів в сфері наркотиків припадають на ст. 309 Кримінального кодексу України.

Значна кількість наркозалежних в силу певних обставин починають займатися розповсюдженням наркотичних засобів, після чого становляться злочинцями і являють неабияку небезпеку для суспільства. Саме в цьому і полягає суспільна небезпечність злочинів у сфері обігу

наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення.

Відповідальність за такі діяння передбачена розділом XIV Кримінального кодексу України (далі – КК). Актуальність їх розгляду, зокрема, полягає в тому, що це одна із найдинамічніших груп злочинів. Така тенденція зокрема може бути пов'язана з неефективною боротьбою у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у зв'язку з відсутністю важливих поправок в законодавстві.

Стаття 309 КК передбачає відповідальність за наступні незаконні дії з наркотиками та психотропами, якщо вони були здійсненні без мети збуту: 1) *виробництва*; 2) *виготовлення*; 3) *придбання*; 4) *зберігання*; 5) *перевезення*; 6) *пересилання* [1].

Постає питання доцільності використання в редакції даної статті «виробництва», як дії щодо виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів з використанням спеціального обладнання, механізмів, пристроїв, які передбачають можливість здійснення таких дій у систематичному, постійному, промисловому порядку зокрема без мети збуту, адже за вказані вище дії, проте здійснені з *метою збуту* (до якого відноситься не лише продаж, а й, наприклад, безоплатна передача (дарунок) іншій особі) відповідальність передбачена іншою статтею КК (ст. 307). Покарання за такі дії значно більш суворе.

Відповідно до положень постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 26 квітня 2002 р. № 4 під незаконним виробництвом наркотичних засобів та (або) психотропних речовин слід розуміти всі дії, пов'язані з серійним одержанням наркотичних засобів, психотропних речовин з хімічних речовин та (або) рослин, включаючи відокремлення частин рослин або наркотичних засобів, психотропних речовин від рослин, з яких їх одержують, здійснені всупереч установленому законом порядку [2].

Серійним одержанням наркотичних засобів, психотропних речовин з хімічних речовин та (або) рослин слід розуміти виробничий процес, спрямований на отримання партій наркотичних засобів, психотропних речовин за відповідною технологією, стандартом, зразком.

Дії ж при виготовленні не мають масового й стандартизованого характеру [4, с. 180].

Розкривши поняття «вироблення» та «мета збуту», варто зауважити про необхідність відокремлення цих понять, оскільки одночасне їх застосування в одній статті носить неоднозначний характер.

Аналіз законодавства дає змогу дійти висновку про необхідність зміни ч. 1 та 2 ст. 309 з КК як застарілого кримінально-правовий припис, що не відповідає сучасним тенденціям розвитку кримінального законодавства України.

У пошуках шляхів боротьби зі злочинами у сфері обігу наркотичних засобів не можемо залишити без уваги таку точку зору, що ефективним способом боротьби щодо виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є спеціальна конфіскація, яка на міжнародному рівні впевнено доводить свою ефективність. Підтвердженням цього є низка міжнародно-правових актів, зокрема, Віденська конвенція про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.) [3, с. 8].

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 96² КК, спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно були предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, – переходять у власність держави.

Тож, ч. 1 ст. 309 КК пропонуємо викласти в такій редакції: «Незаконне виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту – караються штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк зі спеціальною конфіскацією» та, відповідно, ч. 2: «Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи особою, яка раніше вчинила один із злочинів, передбачених статтями 307, 308, 310, 317 цього Кодексу, або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги у великих розмірах, – караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років зі спеціальною конфіскацією».

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

2. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 4 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02> (дата звернення: 28.04.2017).

3. Цимбалюк В. І. Правова природа спеціальної конфіскації. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. № 2 (10). С. 1–11. URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14tvipsk.pdf> (дата звернення: 27.04.2017).

4. Тучков С. С. Спірні питання законодавчого конструювання ст. 318 КК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ України*. 2006. № 2 (31). С. 179–183.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.35(477)

Юлія Андріївна ДУМЧИКОВА,

студентка 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКЛЮЧЕННЯ З КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ СТАТТІ, ЯКА ПЕРЕДБАЧАЄ ПРОВОКАЦІЮ ПІДКУПУ

Досліджено кримінально-правову природу провокації злочину, визначено особливості провокаційної діяльності. Запропоновано шляхи вдосконалення положень Кримінального кодексу України в частині провокації злочину.

Ключові слова: *провокація злочину, Кримінальний кодекс України, підкуп, провокація підкупу.*

При прийнятті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 квітня 2013 р. № 221-VII відбулись певні зміни. Найбільш принципові зміни полягали у заміні поняття «хабар» поняттям «неправомірна вигода», криміналізації діяння, яке полягає у прийнятті службовою особою пропозиції, обіцянки надати їй або третій особі неправомірну вигоду.

В дослідженні даного питання пропонуємо визначати сутність провокації через наступні складові цього поняття:

по-перше, провокація – це спонукання потерпілого до дій чи рішень, які тягнуть для нього негативні наслідки;

по-друге, негативні наслідки для спровокованого – це та мета, до якої прагне провокатор і про яку невідомо потерпілому [1, с. 324]. Погоджуємося з думкою про те, що створення обстановки, яка викликає вчинення злочину, не лише повинно передувати виконанню діяння

спровокованою особою, а й передувати виникненню у такої особи наміру вчинити злочин. Інакше, якщо у особи виник намір на вчинення конкретного злочину незалежно від дій провокатора, говорити про наявність провокації неможливо [2, с. 11].

Наявність зазначеної вище мети – викриття провокованої особи, дозволяє відмежувати провокацію від підбурювання до одержання чи давання неправомірної вигоди, оскільки суб'єктивна сторона діяння підбурювача характеризується лише усвідомленням і бажанням схилити іншу особу до вчинення злочину, а не використати факт вчинення злочину проти такої особи. Взагалі питання щодо доцільності криміналізації провокації в окремій статті КК України є предметом наукових дискусій. Цілком обґрунтованим, на нашу думку, є висновок С. В. Кугушевої, яка констатує, що при провокації злочину фактично є відсутньою єдність умислу особи, яка її здійснює, і особи, стосовно якої здійснюється провокація, що виключає можливість кваліфікації дій провокатора в межах інституту співучасті [3, с. 25].

Підсумовуючи вищесказане, зазначу, що кваліфікація провокації підкупу за кримінальним законодавством має свої особливості. Якщо службова особа схиляє іншу особу до вчинення підкупу, то це є підбурюванням до злочину (співучастю у підкупі) і кваліфікація відбувається за правилами ч. 3 ст. 27 КК [4]. Якщо ж службова особа здійснює ці дії з метою подальшого викриття особи, то такі дії кваліфікуються як провокація підкупу, а саме за ст. 370 КК України [4].

Слушною є думка П. О. Загодіренка, який вважав можливим виключення цієї норми із КК за умови введення загальної норми «провокація злочину», при цьому службове становище особи надалі має бути кваліфікуючою ознакою даного злочинного діяння [5, с. 159]. В даному випадку провокацію підкупу можна буде інтерпретувати як «умисні односторонні дії особи, спрямовані на втягнення особи, яку провокують, у вчинення злочину з метою викриття останньої у скоєному». Стосовно відповідальності, то буде доцільним доповнити Розділ 17 Особливої частини Кримінального кодексу України нормою (виключивши ст. 370 КК України), санкція якої передбачатиме арешт строком до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. Кваліфікуючу ознаку залишити в редакції: «те саме діяння, вчинене особою з використанням свого службового становища».

Як висновок можна зазначити, що аналіз змін та доповнень до розділу XVII КК України засвідчив необхідність подальшого розвитку доктрини кримінального права в частині вивчення про службові злочини, понять, які є складовими у законодавчих формулюваннях таких посягань, а також заслуговує уваги дослідження співвідношення між

суміжними складами злочинів. І саме цьому пропонуємо доповнити КК України статтею 370-1 «Провокація злочину», яка буде більш точно розкривати особливості вчиненого.

Список бібліографічних посилань

1. Горбачов Д. М. Сучасні тенденції реформування розділу XVII Кримінального кодексу України: кримінальне право та кримінологія. *Часопис Київського університету права*. 2013. Вип. 2. С. 322–326.

2. Альошина О. І. Провокація злочину (кримінально-правове дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2007. 20 с.

3. Кугушева С. В. Провокация преступления: проблемы уголовно-правовой квалификации. *Уголовное право*. 2005. № 10. С. 25–26.

4. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 №2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/2341-14> (дата звернення: 05.05.2017).

5. Загодіренко П. О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6, т. 2. С. 157–159.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.32+343.627

Олена Юріївна ЗАДНІПРОВСЬКА,

курсант 2 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Юртаєва Ксенія Володимирівна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО УЧАСТІ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ І КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Визначено особливості кримінальної відповідальності за використання дітей у збройних конфліктах, наголошено на необхідності посилення кримінальної відповідальності за вказані злочинні діяння.

Ключові слова: захист дітей, збройний конфлікт, залучення дітей до збройних конфліктів, кримінальна відповідальність, протидія.

На сучасному етапі розвитку людства на міжнародному рівні утвердився принцип поваги до основних прав та свобод людини. Проте, на жаль, діти й досі залишаються найменш захищеними частиною населення. Вони є основними суб'єктами системної дискримінації, яка

яскраво проявляється під час збройних протистоянь і локальних війн. Тому проблема захисту дітей під час військових дій та протидії їх залученню до участі у збройних конфліктах потребує особливої уваги.

На сьогодні в Україні питання використання дітей у збройних конфліктах є досить актуальним. Воно безпосередньо пов'язане з розв'язанням збройного протистояння навесні 2014 р. у Донецькій та Луганській областях. Восени того ж року з'являлися перші свідчення про залучення дітей та підлітків до бойових дій на боці самопроголошених Донецької народної республіки (далі – ДНР) та Луганської народної республіки (далі – ЛНР). Відповідно це підтверджує необхідність дослідження та практичної протидії фактам вербування, втягування та залучення даної категорії осіб до ведення військових дій, вчинення терористичних актів та диверсій у зоні проведення антитерористичної операції.

Про втягнення дітей у злочинну діяльність через залучення їх до бойових дій в ДНР та ЛНР свідчать численні дані ЗМІ та звіти міжнародних спостерігачів. Так, представники Моніторингової місії ОБСЄ в Україні у своєму звіті відзначили, що діти віком 15–17 років, і навіть до 15 років беруть участь у активних діях в складі комбінованих сепаратистських сил на сході України. Бойовики активно залучають їх до воєнізованих угруповань, де вони навчаються використовувати та застосовувати зброю, а тим, які досягали певних успіхів – навіть дозволялось створювати власні бойові підрозділи (розвідувальні, диверсійні) та розпочинати підривну діяльність. Бойовики ДНР і ЛНР також використовують хлопців й дівчаток в якості об'єктів сексуальної експлуатації, як «живий транспорт» для контрабанди через контрольно-пропускні пункти та блокпости та для розміщення GPS-маяків на військову техніку [1]. У Звіті Державного Департаменту США наголошується на тому, що проросійські сепаратисти використовують дітей в якості «живих щитів» та інформаторів.

Свідченням залучення неповнолітніх до участі у збройних конфліктах є також численні пропагандистські відео про участь дітей в бандформуваннях, таких як «Батальон Восток», «Бригада Призрак», дитячий диверсійний батальйон імені Святого Григорія Побідоносця у ЗМІ ДНР і ЛНР. За свідченнями самих дітей у ці формування їх привели дорослі, кого самі батьки, а кого священнослужителі. Так, у листопаді 2014 року в інтерв'ю журналісту Russia Today Грему Філліпсу 15-річний Андрій Івахно розповів, що він допомагає бойовикам батальйону «Восток» та на їхній базі проходить навчання навичкам ведення бою та поведження зі зброєю. Інший юнак зазначив, що він керує арсеналом зброї [2].

За даними Звіту Державного Департаменту США від червня 2016 року в складі дитячого батальйону ім. Св. Григорія Побідоносця є діти віком до 12 років. Набір даної категорії осіб здійснювали бойовики на

непідконтрольній Україні території, де влада не в змозі забезпечити міжнародні та державні норми, щодо їх захисту під час АТО [1]. Таким чином, проблема залучення дітей до участі у збройних конфліктах, протидії зазначеним явищам та встановлення суворої відповідальності щодо осіб, що втягують неповнолітніх до участі у збройних конфліктах, є надзвичайно актуальною.

Міжнародна спільнота категорично засуджує залучення неповнолітніх до участі у збройних конфліктах. Так зокрема в ст. 4 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000 р., ратифікованого Верховною Радою України 23 червня 2004 року, зазначається, що збройні групи, відмінні від збройних сил держави, за жодних обставин не повинні вербувати або використовувати у бойових діях осіб, які не повинні вербувати або використовувати у бойових діях осіб, які не досягли 18-річного віку. Держави-учасниці повинні вживати всіх можливих заходів щодо попередження вербування й використання, у тому числі правових заходів, необхідних для заборони та криміналізації такої практики [3].

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Статуту Міжнародного кримінального суду, призов та військову службу чи мобілізацію дітей, які не досягли 15-річного віку, або з їх активне використання у бойових діях у межах як міжнародних, так і неміжнародних збройних конфліктів визнаний військовим злочином [4]. Згідно ч. 6 ст. 124 Конституції України Статут Міжнародного кримінального суду може бути ратифікований Україною вже у 2019 р.

Законодавство нашої держави в цілому відповідає нормам міжнародного кримінального та гуманітарного права в питаннях заборони втягнення дітей до участі у бойових діях. Так, ст. 30 Закону України «Про охорону дитинства» забороняє участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання в збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до непередбачених законодавством України воєнізованих чи збройних формувань, пропаганда війні [5]. Залучення дітей до збройних конфліктів на сьогоднішній день охоплюється загальною нормою – ст. 304 КК України «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність» [6]. Проте, на нашу думку, відповідальність за залучення неповнолітніх до участі у збройних конфліктах слід посилити. Так, варто погодитися з пропозицією науковців щодо доцільності доповнення диспозиції ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни» відповідальністю за вербування, залучення або втягування неповнолітніх або малолітніх осіб

до ведення бойових дій, учинення диверсій або терористичних актів, а диспозиції ст. 304 КК України відповідальністю за втягнення неповнолітніх і малолітніх осіб у злочинну діяльність незаконних воєнізованих чи збройних формувань [6, с. 187–188]. Разом з цим варто наголосити на встановленні в КК України зниженого віку кримінальної відповідальності для неповнолітніх у віці з 14 до 16 років за такі злочини, як диверсія (ст. 113), терористичний акт (ст. 258), пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (ст. 277), посягання на життя представника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348) тощо [7].

Підсумовуючи, слід зазначити, на сьогоднішній день діти потребують особливого захисту від залучення до участі у збройних конфліктах як грубого порушення норм як українського законодавства та міжнародного гуманітарного права. З цією метою в КК України слід передбачити більш сувору відповідальність за залучення малолітніх та неповнолітніх до участі у збройних конфліктах та розробити систему заходів протидії зазначеним злочинам.

Список бібліографічних посилань

1. Trafficking in Persons Report (June, 2016) // U.S. Department of State: офіц. сайт. URL: <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2016/index.htm> (дата звернення: 25.04.17).
2. Школьники Донбасса взяли в руки оружие, чтобы защищать Родину // Украина.ру: сайт. URL: <http://ukraina.ru/nevs/20141106/1011093369.html> (дата звернення: 29.04.17).
3. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі у збройних конфліктах // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795 (дата звернення: 02.05.17).
4. Римский устав международного уголовного суда // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 02.05.17).
5. Про охорону дитинства: закон України від 26.04.2001 №2402-III // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 27.04.17).
6. Ченяховська М., Нечитайло І. Правові аспекти втягнення неповнолітніх до участі у бойових діях. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 8. С. 150–154. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/08/30.pdf> (дата звернення: 02.05.17).
7. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.05.17).

Одержано 10.05.2017

УДК 323.9:[343.614:004](477)

Ярослав Олегович ЗАКОМОРНИЙ,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: **Фіалка Михайло Ігоревич,**

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

«ГРУПИ СМЕРТІ» В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ

Проаналізовано проблеми існування так званих «груп смерті», які на території України віднедавна розпочали свій стрімкий розвиток. Розкрито сутність та послідовність залучення дітей до даних груп. Ставиться проблема протидії даному процесу доведення до самогубства.

Ключові слова: групи смерті, підлітки, гра, суїцид.

Віднедавна в Україні актуальним стало питання горезвісних «груп смерті», адміністратори яких, діючи як справжні психологи, вміло доводять підлітків до самогубства. Відомо що дані групи прийшли до нас з Росії де вже встигли накоїти лиха, проте у нас діяльність даних груп, лише набирає оберти і доцільним було б їх збавити та взагалі вивести з терен України, щоб вони не накоїли більшого лиха ніж зробили зараз.

Такою групою може бути певне об'єднання осіб, зазвичай це підлітки, іншою особою або особами (модератори, адміністратори) з метою доведення жертви до самогубства через мережу інтернет.

Дане питання вважається новим для українських науковців через те й мало розробленим в колах сучасних науковців, проте свою думку стосовно цього питання встиг висловити відомий український публіцист Д. Мрачник, також тему суїцидів серед молоді розкриває в своїх працях Н. Карвацька, О. Семенда, О. В. Полковено, К. В. Ситник та інші.

Метою даної роботи є аналіз «груп смерті» для більш ширшого ознайомлення з даною проблемою та також аналіз чинників через які, підлітки піддаються впливу організаторів цих груп.

При дослідженні даної теми автор дослідив характерні риси учасників, а саме їхній вік, тобто більшість тих, які вчинили самогубство – це підлітки у віці до 14 років. Психологічний стан та стать, простіше кажучи, дівчаткам навіюється думка, що вони «товсті», а хлопцям – що ті «лузери». Це все відбувається тому, що модератори цих груп – дорослі люди, які працюють зі знанням пристрастей і захоплень кожної окремої дитини роблячи з них потенційну жертву.

Учасниками даних груп зазвичай стають неповнолітні особи, яким бракує уваги з боку батьків та друзів, які довірливо відносяться до того, що говорять їм модератори вірячи, що коли вони помруть то всім стане краще тим самим позбавляться від всіх проблем.

Випадки смерті через дані групи зафіксовані майже по всій Україні, а саме Суми, Полтава, Донецьк і це лише ті області в яких було відомо, що причиною їх смерті став вступ в «Групу смерті», а скільки суїцидів зафіксовано як звичайне самогубство, скільки горем вбитих батьків, які втратили свої дітей назавжди.

Найбільш відомі групи це «Кити плывуть вгору», «F57» або «Море китів». У «ВКонтакті» груп, в чиїх назвах присутнє слово «кит» – безліч. Крім уже названої «Кити плывуть вгору» є «Космічний кит», «Білий кит», «Китовий журнал», «Море китів», «Океан китів», «Літаючий кіт» тощо.

Модератори даних груп використовують певні форми впливу на особу, що повинні, за їхнім розрахунком, спрямувати поведінку членів цих груп в необхідному для них напрямку а саме: використовуються різноманітні слогани, на кшталт: «Кращі речі в житті з буквою «с» – Сім'я, субота, секс, суїцид»; прослуховують різноманітні пісні, що повинні сформувати у особи дитини суїцидальні схильності: «... ми пішли у відкритий космос, в цьому світі більше нема чого ловити»; ставлять перед учасниками групи провокаційні питання: «Скільки сумовитих буднів ти готовий ще так проіснувати?»; під час спілкування використовують картинки рейок по яких насувається поїзд з написом «цей світ не для нас» та також різноманітні фото дітей на дахах з написом «ми діти мертвого покоління».

Досліджуючи проблему «Груп смерті» Б. Амінов, наголошує на тому, що в Україні тільки за 2012 рік померло понад 9 тисяч осіб від самогубств. Серед 40,5 тисяч загиблих українців від зовнішніх причин самогубство скоїв кожен п'ятий [1].

Прикладом діяльності «груп смерті» може послужити випадок, який стався 8 грудня 2016 року в Маріуполі, дівчинка покінчила життя самогубством, викинувшись з 13 поверху висотного будинку. За однією з версій причиною її смерті стала участь у вищезгаданій групі.

На сторінці загиблої дівчинки були опубліковані різноманітні статуси суїцидального характеру, за якими можна зробити висновок, що вона проходила певного роду гру в кінці якої повинна була покінчити життя самогубством. Що наприкінці й сталося. Причина, по якій вона долучилась до цієї «Групи смерті», стало її не роздільне кохання. Одна з найбільш розповсюджених серед підлітків думок з цього приводу має наступний вигляд: «Дякую. Спасибі за те, що спочатку зробив мене найщасливішою істотою всесвіту, а потім опустив нижче Маріанської западини. Я не знаю, що з тобою сталося, але ти кинув мене. Як і всі...» [2].

Спілкування в вищезазначених групах, як ми вже раніше наголошували, має вигляд певної гри, навіть можливо наголосити – певного «квесту». Як правило, все розпочиналось таким чином: дитина відповідним чином сама «закликає» організаторів до спілкування написавши повідомлення в стрічку з певним хештегом (міткою): «#синийкит #яждуинструкций #тихийдом» та іншими варіаціями. Отримавши такого роду звернення, організатори починали листування з дітьми та пропонували зіграти в гру, при цьому поступово переконували дітей в їх особливості та самотності. Після появи так званого куратора, жертві присвоювали номер і починали давати завдання. Одним з перших завдань було надіслати свою геолокацію. Потім потрібно було перейти за посиланням, яке давав куратор. Тільки-но дитина потрапляла на сторінку, там запускався таймер. Даний таймер відміряв час, що залишився жертві на життя. Оскільки посилання було закріплене за персональною IP адресою, він завжди показував точний відлік часу, що дуже впливало на вразливих підлітків і надавало відчуття реальності того, що відбувається.

Далі завдання були все більш «цікавішими», а саме: вишкрябати лезом на руці зображення кита або метелика; прокинутись о 4.20; піднятися на дах тощо. Також підлітку пропонувалася спеціальна музика, яку він повинен був постійно слухати. Переважно це була мінорна електронна музика, де низькі частоти перемішувалися зі звуками моря та китів.

Після легких завдань і спілкування з куратором, «квест» ускладнювався. Наприклад, потрібно було зробити надрізи на руці, вбити тварину, стояти на краю даху або мосту. При цьому, заборонялося спілкуватися з друзями, які відмовлялися грати.

Як докази дитина повинна була постійно робити фотозвіт виконаних завдань.

Поступово, і без того вразливих підлітків, підводили до суїциду, занурюючи їх в транс і оточуючи похмурими умовами та ізолюючи від близьких та друзів.

У випадку якщо дитина відмовлявся виконувати будь-яке із завдань і «зіскакувала з гачка», куратор починав погрожувати підлітку особисто розправитися з ним, або завдати шкоди його сім'ї. Оскільки дитина заздалегідь надсилала свою геолокацію, організаторам було легко з'ясувати її місцезнаходження та місце проживання.

Кінцевим завданням було вбити себе. Куратор заздалегідь обговорює з жертвою обстановку самогубства: починаючи від фонові музики, та закінчуючи способом смерті. Щоб куратор дійсно переконався, що дитина дійсно покінчить життя самогубством все, що відбувається з дитиною, мало зніматися на відео або вестися онлайн трансляція [3].

В результаті вище згаданої гри адміністратори груп змушують дітей виконувати різноманітні «квести», під час яких підлітки спочатку калічать себе, а потім й узагалі вчиняють самогубства, а самі організатори в цей час транслюють усе в прямому ефірі. При цьому, в Інтернет просторі утворився цілий «чорний ринок» у Darknetі де існує можливість продажу таких відеоматеріалів.

Darknet – це особливий тіньовий сегмент мережі, до якого не можна підключитися через звичайний браузер. Darknet відрізняється високим ступенем анонімності, що, своєю чергою, дозволяє користувачам комунікувати між собою і пересилати один одному інформацію, абсолютно не боячись, що їх викриють в кіберполіції, спецслужбі. Darknet давно став місцем збору не тільки дисидентів, біженців, журналістів, спецагентів і представників неурядових організацій, але і торговців зброєю, наркотиками, підробленими кредитними картами, терористів, найманих вбивць, педофілів та інших маніяків всіх мастей [4].

Отже виходячи з вище викладеного матеріалу можна зробити висновок, що проблема «груп смерті» в Україні є надзвичайно серйозною та нагальною. Суспільство та держава повинні створити бар'єр між дитиною (підлітком) і представниками цих груп та налагодити ефективну систему попередження доведення до самогубства шляхом Інтернет спілкування.

Список бібліографічних посилань

1. Амінов Б. Групи смерті у Вконтакте: хто і як доводить дітей до суїциду // Факти: сайт. URL: <http://fakty.ictv.ua/ua/svit/20160518-1584860/> (дата звернення: 10.04.2017).
2. Як «групи смерті» в соцмережах підштовхують підлітків до самогубства // Українські новини: сайт. URL: <http://ukranews.com/ua/news/464948-yak-grupy-smerti-v-socmerezkhakh-pidshtovkhuyut-pidlitkiv-do-samogubstva> (дата звернення: 10.04.2017).
3. Пашинська А. Групи смерті та Сині кити. Як в соцмережах з дітей роблять самогубців // Еспресо: сайт. URL: http://espresso.tv/article/2017/02/24/syniy_kyt (дата звернення: 11.04.2017).
4. «Групи смерті» у соцмережах: хто і для чого їх створює? // Бджола: сайт. URL: <https://bdzhola.com/news/grupi-smerti-u-sotsmerezkhah-hto-i-dlja-chogo-jih-stvorjuje> (дата звернення: 11.04.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.214(477)

Ігор Олександрович КАСЬЯНОВ,

студент 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

ОБВИНУВАЛЬНИЙ ВИРОК ЯК ЄДИНА ФОРМА ВСТАНОВЛЕННЯ ВИНИ: СТАН ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Досліджено можливість встановлення вини не за обвинувальним вироком суду у кримінальній справі, а іншими процесуальними документами, наскільки законним є таке правозастосування. Проаналізовано судові рішення для отримання інформації щодо правозастосовної практики, визначення частоти встановлення вини суддями до моменту винесення обвинувального вироку. Звернено увагу на практику Європейського суду з прав людини та його позицію з цього питання.

Ключові слова: *принцип невинуватості, вирок як єдина форма закріплення вини, звільнення від кримінальної відповідальності.*

В сучасному демократичному суспільстві задля забезпечення реального дотримання принципу верховенства права та збереження недоторканості прав громадян влада в особі уповноважених на те органів має керуватися законами, особливо коли річ йде про кримінальну відповідальність особи. Недарма, в Кримінальному кодексі України (надалі – КК України) передбачено неможливість застосування аналогії права, на відміну від інших галузей права (немає покарання без злочину).

Проблему доведення вини, розробку її концепцій та встановлення форм її вираження досліджували чимало науковців, серед яких Ю. М. Грошевий, І. С. Іванов, І. В. Паньков, Я. М. Семенова, С. В. Склярів, В. Д. Фінько, М. Д. Шаргородський та ін.

Статтею другою КК України передбачено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Отже, логічно дійти висновку, що вирок – єдиний документ, який може встановити вину особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Однак, в судовій практиці склалося дещо інше бачення даної норми. Це стосується звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України. Слід брати до уваги, що ст. 49 КК України застосовується до злочинів, в яких властивий матеріальний збиток, у тому числі без виключення. Нерідко, за такого виду злочинів потерпілому не вдається через наявні юридичні механізми затягування розгляду справ повернути своє майно до закінчення термінів, передбачених статтею 49 КК України [6]. Наприклад, після закінчення 10 років після скоєння тяжкого злочину, особа дає згоду на звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України, що затверджується ухвалою у справі. Однак, виникає питання, чи можна розцінювати таку згоду як визнання провини для подачі цивільного позову, оскільки ж остання повинна бути встановлена тільки обвинувальним вироком суду (а не ухвалою).

Спершу зазначимо, яким чином йде практика в українській державі і чи є вона визначеною.

Так, постановою Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 29 жовтня 2014 року особа була звільнена від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України [1]. Наслідком такого звільнення відповідно було закриття провадження у справі, а особі, яка заявила цивільний позов у кримінальному провадженні, повідомлено про її право подати позовну заяву про відшкодування збитків до місцевого суду згідно з положеннями цивільного процесуального законодавства.

Надалі, потерпіла сторона подала позовну заяву про відшкодування шкоди, заподіяної злочином. Рішенням Заводського районного суду Запорізької області від 18 грудня 2015 року у справі № 332/3696/15-ц [2], з яким погодився апеляційний суд Запорізької області у своїй постанові від 29 листопада 2016 року [2], позов задоволено частково та стягнуто документально підтверджені збитки, завдані скоєним злочином. При цьому суд апеляційної інстанції вказав, що без згоди особи неможливе закриття кримінального провадження на підставі статті 49 КК України, а отже фактично особа своєю згодою визнає провину.

За таких обставин можна стверджувати, що суд, розглядаючи цивільну справу, послався на ухвалу про звільнення від кримінальної відповідальності на підставі статті 49 КК України без фактичного встановлення вини особи та обставин у справі, що є безумовним порушенням презумпції невинуватості особи.

Такої позиції притримується також Європейський суд з прав людини.

Так, у рішенні «Грабчук проти України» наголошувалось, що принцип презумпції невинуватості порушено, якщо твердження

посадової особи стосовно людини, обвинуваченої у скоєнні злочину, відображає думку, що людина винна, коли це не було встановлено відповідно до закону [4].

Однак, нерідко співробітники органів досудового розслідування та працівники прокуратури під час здійснення процесуального керівництва виносять постанови, заявлять клопотання до слідчого судді, в яких вже фіксується наявність вини як доведеної. В свою чергу, слідчі судді нерідко допускають таких за характером помилок, копіюючи текст таких клопотань в судові рішення, чим саме порушується принцип невинуватості.

Фактично, в подальшому вищевикладені порушення можуть мати фатальне значення для слідства, зокрема для визнання доказів допустимими та збереженню законної сили судовими рішеннями. Спробуємо розібратися на прикладі.

Слідчий або прокурор у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, повідомляє особі про підозру, заявляє клопотання до суду про застосування запобіжних заходів та проведення гласних слідчих (розшукових) дій тощо [8]. Однак, констатування наявності вини особи у вчиненні того чи іншого кримінального правопорушення на етапі такого звернення є недопустимим, оскільки порушує принцип невинуватості, а за ним верховенства права. Тож, докази, які були отримані внаслідок проведення певної гласної слідчої (розшукової) дії, наприклад під час обшуку, що проводився на підставі ухвали слідчого суді, в якій встановлювався факт вчинення кримінального правопорушення, можуть бути та повинні бути визнаними в суді як недопустимі для використання в подальшому обвинуваченні особи, адже порушується насамперед не тільки кримінальне процесуальне законодавство, а й стаття 62 Основного закону держави – Конституції України [8].

В свою чергу, серед науковців є різні думки з цього приводу. Одні вважають, що вина повинна бути встановлена тільки вироком суду, а інші підтримують думку, що згода особи на закриття кримінального провадження на підставі статті 49 КК України непрямо встановлює вину шляхом самовикриття особи у вчиненому кримінальному правопорушенні.

Наприклад, на спростування доведеності вини в ухвалі суду можна послатися на позицію Т. М. Супрун, яка зазначає, що завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий

не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [5].

Підводячи підсумок, можна сказати, що констатування вини особи в інших процесуальних документах, окрім обвинувального вироку суду, є неприпустимим явищем в демократичному суспільстві, яке в подальшому може стати підставою для скасування рішень, що були прийняті на підставі такої ухвали (оскільки сама оскарженню не підлягає). Тому логічним було б винесення відповідного роз'яснення Верховного Суду України чи висвітлення цього питання у постанові Пленуму Верховного Суду України задля уникнення неоднозначної практики застосування норм права у такого роду справах.

Список бібліографічних посилань

1. Рішення Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 29.10.2014 // Архів Бердянського міськрайонного суду Запорізької області
2. Рішення Заводського районного суду Запорізької обл. від 18.12.2015 у справі № 332/3696/15-ц // Архів Заводського районного суду Запорізької області
3. Постанова Апеляційного суду Запорізької області від 29.11.2016 у справі № 332/3696/15-ц // Архів Апеляційного суду Запорізької області.
4. Пономаренко Д. Ваші докази – не докази // Закон і Бізнес: веб-сайт. URL: http://zib.com.ua/ua/print/126034-yaki_naslidki_porushennya_principu_prezumpcii_nevinuvatosti.html (дата звернення: 27.04.2017).
5. Супрун Т. М. Презумпція істинності вироку у кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Право*. 2014. Вип. 24, т. 4. С. 121–124. URL: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6819/1/ПРЕЗУМПЦІЯ%20ІСТИННОСТІ%20ВИРОКУ.pdf> (дата звернення: 23.04.2017).
6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.04.2017).
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 24.04.2017).
8. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 27.04.2017).

Одержано 03.05.2017

УДК 343.351(477)

Сергій Сергійович ЛИСТОПАД,

студент 4 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ДІЄВІ ПІДХОДИ ДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглянуто окремі підходи до запобігання та протидії корупції.

Ключові слова: *корупційні злочини, протидія корупції в Україні, корупція.*

У нашій країні, мабуть, усі люди зіштовхувались з проблемою корупції. Вона проявляється в усіх галузях нашого життя: політичній, економічній тощо. Правові фактори економічної корупції по суті є формальним виразом її політичних причин та умов. Корупціогенність правового комплексу охоплює значне число взаємопов'язаних явищ законотворчості, правозастосування, правової свідомості, правового виховання та правової поведінки. Також потрібно визначитись із тим, у чому полягає різниця у протидії і у запобіганні корупції. Запобігати повинні уповноважені суб'єкти ще до самого факту корупційного діяння, а протидіяти вони повинні вже злочину, що має або мав місце.

Сама сутність правової норми, як загального правила поведінки, припускає необхідність наділення правозастосовника певною свободою дій. Чим більше цієї свободи, тим ширше об'єктивні можливості для зловживання нею.

Окремі фахівці мають чітку позицію, що якби можна було замінити загальні для всіх правила поведінки індивідуальними, проблема корупції, узагалі, зникла б разом із правовими нормами, оскільки відпала б необхідність їх застосування [5].

Але, звичайно, з іншого боку потрібно розуміти і інший аспект цієї проблеми: надмірна жорсткість норми не дає шансів виправити несправедливість при її застосуванні і навпаки дає змогу на вчинення найбільше безпечних корупційних правопорушень, тобто дачу і отримання неправомірної вигоди за завідомо незаконні дії (бездіяльність).

Навіть до сьогодення вітчизняні законотворці не визначили критерії допустимого рівня ентропії невизначеності правової норми.

У даному зв'язку на правозастосовувачі лежить обов'язок, який дуже важко застосувати, а саме конкретизувати правові установлення і заповнити існуючі у них прогалини.

Тлумачення Законів самим законодавцем (незважаючи на очевидні його переваги) відійшло на другий план, і в основі має місце безсистемний характер [1].

Наразі потреба в однаковому тлумаченні правової норми тлумаченні має набагато більше значення ніж раніше. Ця гострота проявляється у найбільш великих законодавчих актів – кодексів, що закріплює велике число так званих оціночних норм, що повинні регулювати (охороняти) економічні відносини.

Правова система України сьогодні у значній мірі дестабілізована хаотичним поширенням нелегітимного судового прецеденту, коли місцевий та регіональний досвід певних судових рішень одразу ж поширюється і використовується правозастосовниками інших регіонів як нормативний стереотип.

Також можна приділити увагу Кримінальному кодексу України. Наприклад, у примітці до ст. 364 КК, наразі змінено поняття «істотна шкода» та «тяжкі наслідки» як ознаки складу певних злочинів: на сьогодні визнається наслідком лише матеріальна майнова шкода, у 2017 р. її сума складає 80 тис. грн, а тяжкі наслідки становить 200 тис. грн. Тепер за ст. 367 КК неможливо нікого притягнути за службову недбалість у разі заподіяння матеріальної немайнової шкоди (наприклад, падіння снігу або бурульки, що спричинило смертельний наслідок). Але така декриміналізація невинуватна, не відповідає інтересам суспільства.

Або, наприклад, розглянемо ст. 369-2 «Зловживання впливом» та ст. 172 «Грубе порушення законодавства про працю». Тепер у примітці до ст. 369-2 та у диспозиції ч. 1 ст. 172 міститься посилання на Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції», проте цей Закон вже втратив чинність в 2014 році.

Якщо ми візьмемо усі точки зору науковців з цієї проблеми, то ми виділимо наступні загальні правові чинники зростання корупції :

- чисті прогалини у правовому регулюванні антикорупційної політики (відсутність Закону про нормотворчість, Закону про антикорупційну експертизу тощо);

- панування в національному законодавстві сферу правових норм, що не мають ніякого офіційного тлумачення;

- висока вага так званого делегованого законодавства, переданого самим законодавцем іншим органам влади повноважень, щодо врегулювання тих чи інших відносин, які прямо не врегульованих у Законі;

- низький рівень заробітних плат та соціальних виплат порівняно з іншими державами Європи;

– очевидний недолік адміністративно-правових заборон на особисті види корупційної поведінки чиновників, наділених досить різними повноваженнями у сфері економіки [1; 4; 6].

Потрібно зазначити, що моральні фактори корупції слід відрізняти від інформаційних і психологічних, оскільки в основному вони співвідносяться як приватне, особливе і загальне. Також не слід, на нашу думку, змішувати їх із факторами корупції, що проявляються у сфері офіційно схвалюваних етичних норм.

Специфіка останніх полягає в тому, що суспільна моральність може включати значно більшу, ніж мораль, кількісних пережитків, що продукують корупцію. Серед найбільш поширених пережитків суспільної свідомості, що мають корупціогенний характер, слід виділити:

1) ініціативну готовність платити за реалізацію своїх інтересів, що і так є законними;

2) ініціативну готовність винагороджувати різноманітні незаконні дії, що пов'язані з реалізацією інтересів, звільненням від юридичної відповідальності за несплату податків,

3) неготовність до активної протидії корупційному вимаганню у зв'язку з реалізацією інтересів (ухилення від звернення за допомогою до правоохоронних органів і від допомоги правоохоронним органам, наділеним повноваженнями у сфері боротьби з корупцією) [5].

Також є дуже складне питання організації боротьби з корупцією – є питання про те, в якому співвідношенні повинні знаходитися між собою профілактичні та каральні заходи. Необхідність забезпечення пріоритету попередження корупції перед покаранням за неї зазвичай лише декларується.

Насправді ж більшість сучасних держав витрачає на кримінальне переслідування за корупцію набагато більше коштів, ніж на те, щоб її попередити. Думка про те, що легше попередити корупцію, ніж бути вимушеним карати за неї, можливо і правильно, але лише в тому разі, коли країна володіє необмеженими ресурсами.

Сьогодні Україна витрачає на боротьбу зі злочинністю в цілому близько 9 % свого річного бюджету. Практично це кошти, що витрачаються на розкриття і розслідування приблизно 3,5–3,9 млн злочинів на рік [5].

Поширеність корупційних та інших злочинів у значній мірі залежить від того, як їх розкривають, а також – від невідворотності покарання за них. Перше і друге – це зовсім не синоніми.

За статистикою, практично всі виявлені факти надання та одержання неправомірної вигоди розкриваються. Покарання призначається лише в кожному четвертому – п'ятому випадку! Разом із

тим є позитивні зміни щодо недопущення звільнення корупціонерів від кримінальної відповідальності за ст. 45–48 ККУ, неможливість призначення їм більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК) та неможливість звільнення корупціонерів від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК).

На мій погляд, середньостатистичний корупціонер узмозжив сприйняти подібну загрозу відплати як серйозну перешкоду до вчинення корупційних дій. А найцікавіше, що саме законодавство передбачає ряд підстав для незастосування покарання, навіть у випадках винесення обвинувального вироку.

Щоб зрозуміти масштаби корупції у різні роки, що за підсумками перевірки виявлено у 2007 виявлено 47 тис. порушень законодавства про державну та муніципальну службу, за фактами корупції порушено 600 кримінальних справ, 6700 чиновників притягнуті до кримінальної відповідальності. Однак, цією перевіркою були охоплені чиновники лише регіонального рівня в Україні [2].

Натомість Генеральний Прокурор сказав, що у 2016 році порушено 600 кримінальних справ стосовно корупційних злочинів [7].

Щодо того, як можна і потрібно боротися з корупцією, мені до вподоби один приклад зі спортивної сфери, а саме з футболу. Більш того, цей приклад має місце не десь за кордоном, а у нашій країні. Був один матч, у якому, як виявилось пізніше деякі гравці з команд, причому обох команд, грали договірний матч, одна команда «попросила» іншу програти. Так ось коли це все стало відомо, то Футбольний комітет заборонив цим гравцям по життєво грати у футбол на професійному рівні. Можливо, це є досить жорстке покарання, але воно служить добрим прикладом для усіх інших спортсменів.

Наразі Україна показує те, що має прагнення бути правовою європейською державою. Якщо ми подивимося на практику багатьох демократичних європейських країн, то побачимо, що, не дивлячись на те, що у законодавстві вказані жорсткі механізми контролю і заходи покарання, багатьом чиновникам і високопосадовцям вдається уникнути будь-якої відповідальності. У деяких країнах існує так званий «список недоторканих», до якого входять особи, яких не можна притягувати до відповідальності, навіть якщо вони вчинили корупційний злочин. Певний час в Україні до такого списку входили народні депутати України, але потрібно зазначити, що вже є позитивні зрушення, і декількох народних депутатів України за згодою Верховної Ради України було надано згоду на притягнення до кримінальної відповідальності.

Список бібліографічних посилань

1. Пенько В. Корупція в судовій системі: довідник. Луцьк: Луцьк право, 2008. 98 с.

2. Михальченко О. М. Корупція в Україні як фактор соціальної та політичної дійсності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. 2007. Вип. 35. С. 313–322.

3. Корупція в Україні: 2004 рік (погляд із 2008 року): аналітичний звіт/ М. В. Буроменський, О. В. Сердюк, В. В. Фесенко, В. П. Колісник, Ф. В. Веніславський; Ін-т приклад. гуманітар. дослідж. Харків: Яшма, 2008. 224 с.

4. Коткін С. Політична корупція перехідної доби. Київ: КІС, 2004. 440 с.

5. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.

6. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. Київ: Акад. прокуратури України, 2008. 368 с.

7. Стало відомо, скільки корупціонерів покарали в Україні у 2016-му // PORT: сайт. URL: <http://uaport.net/uk/news/ua/t/1610/22/13026049> (дата звернення: 04.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.21

Ілона Павлівна ЛУЦЕНКО,

студентка 2 курсу Слідчо-криміналістичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Науковий керівник: Нетеса Наталія Володимирівна,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАКОННОСТІ, ДОЦІЛЬНОСТІ ТА СПРАВЕДЛИВОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Розглянуто такі важливі принципи кримінального права, як законність, справедливість та доцільність та встановлено співвідношення між ними. Наведено наукові підходи до розуміння цих принципів, на підставі чого зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: кримінальне право, принципи, законність, справедливість, доцільність.

Принципи відіграють важливу роль в правовому регулюванні. У кримінальному праві вони визначають стадії, форми, зміст інститутів, характеризують гарантії прав і свобод людини і громадянина, предмета та методів впливу. Слід погодитись з тим, що вони є детермінантами суті і змісту кримінального права [1].

Принципи законності, справедливості і доцільності можна визнати одними з основних, на яких базується система кримінального права України, їх треба розглядати у взаємодії та взаємозв'язку один з одним.

Щодо принципу законності, то його зміст в українському кримінальному праві безпосередньо впливає з Конституції України, а також із положень Загальної частини Кримінального кодексу України. Зокрема, зміст принципу законності розкривається в ч. 2 ст. 4 КК, відповідно до положень якої злочинність і караність діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, який діяв на момент вчинення протиправного діяння. Так само цей принцип виключає застосування кримінального закону за аналогією щодо дій, які не передбачені нормами Загальної та Особливої частини КК України. Принцип законності означає, що не можна не виконувати закон, керуючись міркуваннями доцільності, тому що такі думки, як правило, враховуються в законі під час його прийняття законодавчим органом [2]. Тобто норми, які прийняті і закріплені в законі, уже є доцільними.

Слід зазначити, що в науковій літературі неодноразово наголошувалось, що доцільність виступає принципом криміналізації та пеналізації злочинів. Так, О. В. Степаненко вважає, що принцип доцільності передбачає вибір шляхів здійснення правотворчої та правозастосовної діяльності відповідно до цілей кримінального права, обов'язково з урахуванням закономірностей розвитку суспільства і держави та конкретних життєвих обставин, що підтверджує його об'єктивно-суб'єктивний характер. Доцільність також може означати, що в кожному конкретному випадку норми закону мають додержуватися, поки його не скасують, але в рамках закону можуть прийматися такі рішення, які є найбільш доцільними в певній ситуації [3]. Тому можна зробити висновок, що співвідношення законності і доцільності все ж знайшло відображення в практиці застосування норм кримінального права, але якщо проаналізувати праці вчених, то широкого дослідження цієї проблеми знайти практично неможливо.

Що стосується принципу справедливості, то на теперішній час відсутня єдина система розуміння самої справедливості. У науковій літературі виділяють три рівні прояву принципу справедливості у кримінальному праві. Перший передбачає справедливість у формі призначення покарання, другий – вимогу визначити справедливую санкцію за діяння, яке визнано злочином, третій – формування визначеного кола злочинних діянь. Хоча перший аспект стосується, скоріше, процесуального, ніж матеріального кримінального права, саме він знаходить свій вираз в якості певних норм-принципів кримінального закону [4]. Однак такий підхід до розуміння кримінально-правового принципу справедливості підтримується не всіма вченими. Наприклад, О. М. Попов вважає, що норми, що закріплюють принципи права, у повній

мірі можуть слугувати для законодавця певним орієнтиром в його діяльності [5]. Як зазначає Конституційний Суд України в рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про призначення судом більш м'якого покарання, справедливе застосування норм права – це передусім недискримінаційний підхід, неупередженість. Це означає не тільки те, що передбачений законом склад злочину та рамки покарання відповідатимуть один одному, а й те, що покарання має перебувати у справедливому співвідношенні із тяжкістю та обставинами скоєного і особою винного [6]. Отже рішення, яке виносить суд, має бути справедливим і ґрунтуватися на законі, тобто відповідати принципу законності, але водночас воно має бути й доцільним, тобто відповідати ступеню тяжкості злочину та особі, яка його вчинила.

Таким чином, аналізуючи співвідношення принципів законності, справедливості та доцільності і їх практичне застосування, можна зробити висновок, що справедливе застосування закону означає насамперед правильне і не менш важливе доцільне застосування норм кримінального права та Конституції України. Застосування закону без помилок означає справедливість прийнятого рішення, адже в ідеалі рішення не може бути законним, якщо воно несправедливе, і навпаки не буває справедливого рішення, якщо воно прийняте з порушенням закону.

Список бібліографічних посилань

1. Грек Б., Грек Г. Співвідношення принципів законності, доцільності та справедливості в теорії кримінального права. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 92–99.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Степаненко О. В. Доцільність як принцип кримінального права. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 249–258.
4. Келина С. Г., Кудрявцев В. Н. Принципы советского уголовного права. М.: Наука, 1988. 176 с.
5. Попов Н. А. Принцип справедливости в уголовном законодательстве. *Вестник Ленинградского государственного университета*. 1991. Вып. 3. № 20. С. 86–87.
6. Рішення Конституційного Суду України Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання): від 2 листоп. 2004 р. № 15-рп/2004. *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.5

Микола Олександрович МЕЛЬНІКОВ,

студент 3 курсу юридичного факультету Чорноморського
національного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв

Науковий керівник: **Шведова Ганна Леонідівна,**
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного
та кримінального права і процесу юридичного факультету
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв

КВАЛІФІКАЦІЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Розглянуто окремі питання, пов'язані із кваліфікацією втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, законодавче закріплення втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність. Вивчаються проблемні аспекти проведення кваліфікації діяння, звертається увага на особливості суб'єкта відповідальності, особу потерпілого.

Ключові слова. Злочин, втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність, кваліфікація діяння.

Злочинність серед неповнолітніх є однією із найактуальніших проблем сьогодення. Особи, які не досягли віку 18-ти років в першу чергу перебувають на стадії формування особистості, а тому це є суттєвим фактором, що визначає важливість дослідження цього питання.

Як зазначає Н. О. Семчук, несформованість емоційної сфери зумовлює більшу чутливість до заходів протидії злочинності. Злочинність серед неповнолітніх є «резервом» дорослої злочинності, а організація і проведення ефективної політики, спрямованої на протидію злочинності неповнолітніх, забезпечує зниження злочинності дорослих осіб [1, с. 121]. Безумовно, з позицією науковця не можна не погодитись, так як в першу чергу, досліджуючи норми Кримінального Закону, можна визначити, що на законодавчому рівні в нашій країні передбачено механізми, для запобігання зростання злочинності серед неповнолітніх. Насамперед, це стаття 304 Кримінального Кодексу.

Дійсно, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність є досить поширеним правопорушенням для більшості країн пострадянського простору. Потрібно вживати заходів, для запобігання даного виду правопорушень, так як це є сумним прикладом для підростаючого покоління.

А. П. Стуканов акцентує увагу на тому, що з огляду на міжнародний досвід, доцільним виглядає доповнити норму «втягнення

неповнолітнього у вчинення злочину та у вчинення антигромадського діяння» [2, с. 112].

Як варіант можна б було додавати кваліфікуючу ознаку, вказувати на спеціальний суб'єкт злочину. Однак знову ж постає закономірне питання: у багатьох злочинах суб'єктом діяння є особа і з чотирнадцяти років, і з шістнадцяти. Як бути із цими складами? На жаль, це питання це є досить спірним, і багато суперечностей виникає, щодо такого нововведення.

Напротивагу цьому, можемо навести позицію В. В. Дзунди. Так, вчений вважає, що наявність спеціальних норм про кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх в антисоціальну поведінку є недоцільним і їх слід виключити з Кримінального кодексу, залишивши лише ст. 304 КК. [3, с. 7].

Багато питань виникає, при кваліфікації діяння за ст. 304 Кримінального кодексу. Перша з них – складнощі у визначенні об'єкта втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. Як зазначає Л. В. Ландіна, це все обумовлюється з одного боку, неоднозначністю визначень самого поняття об'єкта злочину в теорії кримінального права, а з іншого боку – особливостями сфери, що відноситься до кримінально-правової охорони прав і законних інтересів неповнолітніх членів суспільства [4, с. 286].

Яким саме відносинам чи цінностям втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність завдає чи може завдати шкоди, є спірним. Одні вчені вважають, що це-громадський порядок і громадська безпека; другі поряд з громадським порядком і громадською безпекою зазначають нормальний розвиток неповнолітніх; треті визнають таким лише нормальний моральний розвиток неповнолітніх [4, с. 286].

Не достатньо враховано також вік потерпілих осіб: чинна стаття не диференціює неповнолітніх, хоча Кримінальний кодекс України використовує таке розмежування на рівні кваліфікуючих ознак в цілій низці статей (наприклад, ст. 152, 153, 156, 307 КК України). Посилення кримінальної відповідальності за втягнення малолітніх буде виправданим, оскільки це є більш небезпечним злочином. Адже, без сумніву, вплив негативних чинників на дитину, що не досягла 14-річного віку, буде значно згубнішим, ніж той же вплив на доволі сформованого індивіда 16–18 років.

Ю. С. Прядко звертає увагу і на суб'єкт злочину. Особливість заключається у тому, що виконавцем злочину визнається особа, яка вчинила злочин шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності. В теорії кримінального права такого виду виконавство прийнято називати

«посередніми виконавцями», «опосередкованими виконавцями». Тобто це особи, які використали для вчинення злочину тих, хто по закону суб'єктом злочину бути не можуть, оскільки не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність за даний злочин, чи є неосудними. Та обставина, що конкретні виконавці суспільно небезпечних діянь не є суб'єктами злочину і тому (через відсутність складу злочину) до кримінальної відповідальності не притягуються, не може бути підставою для звільнення від такої відповідальності осіб, що стоять за спиною і умисно направляють дії як тих, хто зовсім не може бути суб'єктом злочину, так і тих хто вчиняє діяння з необережності. Ці особи повинні розглядатися як виконавці злочину і притягуватися до відповідальності безпосередньо за статтями Особливої частини КК [5, с. 149].

Отже, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність є тяжким злочином, що тягне згубний вплив на підростаюче покоління.

Дану норму справедливо включено до Кримінального Кодексу України, однак все ж законодавець виклав норму таким чином, що викликає багато протиріч. Ці розбіжності слід врегульовувати задля об'єктивної оцінки діяння та винесення правосудного рішення.

Список бібліографічних посилань

1. Семчук Н. О. Характеристика втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: порівняльно-правове дослідження. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2010. № 4. С. 120–123.
2. Уголовный кодекс Кыргызской Республики: закон от 18 сентября 1997 г./ред. А. П. Стуканов, П. Ю. Константинов. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 350 с.
3. Дзундза В. В. Кримінальна відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2005. 15 с.
4. Ландіна Л. В. Проблемні питання кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 304 Кримінального кодексу України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Вип. 1. С. 285–286.
5. Прядко Ю. С. Характеристика, поняття та ознаки виконавця злочину. *Наука і життя: сучасні тенденції*. 2015. № 3 (74). С. 119–122.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.431

Валерія Олегівна МУРАШКО,

студентка 3 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Науковий керівник: **Харитоновна Олена Володимирівна,**
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права
№ 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

ОБ'ЄКТ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Здійснено аналіз наукових позицій, законодавства та судової практики щодо визначення об'єкту такого злочину, як торгівля людьми (ст. 149 КК України). Визначено та аргументовано, що безпосереднім об'єктом торгівлі людьми є суспільні відносини, що забезпечують свободу, особисту недоторканість людини та її честь.

Ключові слова: торгівля людьми, об'єкт, свобода, особиста недоторканість, воля, честь, гідність.

Серед широкого спектру злочинів, що посягають на соціальні цінності, особливе місце посідає торгівля людьми, або так зване сучасне рабство, що набуває великих масштабів у сучасному світі. Актуальність зазначеної проблеми зумовила широке коло наукових досліджень у цій сфері. Зокрема, дискусійними виявляються питання щодо об'єкту цього злочину та його місця в системі об'єктів кримінально-правової охорони, адже це питання має важливе теоретичне та практичне значення. Воно сприяє з'ясуванню соціальної суті даного злочину, характеру і ступеня його суспільної небезпеки.

Щодо визначення безпосереднього об'єкта даного злочину у науковців немає одностайності. Так, Ю. С. Нагачевська основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми визначає свободу людини [1, с. 244]; Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, С. Я. Лихова та деякі інші вчені виділяють саме фізичну свободу у якості об'єкта [2, с. 278]; М. І. Мельник та М. І. Хавронюк – свободу, честь і гідність, а також волю (за винятком «випадків, коли угода, об'єктом якої є людина, укладається за згодою цієї ж людини») [3, с. 353]; Я. Г. Лизогуб – свободу та особисту недоторканість. Виділяються з цього кола В. В. Лизогуб з А. М. Орлеаном, говорячи про громадську моральність як об'єкт даного злочину [4, с. 103].

Аналіз питання, який же об'єкт поставлений під охорону кримінально-правовою нормою щодо торгівлі людьми, потребує уточнення змісту деяких понять, що є предметом спорів.

Оскільки більшість дослідників погоджується, що свобода людини є безпосереднім об'єктом торгівлі людьми, доцільним уявляється розкриття саме цього поняття. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) гарантує право кожного на свободу та особисту недоторканність. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у рішенні у справі «Бозано проти Франції» зазначив, що під правом на свободу в контексті ст. 5 Конвенції слід розуміти фізичну свободу особи, при цьому право на свободу і особисту недоторканність розглядається як єдине сполучення слів і має на увазі захист «від будь-якого свавільного процесуального чи матеріального зазіхання на особисту свободу» з боку державних органів [5]. Що ж до поняття «особиста недоторканність», то під ним розуміється «гарантія від арешту і попереднього ув'язнення» [6].

Як бачимо, у ст. 5 Конвенції розглядається питання про захист саме фізичної свободи, а також про захист від незаконного арешту або затримання. Фізична свобода походить від поняття «локомоція» (у перекладі з латинської *locus* – місце та *motio* – рух), яким охоплюється сукупність узгодження рухів, за допомогою яких людина активно пересувається у просторі. Відштовхуючись від вищесказаного, приходимо до висновку, що свобода як об'єкт торгівлі людьми повинна розумітися саме як фізична свобода, більше того, вона повинна розглядатися поряд із особистою недоторканістю, щоб більш повно охопити захист людини від будь-якого свавільного матеріального зазіхання на її особисту свободу.

Важливим є те, що особа не може відмовитися від зазначених прав. Так, наприклад, якщо особа сама здається владі і висловлює згоду на подальше ув'язнення, таке ув'язнення може бути незаконним та порушувати ст. 5 Конвенції. Суд довів це у справі «Де Вільде, Оомс та Версіп проти Бельгії», зазначивши, що право на свободу в «демократичному суспільстві» за змістом Конвенції є настільки важливим, що особа не може бути позбавлена захисту з боку Конвенції на тій підставі, що вона добровільно зголосилася на позбавлення волі.

Незважаючи на тезу А. М. Орлеана про те, що свобода та особиста недоторканність не завжди є предметом посягання при торгівлі людьми (мовляв, з проаналізованих ним справ у багатьох випадках потерпілі від злочину знали, що їх чекає за кордоном, знали, що їх свобода там буде обмежена, але свідомо йшли на це, бо не мали ніякої можливості або бажання заробляти гроші в Україні [7, с. 111], ми наполягаємо, що право на свободу та особисту недоторканність буде порушене у будь-якому випадку, навіть при добровільній згоді людини, щодо якої вчиняється даний злочин.

Думка А. М. Орлеана видається нам недостатньо аргументованою, адже він ототожнює поняття волі людини з поняттям «свободи» (причому саме з фізичною свободою) [7, с. 111], що є не зовсім вірним. Свобода волі – добре відоме всім словосполучення, в якому обидва слова виступають у своїх основних – різних – значеннях, характерних для сучасної української мови, і взаємно незамінних. Але в деяких контекстах вони досить легко, без будь-яких обмежень можуть заступати одне одного, а саме тоді, коли йдеться про суспільну або особисту свободу. У такому розрізі за словом «свобода» закріплюється таке значення, як відсутність політичного й економічного гноблення, утиску й обмежень у суспільно-політичному житті.

У словосполученні «свобода волі» слово «свобода» виступає вже як філософський термін на означення можливості вияву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства. Як філософський термін вживається воно і у словосполученні «свобода і необхідність». Отже, у філософському розумінні слово «свобода» не є синонімом слова «воля». Словосполучення «свобода волі» підкреслює незамінність одного слова іншим.

За словом «воля» усталене основне значення є таким: «Воля – це одна з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки» [8].

Отже, не можна ототожнювати такі поняття, як «воля» та «свобода», тому вони повинні розглядатися як самостійні об'єкти. На основі вищевикладеного, у випадку добровільності згоди особи щодо торгівлі нею, варто говорити саме про категорію «волі»: особа самостійно робить свій вибір. Тобто свобода людини завжди стоїть під загрозою, коли мова йде про торгівлю людьми, а воля людини – лише в тих випадках, коли не можна говорити про добровільну згоду людини на вчинення щодо неї цього протиправного діяння.

Потребує спростування, на наш погляд, також і теза, що «у випадках, коли особа сама просить себе продати, можна говорити вже про відсутність як честі, так і гідності» [9, с. 26]. Розглянемо детальніше право на гідність, що знайшло своє закріплення як на національному, так і на міжнародному рівні.

Чинне законодавство не містить визначення понять гідності та честі, оскільки вони є морально-етичними категоріями і одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту. Зокрема, під гідністю розуміють визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності, а з честю пов'язується позитивна соціальна

оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло.

На основі різних точок зору щодо поняття гідності людини, вдалий висновок дає Ю. Г. Падафет, зазначаючи, що феномен гідності людини пов'язується в основному з цінністю людини та оцінкою її значення і місця в суспільстві та державі. Сприйняття себе та оточуючих на основі певного еталону перетворюється на оціночні судження морального чи правового характеру, що створює підстави для зворотного позитивного або негативного впливу на поведінку людини. Ці вимоги стають нормами поведінки лише у випадку, коли вони ґрунтуються на внутрішньому переконанні людини у їхній корисності не тільки для неї, але й, передусім, для інших людей [10, с. 34].

Прояснивши суть поняття гідності, варто з'ясувати, що визнається «таким, що принижує гідність» поводженням. Це поняття було визначено ЄСПЛ в рішенні у справі «Ірландія проти Великої Британії». Суд дійшов висновку, що п'ять методів допиту, на які посилаються заявники, «...були такими, що принижують гідність, оскільки вони викликали у їхніх жертв почуття страху та неповноцінності, а також страждання, здатні принизити та образити їхню гідність, і, ймовірно, зруйнувати їхню психіку та моральну стійкість» [11]. Однак відсутність будь-якої з цих специфічних цілей не виключає можливості класифікувати поводження як таке, що порушує статтю 3 Конвенції.

Визначаючи поводження принижуючим гідність, Суд у справі «Тайрер проти Великої Британії» виходив з того, що може бути відсутня ознака публічності [12]. Інакше кажучи, поводження/покарання є такими, що принижують гідність, навіть якщо жертву було принижено у її власних очах.

У цілому, узагальнюючи судову практику, можна зазначити, що Суд кваліфікує поводження/покарання як таке, що принижує гідність, якщо воно спонукає потерпілого діяти проти своєї волі і совісті, викликає у нього почуття страху, пригніченості, неповноцінності, здатне зламати його фізичний та моральний опір, принижує чи ображає його гідність. При цьому рівень страждань є дещо нижчим за той, що спричиняється нелюдським поводженням, але достатнім для того, щоб констатувати наявність порушення статті 3 Конвенції.

Виходячи з вищенаведеного, робимо такий умовивід: якщо відсутня воля особи, то здійснюється посягання на гідність особи, якщо ж людина добровільно погоджується на вчинення щодо неї цього злочину, то, відповідно, не можна говорити про посягання на її гідність.

Щодо походження поняття честі серед вчених також бракує єдності поглядів. Це дає підстави для констатації утруднень при розробці дефініції «честі», її тлумаченні, впливає на правильність

застосування норм щодо захисту честі. Разом з тим, базовим виглядає висновок, що честь пов'язана з мораллю. Оскільки торгівля людьми визнається аморальним вчинком (навіть якщо це добровільний акт поведінки з боку потерпілого), то можемо говорити, що честь людини потерпає від вчинення цього злочину.

Отже, безпосереднім об'єктом торгівлі людьми є суспільні відносини, що забезпечують свободу, особисту недоторканість людини та її честь. Додатковим факультативним об'єктом виступають воля та гідність, причому вони є взаємовиключними поняттями: якщо відсутня воля особи, то здійснюється посягання на гідність особи, якщо ж людина добровільно погоджується на вчинення щодо неї цього злочину, то, відповідно, не можна говорити про посягання на її гідність. Також додатковими об'єктами можуть виступати життя, здоров'я, статева свобода, трудові права, нормальна діяльність державного апарату тощо.

Загалом же дане питання потребує подальших досліджень, удосконалення теоретичної аргументації та практичної діяльності в цій галузі.

Список бібліографічних посилань

1. Нагачевська Ю. С. Кримінально-правова характеристика торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2014. Вип. 4. С. 241–253.
2. Андрусів Г. В., Андрушко П. П., Лихова С. Я. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 896 с.
3. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ: Юрид. думка, 2009. 1236 с.
4. Орлеан А. М., Лизогуб В. В. Вдосконалення кримінального законодавства у напрямку протидії торгівлі людьми та пов'язаним з нею явищам. *Право і Безпека*. 2005. Т. 4, № 4. С. 101–104.
5. 1986 Бозано против Франції // Библиотека документов по правам человека. URL: <http://hrlib.kz/wp-content/uploads/2016/07/1986-Бозано-против-Франции.pdf> (дата звернення: 22.04.2017).
6. Справа «Х проти Сполученого Королівства» // Ліга.Закон: прав. портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO0812.html (дата звернення: 15.04.2017).
7. Орлеан А. М. Об'єкт незаконної торгівлі людьми та місце цього злочину в структурі Особливої частини Кримінального кодексу України. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 2001. Спецвип. С. 110–114.
8. Назарова І. С. Свобода – воля // Культура мови на щодень: інформаційно-довідкова система. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine8-20.pdf> (дата звернення: 28.04.2017).
9. Куц В. М., Орлеан А. М. Прокурорські засоби протидії торгівлі людьми: наук.-практ. посіб./за ред. Г. П. Середи. Київ: Варта, 2007. 168 с.

10. Падафет Ю. Г. Гідність людини як ключова державноуправлінська цінність. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 2. С. 29–35.

11. Ирландия против Великобритании: решение Европейского Суда по правам человека от 18.12.1978. URL: <http://www.rpqi.narod.ru/echr/translation/translation/ireland.htm> (дата звернення: 28.04.2017).

12. Тайрер против Великобритании // Сайт Олега Анищика о подаче жалоб против России в Европейский Суд по правам человека. URL: http://european-court.ru/uploads/ECHR_Tyrer_v_the_United_Kingdom_25_04_1978.pdf (дата звернення: 28.04.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.351(477)

Анна Євгенівна ОВЧАРЕНКО,

студентка 2 курсу 9 факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ЗБІЛЬШУЄ РІВЕНЬ КОРУПЦІЇ

Розглянуто вплив рівня заробітної плати на стан корупції в державі. Доводиться, що низька заробітна плата сприяє зростанню рівня корупції, а суттєве збільшення заробітної плати призводить до зниження рівня корупції у разі низького рівня безробіття у державі.

Ключові слова: заробітна плата, безробіття, рівень сприйняття корупції.

Корупція – протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їхніх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів [1]. Перелік корупційних злочинів міститься у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України. Корупція є одним із шляхів досягнення нерівного соціального стану, що характеризується неправомірністю, а іноді і протиправністю поведінки членів суспільства у відносинах у сфері державного управління [2, с. 44].

Корупція є серйозною проблемою для українського суспільства. За результатами досліджень Transparency International, за рівнем сприйняття корупції Україна посідала 131 місце з 176 країн, а в 2007 році Україна займала 118 місце з 175 країн. За цими показником можна

зробити висновок, що рівень корупції в Україні дещо зріс, корупція оцінена як одна з найбільш серйозних проблем в країні поряд із низьким рівнем життя населення, безробіттям, злочинністю та дорогим і неякісним медичним обслуговуванням [3].

Між іншим, заробітна плата в Україні на 2007 рік становила 268 \$, а у 2016 році 192 \$ [8]. За даними Міністерства фінансів, рівень безробіття в Україні на 2007 рік становив 6,9 %, а у 2016 році 9,7 %. Таким чином, безробіття та низька заробітна плата збільшують рівень корупції [9].

Виникнення і зростання корупції відбувається в певному соціальному середовищі, що створює для неї сприятливі умови. Загальною умовою її розвитку є перебування держави в перехідному етапі, що являє собою якісні зміни соціальних, політичних та економічних інститутів і зв'язків. Влада як засіб управління переходить від однієї керівної соціальної групи до іншої, між ними виникає боротьба за панівне соціальне становище. У зв'язку з цим, такі риси перехідного періоду, як слабкість державної влади та соціального контролю, загострене соціальне протистояння, відсутність ефективної правової системи якісно характеризують середовище, де виникає і розвивається корупція [2, с. 52].

Однією з причин корупції в Україні є низький рівень заробітної плати. В інформаційному бюлетені «Бюрократ» наводиться категорична думка щодо причин виникнення корупції: держава «... встановлює мізерні посадові оклади і «закриває очі» на те, що представник тієї чи іншої професії у такому випадку розраховує на «приховані можливості» посади. Це є основною причиною корупції та використання службового становища у власних цілях» [4].

Поведінка представника тієї чи іншої професії може характеризуватися скоріше «задоволенням» переваг, ніж їх «максимізацією», і, отже, вони будуть корумпованими настільки, наскільки це необхідно для досягнення «справедливого» доходу. Іншими словами, представники тієї чи іншої професії можуть легко відмовлятися від корупційних можливостей, маючи відповідну заробітну плату. Цей погляд на проблему корупції поділяє американський вчений Пітер Лі, який зазначав, що проблема полягає не в тому, щоб платити досить високу зарплату для запобігання корупції, а в тому, щоб не платити таку низьку зарплату, яка підштовхнула б до корупції працівника, що прагне забезпечити собі звичний рівень споживання. Нереалістично низька заробітна плата завжди стимулює корупцію і з часом призводить до того, що в суспільстві починають дивитися на неї крізь пальці [5, с. 7].

На нашу думку, сьогодні необхідно звернути увагу на представників медицини та освіти, тому що усі мешканці України звертаються до працівників цих сфер, відповідно, якщо ці особи не корумповані, то рівень корупції зменшується, якщо вони більш

корумповані – то рівень корупції збільшується. Але під впливом низької заробітної плати, та низького фінансування цих сфер діяльності, вірогідність загрози корупції значно збільшується у разі низького рівня безробіття у державі.

Сфера охорони здоров'я, на мій погляд, недостатньо контролюється державою, значною мірою не враховується офіційною статистикою, унаслідок чого її обсяги не включаються до валового внутрішнього продукту і не оподатковуються, а є джерелом незаконного привласнення частини результатів суспільної праці у вигляді прибутку, майна, цінних паперів тощо. Витрати на сектор тіньової медицини в Україні сьогодні становлять близько 3 млрд грн щорічно, а згідно з даними соціологічних опитувань кожна десята гривня з витраченої суми домогосподарств іде на неофіційну, тіньову оплату послуг з охорони здоров'я [6, с. 4]. Поширеність тіньової економіки у сфері охорони здоров'я є одночасно і наслідком, і підґрунтям корупції, особливо низової її форми – повзучої приватизації.

Повзуча приватизація – це вид корупційних дій, коли медичні працівники використовують робочий час, робоче місце, устаткування та інші ресурси державних медичних закладів з метою отримання особистої вигоди, тобто фактично займаються приватною практикою за рахунок держави. Саме такий вид корупційних діянь притаманний країнам з перехідною економікою, що обумовлено низкою сприятливих факторів: низьким соціально-економічним захистом медичних працівників, неефективними механізмами державного управління і державного контролю за діяльністю галузі в цілому і підприємницькою діяльністю у сфері охорони здоров'я, зокрема бюрократичними ускладненнями під час одержання ліцензій на приватну діяльність, законодавчою невизначеністю місця та відповідальності посадових осіб у сфері охорони здоров'я з огляду на антикорупційне законодавство тощо [6, с. 4–6].

**Причини надання та одержання неправомірної вигоди
в державних медичних закладах України [6, с. 6]**

Причина	%
Через низьку заробітну плату медичних працівників	76
Через вдячність пацієнтів за вже надані якісні медичні послуги	75
Через намагання пацієнтів у такий спосіб отримати якісне медичне обслуговування	54
Через намагання окремих пацієнтів одержати фальшиві медичні довідки	27
Через недосконалість законів, безкарність	17
Через природну схильність людини до одержання неправомірної вигоди	10

Корупція в освіті поширюється, коли ролі, інтереси та можливості учасників корупційної угоди доповнюють одне одного. У багатьох джерелах говориться про те, як викладачам хронічно недоплачують, причому настільки, що вони змушені шукати додаткового заробітку, щоб звести кінці з кінцями. Як зауважив міністр освіти в 2003 році, середня викладацька зарплата настільки низька, що знадобиться «126 років, щоб зібрати на придбання житла, якщо не їсти і не пити». Узагалі в студентському середовищі корупція є в цілому прийнятною. У одному з опитувань 32 % респондентів із числа студентів вузів прагматично сприймають корупцію як шлях до вирішення проблем. 11 % навіть пішли далі й погодились, що корупція є звичайною складовою життя. Толерантність у ставленні до корупції у вищій освіті навіть зростає [7, с. 14–15].

Для більш зрозумілої картини проблеми отримання заробітної плати хочу навести порівняльний приклад отримання середньої заробітної плати Україні і США. За рівням сприйняття корупції США посідає 18 місце на 2016 рік, а Україна – 131 місце. [3].

Середня заробітна плата України по відношенню до середньої заробітної плати США (за дослідженням Блог Сео Сайт) [8]

Год	Ср. з/п Україна, грн	Ср. з/п Україна, \$	Ср. з/п США, \$	Курс грн до долара США
2000	230	42	2,680	6
2001	311	57	2,743	6
2002	376	68	2,771	6
2003	463	84	2,839	6
2004	591	111	2,971	5
2005	804	157	3,079	5
2006	1,043	207	3,221	5
2007	1,353	268	3,367	5
2008	1,809	342	3,554	5
2009	1,909	245	3,795	8
2010	2,247	283	3,906	8
2011	2,639	331	4000	8
2012	3,032	379	4,100	8
2013	3,274	410	4,300	8
2014	3,470	290	4,400	12
2015	4,207	200	4,400	21
2016	5,002	192	4,892	26

Залежно від ефективності реформ рівень корупції в Україні то зростає, то знижується. Однією з причин зростання рівня корупції був і

залишається низький рівень заробітної плати. Для перешкоди корупції та вдосконалення законодавства України, на мою думку, необхідно провести зміни розподілу фінансування медицини та освіти, для більш ефективного надання своїх послуг людям, збільшити винагороду за виконану роботу.

На сьогоднішній день (червень 2017 року) мінімальна заробітна плата в Україні становить три тисячі двісті гривень. Я пропоную при прийнятті Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік», збільшити мінімальну заробітну плату до семи тисяч гривень. У такому випадку працівники медицини, освіти та інших важливих сфер життєдіяльності будуть більше дорожити своїм робочим місцем, у них значно зменшиться потреба неправомірну вигоду, оскільки той рівень заробітної плати, який пропонується, може забезпечити їм гідне життя. Таким чином, низька заробітна плата сприяє зростанню рівня корупції, а суттєве збільшення заробітної плати призводить до зниження рівня корупції у разі низького рівня безробіття в державі.

Список бібліографічних посилань

1. Корупція // Вікіпедія: віл. енцикл. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Корупція> (дата звернення: 07.05.2017).
2. Мартиновський В. В. Причини та умови виникнення корупції в державному механізмі // Корупція в Україні: питання протидії/за заг. ред. В. М. Гаращука. Харків: ФОП Панов А. М., 2015. 168 с.
3. Рейтинг стран мира по уровню восприятия коррупции // Гуманитарные технологии: информ.-аналит. портал. URL: <http://gtmarket.ru/ratings/corruption-perceptions-index/info> (дата звернення: 07.05.2017).
4. Побережний В. В. Сутність та причина корупції в системі органів державної влади. 7 с. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10pvvodv.pdf> (дата звернення: 07.05.2017).
5. Вплив економічних чинників на протидію корупції // Інститут прикладних гуманітарних досліджень: сайт. URL: http://www.iahr.com.ua/files/works_docs/125.pdf (дата звернення: 07.05.2017).
6. Попченко Т. П. Розвиток державно-управлінських механізмів протидії виникнення корупції у сфері охорони здоров'я України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.02. Київ, 2010. 24 с.
7. Гендерні аспекти корупції у вищій освіті України // Інститут прикладних гуманітарних досліджень: сайт. URL: http://www.iahr.com.ua/files/works_docs/130.pdf (дата звернення: 08.05.2017).
8. Средняя зарплата в Украине с 1984 по 2016 год в гривнах и в долларах США // SeoСайт: блог. URL: <http://seosait.com/s-z-in-ukraine-s-1984-2015-god-v-grivnax-i-dollarax-usa/> (дата звернення: 08.05.2017).
9. Уровень безработицы в Украине // Минфин: финанс. портал. URL: <http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php> (дата звернення: 08.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.611

Максим Геннадійович ОКОЛОТ,

студент 3 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ДО ПИТАННЯ ПРО ХАРАКТЕРИСТИКУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ РЕДАКЦІЇ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 179 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Проаналізовано склад злочину, передбаченого статтею 179 Кримінального кодексу України, можливості внесення змін до диспозиції та санкції статті.

Ключові слова: *релігійні святині, осквернення релігійних святинь, знищення релігійних святинь.*

В Україні на конституційному рівні закріплено право кожної людини на віросповідання релігії, яку людина обирає сама, звичайно, якщо така релігія не заборонена законом або не суперечить моральним засадам суспільства. У зв'язку з цим, кожен має право відправляти обряди цієї релігії.

Проте, дане право, яке входить до переліку природних прав людини, доволі часто порушується, у зв'язку з чим відбувається криміналізація злочинів проти релігії або совісті громадян, зокрема, незаконного утримання, осквернення або знищення релігійних святинь (ст. 179 КК України).

У 2013 році було порушено 11 кримінальних справ за даною статтею, було визнано потерпілими 6 осіб. За 2014 рік – 6 злочинів та 6 осіб [4, с. 496]. У період з 2006 по 2009 рік було винесено 9 вироків за даною статтею [5, с. 10]. Як можна побачити, така кількість справ є надзвичайно малою, проте, неможна нехтувати збитками, завданими потерпілим та підтримувати атеїстично-радикальні погляди на декриміналізацію цієї групи злочинів.

Родовим об'єктом цього злочину є конституційні права та свободи людини і громадянина. Відповідне право міститься у ст. 35 Конституції України, і передбачає право громадян сповідувати певну релігію або не сповідувати жодної.

Безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують свободу віросповідання і повагу почуттів віруючих [1, с. 142]. Контроль

за забезпеченням виконання законодавства про свободу віросповідання Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» у ст. 29 покладає на центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи прокуратури. Як бачимо, гарантії забезпечення свободи віросповідання є широкими.

Даний злочин є предметним, а тому ми повинні виділяти особливий предмет цього злочину – релігійні святині. Ними визнаються проголошені кожною конфесією релігійні символи. Це можуть бути: Біблія, ікони, храми, поховання, місця паломництва тощо [1, с. 164]. Проте слід зауважити, що в разі знищення місць паломництва, які є спорудами (церквами, храмами або соборами), відповідальність наставатиме ще й за знищення майна.

Є інші предмети цього злочину, наприклад: Праведний і Животворний Хрест Господній, останки й мощі святих, манускрипти [4, с. 98]. З даним доповненням цілком можна погодитися.

Предмет є підставою розмежування ст. 179 та ст. 178, оскільки у ст. 178, предметом є релігійні споруди чи культові будинки (йдеться про будівлі), а релігійні святині включають в себе інші речі, майно.

Об'єктивна сторона злочину виражається в утримуванні, оскверненні чи знищенні релігійних святинь. Стосовно знищення – це приведення у неможливість використання за цільовим призначенням із втратою можливості відновлення. Осквернення – наруга над святинею, цинічні дії, що зачіпають почуття віруючих. Утримування – це незаконне привласнення усупереч волі власника [1, с. 142–143]. З даною думкою можна погодитися лише частково. Погляд на утримування як на незаконне привласнення усупереч волі власника вважається неправильним. По-перше, деякі релігійні святині (місця поховання) не знаходяться в жодній власності. По-друге, таке визначення утримування дуже схоже на характеристику діянь злочинів проти власності, тим не менше, в таке слово вкладається зовсім інший зміст ніж у крадіжку або інше позбавлення власності. В. Т. Бусел тлумачить утримування як «залишати у себе, в своєму користуванні, не віддаючи іншому» [2, с. 1521].

Цей злочин визнається із матеріальним складом [4, с. 127]. Дійсно, якщо поглянути на долю речі або майна, яке визнається святинею, можна побачити, що злочин вважається вчиненим лише після настання несприятливих для святинь наслідків.

Суб'єктивна сторона злочину полягає у прямому умислі. Мотив та мета неважливі, окрім випадку вчинення з хуліганських мотивів – тоді слід кваліфікувати за ст. 296 КК України.

Суб'єкт злочину – фізична осудна особа, що досягла віку 16 років.

Стосовно розташування злочину у КК України існує погляд окремих вчених, за яким його слід було б перенести до розділу 12, а не

залишати у розділі 5, що обґрунтовується окремим елементом родовим об'єктом розділу 12 – суспільні відносини у сфері духовного життя [3, с. 114]. Проте, хотілося б зауважити проти такої думки, оскільки слід визнати, що в даному разі шкода завдається конституційному праву людини на свободу віросповідання, яке є особистим правом людини, що повністю відносить його саме до розділу 5, де йому і слід залишатися.

Треба також звернути увагу на санкцію статті, яка передбачає такі види покарань: штраф до 200 н.м.д.г., або громадські роботи на строк від 60 до 240 годин, або арешт на строк до 6 місяців, або позбавленням волі на строк до 3 років. Проте, такі покарання не співвідносяться із реальною шкодою з двох причин.

По-перше, при знищенні святині шкода може перевищувати розмір штрафу а багато десятків разів, а її заміна новою покладається на територіальні громади відповідної території, що завдає шкоди місцевим бюджетам. По-друге, святиня може містити культурну спадщину, може бути єдиною у світі, і при її знищенні, її заміна не буде можливою. Чи доцільно дозволяти злочинцю, який знищує багатовікову спадщину, відбувати настільки малі покарання?

Розв'язати цю суперечність можна таким чином. Діяння із знищення святинь можливо перенести до ч. 2 ст. 179 і встановити такі покарання: штраф та позбавлення волі, піднявши їх розмір порівняно із частиною першою. Відповідно, в ч. 1 покарання залишаться незмінним.

Отже, було проаналізовано склад злочину, передбачений ст. 179 КК України. Виявлено недоцільність перенесення цього злочину до інших розділів Особливої частини. Досліджено судову практику та зауважено щодо невеликої кількості зареєстрованих злочинів за цією статтею.

Новий розмір покарання за знищення релігійних святинь пропонується встановити таким: штраф від двохсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 5 років або позбавлення волі на строк до 7 років. Разом із цим, доцільно було б зменшити покарання у вигляді обмеження волі у ч. 1 до 2 років.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник/ Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2010. 608 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
3. Кучанська Л. С. Злочини проти моральності: об'єкт та система. *Зміцнення правопорядку та боротьба зі злочинністю*. 2004. № 7. С. 109–116.
4. Леоненко Т. Є. Злочинність на релігійному ґрунті: феномен, детермінація, запобігання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 538 с.

5. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості: навч.-практ. посіб./Дрьоміна-Волок Н. В., Канюс В. М., Корж Є. М. та ін. Київ, 2012. 167 с.

Одержано 03.05.2017

УДК 343.3

Владислав Олександрович ПЕТРОВ,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: **Шульга Андрій Михайлович,**

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 258³ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Розглянуто актуальні проблеми встановлення кримінальної відповідальності за створення терористичної групи чи терористичної організації. Висвітлено основні аспекти фактичної підстави кримінальної відповідальності за діяння, що передбачене ст. 258³ КК України, на прикладі таких злочинних утворень, як «ЛДНР».

Ключові слова: кримінальна відповідальність, терористична група, терористична організація.

Безпека громадян України та інших європейських держав на сьогодні перебуває під загрозою у зв'язку з проявами міжнародного насильства, що проявляється у створенні та існуванні великої кількості терористичних груп та організацій. Проблема захисту громадян від терористичної загрози є актуальною і для України, яка є невід'ємною частиною сучасної Європи.

Події у східних регіонах України засвідчили різке збільшення загрози тероризму та вимагають впровадження якісно нових методів виявлення, попередження і протидії активізації діяльності терористичних організацій, а також ужиття жорстких заходів із метою виявлення та ефективного блокування каналів фінансової підтримки такої діяльності [1, с. 56–57]. Зокрема, у контексті протидії активізації діяльності терористичних груп та організацій необхідно звернути увагу на проблемні питання кримінальної відповідальності за створення терористичної групи чи терористичної організації,

керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації.

Теоретичний і практичний фундамент дослідження тероризму та протидії терористичним групам та організаціям присвячені праці видатних учених, таких як: Ю. Антонян, О. Бандурка, Ж. Белл, С. Біндер, Л. Бонанте, Т. Бояр-Созонович, П. Вальдманн, Р. Вілкінсон, М. Гуцало, М. Дмитренко, В. Євдокимов, В. Ємельянов, К. Жарінов, В. Зеленецький, О. Зернецька, В. Івченко, Є. Камінський, Б. Канцелярук, О. Князєв, Е. Кожушко, А. Комарова, А. Крайнів, В. Крутов, В. Кубальський, У. Латипов, О. Литвинов, В. Ліпкан, В. Лунєєв, В. Лякер, Е. Ляхов, Ю. Марченко, Б. Мильніков, І. Міхеєв, Л. Моджорян, А. Новиков, С. Розен, О. Шелковнікова, А. Юр'єв, І. Яковенко та ін.

Віддаючи належне теоретичному та практичному значенню досліджень вітчизняних і закордонних вчених, вимоги сьогодення, а також недосконалість нормативно-правової бази щодо притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів терористичної спрямованості вимагає здійснення ґрунтовного наукового дослідження даного напрямку.

Відповідно до ч.1 ст.258-3 КК України, кримінальна відповідальність настає за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації. Аналіз диспозиції даної статті дає можливість виокремити складові елементи об'єктивної сторони складу злочину:

1. Створення терористичної групи чи терористичної організації;
2. Керівництво терористичної групою чи організацією або участь у ній;
3. Організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації.

Виходячи з цього, слід відзначити, що кожна форма вираження об'єктивної сторони містить у собі такі поняття, як «терористична група» та «терористична організація». І, тому, постає досить логічне питання, що слід розуміти під цими поняттями? Так, Голова управління ГСУ МВС України, яке зайнялося розслідуванням діяльності так званих «ДНР» І. Цюприк з цього приводу слушно відзначив: «У кримінальному праві України немає нечіткого визначення тероризму, там взагалі немає визначення тероризму. Це величезна проблема. Існує ціла низка статей КК, які передбачають відповідальність за терористичну діяльність, а визначення тероризму у Кримінальному кодексі відсутнє. Це визначення є в законі «Про боротьбу з тероризмом». Однак його застосування

виглядає проблематичним. Цей закон регулює інші правовідносини. Теорія і практика кримінального права з упередженням ставиться до використання норм, які не входять до тексту КК. Відповідно, суди дивляться на включення цього визначення у обвинувальні висновки косо» [2]. У зв'язку з чим, він наголошує, що: «Проблема № 1 – це відсутність механізму визнання «ДНР» та «ЛНР» терористичними організаціями, що серйозно послаблює протистояння України тероризму». З цим важко не погодитись.

Так, дійсно, існує визначення – а хто і яким чином вирішує, що певна організація є терористичною, не встановлено. Через це у слідства вже два виправдувальних рішення суду за звинуваченням у тероризмі, які сьогодні розглядає апеляція. Також доводиться додатком задіювати статті, що не мають прямого стосунку до тероризму. А це значно послаблює зусилля у боротьбі з тероризмом, особливо на міжнародній арені [2].

СБУ та військова прокуратура кваліфікують діяльність організаторів та активних учасників «ДНР» та «ЛНР» саме за ст. 258-3 КК України. Але деякі суди не хочуть «зв'язуватись» з «терористичною» статтею і віддають перевагу використанню ст. 260 КК України (участь в незаконному військовому формуванні), бо зазвичай затримані апологети таких псевдоутворень заперечують участь у бойових діях і запевняють, що просто «стояли на шухері» (тобто, на блокпостах). Відповідно, довести, що вони були посібниками терористів, дуже важко. Ось показова цитата з рішення одного з судів Донецької області: «Національним законодавством України: ані Законом України «Про боротьбу з тероризмом», ані будь-яким іншим законодавчим актом – не визначено послідовності визнання організації терористичною, компетентних органів, які повинні звертатися з клопотанням про визнання терористичною організацією того чи іншого угруповання. На даний час відсутній законодавчий акт чи відповідне судове рішення про визнання терористичною організацією так званих «ЛДНР».

Щодо даного питання заступник голови Верховної Ради Оксана Сироїд заявила, що: «юридично «ЛДНР» не є терористичними організаціями» [3]. Цей факт підтверджують офіційні відповіді компетентних українських органів влади, на запити адвоката Дмитра Марченка, підзахисній якого экс-меру Слов'янська Неллі Штепі інкримінується вчинення злочину передбаченого ч.1 ст.258-3 КК України.

Адвокат надіслав близько десятка запитів до органів влади України, судів та комітетів Верховної Ради України з проханням роз'яснити, чи ухвалювалися органами державної влади України будь-які нормативно-правові акти (закони, розпорядження, накази тощо), про

визнання «ЛНР» та «ДНР» терористичними організаціями. Крім того, він просив повідомити про наявність будь-яких нормативно-правових актів, якими визначено список організацій Донецької та Луганської областей, які визнані терористичними Україною або хоча б однією державою, міжнародною організацією, міжнародною судовою установою [4].

Жоден компетентних орган державної влади не надав відповіді щодо визнання «ДНР» та «ЛНР» терористичної організацією. Хоча фактично ці псевдоутворення за усіма ознаками підпадають під терористичну організацію, проте через відсутність механізму визнання їх такими жодну з осіб, що входять до їх складу неможливо притягнути до кримінальної відповідальності.

Отже, правоохоронна система стикається з проблемою, що фактично в кримінальному кодексі є декларація про визнання діяння щодо створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації злочинними, однак, у кримінальному кодексі відсутнє визначення, що значно ускладнює процедуру, та викликає необхідність застосування аналогії закону, на що судді досить небажано ставляться, та, на сьогоднішній день відсутній механізм визнання так званих «народних республік» терористичними.

Тому, на нашу думку, для вирішення питання визнання «ДНР» та «ЛНР» терористичними організаціями необхідно активізувати діяльність законодавчого органу щодо внесення змін до законодавчих актів, зокрема до Кримінального кодексу України з приводу більш детального роз'яснення змісту терористичної групи та терористичної організації, а також необхідно розробити дієвий механізм визнання груп та організацій терористичними.

Список бібліографічних посилань

1. Дмитренко Е. С. Роль фінансового контролю у виявленні та припиненні фінансування терористичної діяльності // Державна політика у сфері протидії тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України: зб. матеріалів Інтернет-конф. (Київ, 25 черв. 2015 р.)/Нац. акад. прокуратури України; Міжнар. наук.-дослід. центр з проблем боротьби з організов. злочинністю при Раді нац. безпеки і оборони України. Київ, 2015. С. 56–57.

2. Відсутність механізму визнання «ЛНР/ДНР» терористичними організаціями шкодить Україні // ВГОРУ: газета. URL: <http://vgoru.org/index.php/interv-yu/item/8035-vidsutnist-mekhanizmu-vyznannia-lnr-dnr-terorystychnymu-orhanizatsiiamy-shkodyt-ukraini> (дата звернення: 29.04.2017).

3. Юридично «ДНР» і «ЛНР» не є терористичними організаціями – Сироїд // 5 канал: сайт. URL: <http://www.5.ua/ato-na-shodi/>

yurydychno-dnr-i-lnr-ne-ie-terorystychnymy-orhanizatsiiamy-syroid-101359.html (дата звернення: 29.04.2017).

4. Вовк О. Чому АТО не має жодного стосунку до «ДНР» та «ЛНР» // Depo.ua: сайт. URL: <http://kh.depo.ua/ukr/kh/chomu-dnr-ta-lnr-nihtu-u-sviti-ne-vvazhae-teroristichnimi-13072016200000> (дата звернення: 29.04.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.359.3

Олександр Олександрович ПИХТІН,

курсант 2 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Кондратов Дмитро Юрійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВІДМЕЖУВАННЯ КОНТРАБАНДИ ВІД СУМІЖНИХ ЗЛОЧИНІВ

На основі аналізу діючих кримінально-правових приписів та спеціальної наукової літератури зроблено спробу вирішити питання правильної кваліфікації та відмежування контрабанди, відповідальність за яку передбачена ст. 201 КК України, від злочинів, передбачених ст. 300, 301 та 305 КК України.

Ключові слова: контрабанда, кваліфікація, відмежування.

При кваліфікації злочинів інколи виникає необхідність відмежування злочину від суміжних злочинів або інших правопорушень. Кримінально-правова кваліфікація передбачає встановлення у фактично вчиненому діянні ознак конкретного злочину, що передбачений в певній статті КК України.

В. О. Навроцький справедливо зазначає, що кримінально-правова кваліфікація нерозривно пов'язана з розмежуванням злочинів як фактів дійсності, правових норм та диспозицій статей закону, в яких виражені ці норми, складів злочинів, що становлять собою теоретичні моделі певних посягань [1, с. 475].

Найбільшу кількість спільних ознак контрабанда має із злочином, відповідальність за який передбачена ст. 305 КК України.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 305 КК України під контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів розуміють їх переміщення через митний кордон України поза митним

контролем або з приховуванням від митного контролю. Цей злочин поміщений у розділ XII КК України «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення». Як слушно відзначав М. Й. Коржанський, система кримінального законодавства має будуватися на базі наукової класифікації об'єктів таким чином, щоб певні злочини були віднесені до глав та розділів суворо за родовим об'єктом посягання. При цьому безпосередній об'єкт повинен лежати у площині родового об'єкту [2, с. 75–78].

При порівнянні диспозицій обох правових норм видно, що їх об'єктивні сторони є майже ідентичними. Виокремлення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у самостійний склад злочину (ст. 70-1 КК 1960 р.) відбулось з прийняттям Закону України від 15.02.1995 «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів». Ідея існування у законі про кримінальну відповідальність двох статей про контрабанду була збережена у 2001 р. при прийнятті нині чинного КК України.

Аналіз та співвідношення тих суспільних відносин, яким спричиняється шкода контрабандою, дозволяє зробити висновок, що першими злочинному посяганням піддаються ті суспільні відносини, які існують у сфері державного регулювання порядку переміщення предметів через митний кордон, встановленого для проведення процедури митного контролю, митного оформлення, справляння податків, зборів. На нашу думку, їх і слід визнати первинними. Лише при переміщенні на митну територію України предметів, що вилучені з обігу, або обмежені у ньому, відбувається подальше посягання на суспільні відносини у сфері охорони здоров'я, громадської безпеки, екологічної безпеки тощо. Отже, посягання та ці відносини слід визнавати вторинним, похідним від першого.

Таким чином, виявляється, що єдиною ознакою, за якою різняться загальна контрабанда (ст. 201 КК) та контрабанда наркотичних засобів (ст. 305 КК), виступає предмет цих злочинів. Проте, якщо визнати правильним існування у КК двох статей про контрабанду, то можна припустити, що склади злочину про контрабанду культурних цінностей, контрабанди зброї та інших предметів, зазначених у диспозиції ч. 1 ст. 201 КК України, також мають право на окреме існування.

Співвідношення між нормами ст. 201 та 305 КК України слід розглядати як співвідношення загальної та спеціальної норм, де ст. 305 з більшим ступенем конкретності описує дії і вимагає пріоритету при застосуванні.

Останнім часом в юридичній літературі висловлюються судження про необхідність встановлення кримінальної відповідальності за

контрабанду людей. Прихильники цієї точки зору аргументують свою позицію передусім тим, що протягом останніх років територія України досить активно використовується переправниками нелегальних мігрантів для транспортування громадян азіатських та африканських країн до Західної Європи. Про це йдеться у спеціальних дослідженнях з даної проблеми, де констатується, що цей процес втратив стихійний характер. Нелегальна міграція потрапила під контроль організованих злочинних угруповань, перетворившись на один з найприбутковіших видів злочинного бізнесу. Багато хто з дослідників вважає, що це явище є різновидом контрабанди. Так, В. Д. Басай та П. Л. Фріс зазначають, що незаконне переміщення через кордон в Європу людей стало «порівняно новим напрямком докладання зусиль організованої злочинності у сфері контрабанди» [3, с. 317].

У Л. В. Кормич зустрічається вислів, що «об'єктом контрабанди в сучасній Україні стають жінки» [4, с. 324], а О. В. Кузьменко не лише говорить про наявність контрабанди «живим товаром», а навіть пропонує авторську дефініцію цього поняття: «контрабанда «живим товаром» – це незаконне, конспіративне перетинання державного кордону третіми особами нелегальних мігрантів за їх добровільною згодою» [5, с. 319].

На нашу думку, подібна позиція є не досить переконливою. Наявність в реаліях сьогодення цього явища, його масштаби, негативний вплив нелегальної міграції на розвиток державності в Україні дійсно потребують спеціальних правових розробок і наукових досліджень. Однак це злочинне явище, пов'язане з порушенням державного кордону, не є контрабандою. Говорити про людину як про предмет злочину не зовсім коректно, виходячи із самого розуміння предмета злочину. Оскільки люди не є товаром і не є «предметом злочину», їх не можна вважати предметами контрабанди. Як справедливо зазначає О. О. Дудоров, поняття «контрабанда живим товаром» здається швидше публіцистичним, ніж юридичним поняттям. Людина не визнається предметом злочину, навіть якщо з приводу неї фактично виникають певні торговельні відносини. Здійснення стосовно людини незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або через державний кордон для подальшого продажу, або іншої передачі особі з певною метою, слід кваліфікувати не за ст. 201, а за ст. 149 КК [6, с. 328].

У ст. 300 КК України передбачена відповідальність за ввезення в Україну, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, а у ст. 301 – за ввезення в Україну, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів. Ці

злочини було віднесено законодавцем до розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності». Відповідно до митного законодавства згадані вище предмети взагалі є забороненими для ввезення і не підлягають пропуску через митний кордон України. Таким чином, ввезення їх може здійснюватись лише контрабандним шляхом, оскільки в цьому разі йдеться, передусім, про порушення встановленого порядку переміщення предметів (у тому числі й вилучених з цивільного обігу) через митний кордон. Такий порядок і є безпосереднім об'єктом злочинних дій у разі ввезення в Україну зазначених предметів.

Як ми вже зазначали вище, першими злочинному посяганням піддаються ті суспільні відносини, що існують у сфері державного регулювання порядку переміщення предметів через митний кордон, встановленого для проведення процедури митного контролю, митного оформлення, справляння податків, зборів, тому їх і слід визнати первинними. І лише після переміщення на митну територію України предметів, що вилучені з обігу або обмежені у ньому, при їх подальшому розповсюдженні чи збуті відбувається посягання на суспільні відносини у сфері громадського порядку та моральності. Отже, виходить, що посягання на ці відносини є вторинними, похідними від першого. Кримінальні елементи використовують ситуацію певної правової неврегульованості у питанні визначення предмету контрабанди, що дозволяє їм в таких випадках уникати відповідальності за контрабанду.

Як відомо, у санкціях кримінально-правової норми виражено оцінку суспільної небезпечності злочину. Порівняння санкцій цих правових норм свідчить про неузгодженість позиції законодавця у цьому питанні. Так, злочини, передбачені частинами 1 та 2 ст. 300 КК і ч. 1 ст. 301 КК є злочинами невеликої тяжкості; злочини, передбачені ч. 3 ст. 300 та ч. 2 ст. 301 КК є злочинами середньої тяжкості, а контрабанда (ст. 201 КК) є тяжким злочином. Отже, коли по суті особа вчиняє контрабанду, перемістивши через митний кордон України предмети, заборонені для ввезення, вона не несе відповідальності за вчинення тяжкого злочину. Таке становище суперечить логіці, адже ч. 1 ст. 201 КК встановлено відповідальність у тому числі й за предмети, що обмежені у цивільному обігу та вилучені з цивільного обігу. Предмети злочинів, передбачених статтями 300 та 301 КК визнаються такими, що вилучені з обігу.

Уявляється, що з метою усунення існуючих прогалин у законодавстві, коли нові форми злочинних контрабандних проявів не охоплені правовою регламентацією, необхідно розширити коло предметів контрабанди, вказавши у диспозиції ч. 1 ст. 201 КК, що предмет цього злочину складають також «інші предмети, вилучені з цивільного обігу або обмежені у ньому».

З урахуванням наведеного, вважаємо, що кваліфікація дій особи, яка ввезла на митну територію України предмети, що пропагують культ

наси́льства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, а також порнографічні предмети, а у подальшому їх зберігала, розповсюджувала, збувала мають кваліфікуватись за сукупністю ч. 1 ст. 201 КК та відповідною частиною статей 300 або 301 КК. Якщо останні дії нею не вчинювалися, то відповідальність має наставати лише за ч. 1 ст. 201 КК України.

Список бібліографічних посилань

1. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
2. Коржанский Н. И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны М.: Акад. МВД СССР, 1980. 248 с.
3. Басай В. Д. Організована злочинність і контрабанда. *Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою*. 1999. Т. 18. С. 315–318.
4. Кормич Л. В. Соціальні наслідки контрабанди «живого товару» (міжнародно-правові аспекти). *Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення*. 1998. Т. 10. С. 324–325.
5. Кузьменко О. В. Поняття контрабанди людьми та її місце в структурі нелегальної міграції. *Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення*. 1998. Т. 10. С. 318–324.
6. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. Київ: Юрид. практика, 2003. 924 с.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.412

Ольга Олександрівна ПОГРЕБНЯК,

студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗШИРЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ВІЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ СВОЇХ ПОГЛЯДІВ

*Висвітлено деякі проблеми щодо охорони та захисту свободи слова.
Запропоновано встановлення кримінальної відповідальності за
переслідування громадян за критику.*

Ключові слова: кримінально-правова охорона, свобода слова, переслідування за критику.

Актуальність теми роботи зумовлена недосконалістю правового регулювання питання щодо захисту прав людини на вільне вираження своїх поглядів, зокрема в контексті порушень свободи слова та діяльності журналістів, а також захисту громадян за подачу пропозицій, заяв, скарг або за критику, що є вкрай важливим з урахуванням реалій сьогодення.

Так, спираючись на практику Європейського Суду з прав людини, треба зазначити, що Суд уже розглянув значну кількість справ проти України, зокрема і щодо захисту свободи вираження поглядів.

У результаті правоінтерпретаційної діяльності Суд сформулював низку принципів тлумачення положень Конвенції. Стосовно свободи вираження поглядів ці принципи Судом конкретизовані у справі «Ляшко проти України» («Lyashko v. Ukraine») від 10 серпня 2006 р. Розглянемо їх:

1. Свобода вираження поглядів становить одну із фундаментальних основ демократичного суспільства та одну з основних передумов для його розвитку, а також для самореалізації кожного індивіда.

2. Преса відіграє суттєву роль у демократичному суспільстві... Її обов'язком є повідомляти – у спосіб, що не суперечить її зобов'язанням та відповідальності – інформацію та ідеї стосовно усіх предметів публічного інтересу, включаючи й ті, що стосуються судової гілки влади. При цьому не лише преса має завдання повідомляти таку інформацію та ідеї, але і громадськість має право отримувати їх. Інакше преса не могла б виконувати свою життєво важливу роль «вартівного пса» у демократичному суспільстві [1, с. 107–108].

Прийняття кримінального кодексу України у 2001 р. ознаменувало зміну в підходах кримінально-правового забезпечення охорони свободи слова та професійної діяльності журналістів. Стаття 171 КК України передбачає відповідальність за умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків. Водночас, як слушно зауважує В. І. Павликівський, існуюча норма про перешкоджання професійній діяльності журналістів має здебільшого декларативний, ніж правозастосовний характер, у зв'язку з чим виникає необхідність розробки пропозицій з їх удосконалення та імплементації у чинне законодавство [2, с. 208–220].

Важливим і доречним видається зазначити, що В. І. Павликівський запропонував авторські редакції статей, які безпосередньо передбачають кримінальну відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, а також тих, які пропонуються до прийняття в КК України, зокрема порушення права на інформацію та цензуру. Так,

заслуговує на увагу його пропозиції доповнити КК України статтею 171-3 «Переслідування громадян за критику». Хоча, на наш погляд, доцільніше б було присвоїти даній статті номер 171-1. Отож, згідно з цією статтею:

«1. Переслідуванням громадян за подачу в установленому порядку пропозицій, заяв, скарг або за критику, що міститься в них, а так само за виступ із критикою в іншій формі, карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до чотирьох років, або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин.

2. Переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю, – карається штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років».

Також, на наш погляд було б доцільно пояснити, в примітці, що таке «переслідування» згідно наведеної статті [3, с. 218–219].

Спираючись на вищенаведене, гадаємо, що зазначені пропозиції послугують захисту людини і громадянина при здійсненні свободи вираження поглядів, адже принесення скарги не може тягнути ущемлення прав та законних інтересів.

Згідно зі ст. 9 Закону України «Про звернення громадян» забороняється переслідування громадян і членів їх сімей за подання звернень в органи державної влади, органи місцевого самоврядування, на підприємства, в установи, організації, незалежно від форм власності, об'єднання громадян, посадовим особам за критику у зверненнях їх діяльності та рішень. Однак, слід відмітити певну декларативність даної норми, оскільки її виконання не забезпечене, на належному рівні, юридичними гарантіями, зокрема встановленням юридичної відповідальності (крім цивільно-правової відповідальності – при умові, що суб'єкт звернення вирішить порушувати питання про відшкодування матеріальної і (або) моральної шкоди, заподіяної йому внаслідок таких дій посадової особи) у випадку порушення цієї норми [4].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, пропонуємо доповнити КК України статтею 171-1: «Переслідування громадян за критику», зміст якої зазначено у даній роботі. Сподіваємось, що наведена пропозиція сприятиме розширенню кримінально-правової охорони прав людини на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Список бібліографічних посилань

1. Ярмол Л. Захист свободи вираження поглядів Європейським Судом з прав людини (загальнотеоретичні аспекти). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2014. № 782. С. 106–113.

2. Павликівський В. І. Принципи криміналізації порушень свободи слова та діяльності журналістів. *Вісник Асоціації кримінального права України.* 2015. Вип. 1 (4). С. 208–220.

3. Погребняк О. О. До питання удосконалення Розділу V Особливої Частини КК України в контексті захисту свободи слова // Від громадянського суспільства – до правової держави: XIII Міжнар. наук. конф. молодих вчених та студентів (Харків, 27 квіт. 2017 р.). Харків: Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2017. С. 217–219.

4. Юридична відповідальність за порушення законодавства про розгляд скарг // Мего-Інфо: юрид. бібліотека. URL: <http://mego.info/матеріал/32-юридична-відповідальність-за-порушення-законодавства-про-розгляд-скарг> (дата звернення: 14.04.2017).

Одержано 02.05.2017

УДК 343.92

Олена Миколаївна ПРИХОДЬКО,

студентка 5 курсу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

Науковий керівник: Шведова Ганна Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

СТРУКТУРА АРХІТЕКТУРНОГО НАПРЯМУ У ПРАКТИЦІ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ

Досліджено архітектурний напрям у практиці запобігання злочинності. Розглянуто структурні елементи архітектурного напрямку та особливості їх класифікації.

Ключові слова: *архітектурний напрям, урбаністичний дизайн, нагляд, територіальність, контроль доступу, цільове укріплення.*

З розвитком суспільства, науки та техніки в нашому житті відбуваються зміни якісного характеру. Проте на завжди людський розум служить на благо суспільства. Доказом даного твердження є те, що нинішні тенденції скоєння злочинів вказують на істотне перевищення темпів зростання злочинності над соціально-економічним та культурним розвитком соціуму. Таким чином втрачається залежність між економічним розвитком держави та рівнем вчинення злочинів, а також, знецінення ролі заходів по протидії як окремим видам злочину, так і політики запобігання злочинності в цілому. Тому необхідно знаходити та впроваджувати нові методи боротьби зі злочинністю, які відповідають її реальному стану. До таких методів можна сміливо відносити архітектурний напрям.

Фундаментальною основою та ідеєю архітектурного напрямку у попередженні злочинності є використання всіх доступних знань у сфері архітектурного проектування та дизайну міст для того щоб запобігати випадкам проявів злочинності [1, р. 3]. Попередження злочинності за допомогою дизайну довкілля (Crime prevention through environmental design) знижує рівень злочинності шляхом розробки і впровадження особливого урбаністичного (а іноді і природного) дизайну в архітектуру міста. Це не означає будівлю укріплень – замків, засовів, високих стін, парканів та огорож, навпаки йдеться про зміну архітектурного проектування, в ідеалі на стадії форпроекту (попереднього проекту) [2].

Існує досить багато поглядів на сутність архітектурного напрямку протидії злочинності. Проте прибічники цього напрямку та методу урбаністичного дизайну, зокрема, приходять до єдності у розумінні структури даного напрямку. Складовими частинами архітектурного напрямку є: пасивний (природний) нагляд (passive or «natural» surveillance), територіальність, контроль доступу, цільове укріплення [3].

Природний нагляд є центральним поняттям в архітектурному напрямі протидії злочинності. Метою природного нагляду є створення стримуючої загрози для потенціального злочинця та не потребує особливих зусиль громадян (жителів певної місцевості) оскільки здійснюється ними у повсякденній діяльності. Прикладами природного нагляду є встановлення або поліпшення вуличного освітлення, оптимізація урбаністичного простору. Тобто заходи, що спрямовані на збільшення видимих зон у місті та зменшення «сліпих зон», в яких зазвичай злочини вчиняються.

Поряд з природнім наглядом вченими пропонується таке поняття, як формальний нагляд, що має спільну з природнім наглядом мету, проте базується на спеціально сформованих органах, уповноважених його здійснювати. Наприклад шляхом розгортання персоналу, чие основне завдання полягає в створенні та гарантуванні безпеки (наприклад, охоронці) або шляхом введення технологій (камери спостереження) [4, с. 11].

За допомогою природного нагляду максимізується вірогідність того, що у злочину з'являться свідки. Таким чином наявність свідків сприяє: запобіганню злочинів, втручанням в злочин, що розпочався, затримання злочинця, залученню правоохоронних органів та розшуку злочинця в подальшому. Адже, як зазначає кандидат юридичних наук, К. Плева свідок посідає особливе місце серед учасників кримінального провадження. Така особливість визначається його роллю й місцем у процесі доказування в кримінальному провадженні з метою виявлення злочинця та швидкого, повного й неупередженого розслідування злочину [5, с. 143].

Наступним структурним елементом є територіальність. Злочини вчиняються в певних зонах міста через високу густоту населення, безробіття, різницю між віковими групами, що проживають на одній території, етнічне походження та спосіб життя. Часто на таких територіях є великі відкриті зони відпочинку, які призначені для спільного використання жителями навколишніх будівель, проте не є конкретно чієюсь власністю, а тому такі ділянки стають епіцентрами злочину (проти власності, життя та здоров'я особи). Вирішенням даної проблеми є застосування принципу територіальності. Такі великі ділянки мають розділятися на менші частини та прикріплюватися до певних будівель чи кластерів будівель, що по-перше призведе до збільшення контролю над ділянками. По-друге, підрозділяючи домоволодіння на невеликі частини підвищиться впізнаваність та ідентифікація жителями один одного, що зробить свій внесок в зміцнення почуття територіальності [3, с. 14].

Контроль доступу є наступним елементом в архітектурному напрямі. Архітектурний напрям протидіє злочинам, що спрямовані проти особи та власності. Кримінологічний портрет злочинця даного злочину характеризується тим, що такі особи завжди намагаються тримати все під контролем. Це почуття контролю може бути порушено, а самого злочинця можна дезорганізувати шляхом чіткої організації шляхів підходу та відходу керуючись певними принципами. Використання заплутаних коридорів, які ведуть до камер схову, гардеробу, сейфу – тобто цілі злочинця. Чи наприклад відділення зони автомобільного руху від пішохідної зони зеленими насадженнями – для створення додаткових перешкод у викраденні людини. Мета полягає в тому, щоб відрізати прямолінійний доступ до потенційної мети [6].

Останнім елементом є цільове укріплення. Використання механічних пристроїв (замків, охоронних систем, сигналізації і моніторингу обладнання) і організованих стратегій запобігання злочинності (патрулів безпеки, правоохоронних органів) роблять міські зони складнішими в доступі, проте це може сприяти відчуттю небезпеки в жителів. Оскільки найчастіше цей метод застосовується постфактум, тобто тоді, коли злочин вже вчинено [7]. Тому, важливою є інтеграція даних методів при первісному формуванні урбаністичного дизайну.

Такі вчені як Б. Велш, Д. Фарінгтон, С. О'Донелл [4], пропонують розглядати систему архітектурного напрямку як комплекс спеціальних заходів, що побудований на основоположних принципах. Ключовими принципами є: принцип спостережливості, розбірливості, балансу між приватними та суспільними інтересами, менеджменту, уразливості [1, р. 6].

Принцип спостережливості (нагляду) поєднує в собі проектування урбаністичного дизайну міста (район, вулиця, площа або парк),

проектування будівель, які використовуються, фізичного простору навколо, таким чином, щоб всі ці зони були доступними для спостереження за ними кожному резиденту без спеціального обладнання [1, р. 8].

Розбірливість. Поняття «розбірливість» набуває все більшого значення в міському дизайні. Міське середовище, як кажуть, має бути читабельним, тобто розробленим таким чином, що дозволяє людям у ньому легко зорієнтуватись на місцевості та знайти шляхи проходу до певних об'єктів. Тобто дорога додому не має лежати через заплутаний неосвітлений парк, вузькі провулки [1, р. 9].

Координація та імплементація архітектурного напрямку на практиці неодмінно має керуватись принципом балансу між приватним та публічним, тобто нововведення в урбаністичному дизайні не мають позбавляти власності, навіть якщо при цьому будуть позитивні результати для суспільства (наприклад руйнування високих стін, які суперечать принципу спостережливості, проте є власністю конкретного жителя). Заходи мають бути виправданими та добровільними.

Принцип менеджменту ґрунтується на комплексі заходів з створення на підтримання зони ландшафту полісу в певному стані. Важливим є технічне обслуговування та управління фізичними активами. Громадські місця, які є брудними, недоглянутими, непопулярні серед населення, а тому вчинити злочин в таких місцях легше. Місця, що добре виглядають сигналізують злочинцю, що дана зона часто відвідувана, а тому можливість свідків вища. Такий догляд має бути добре організований та постійний, та інтегрований в повсякденне життя суспільства, як невід'ємна його частина.

Певні ситуації та локації роблять людей більш уразливими, віктимними. Наприклад велика вірогідність того, що злочин буде вчинено в натовпі, або навпаки в ізольованих місцях. Також ступінь ризику може варіюватися в залежності, від часу вчинення (дня чи ночі) чи дня тижня (у вихідні дні) [1, р. 14].

Особливий урбаністичний дизайн, через застосований в ньому інтегрований і міждисциплінарний підхід, може допомогти максимізувати переваги міської інфраструктури та мінімізувати чинники, які сприяють злочинності. Унікальність архітектурного напрямку полягає у простоті та доступності імплементації його у просторовий вимір. за своєю сутністю даний напрям є ефективним чинником у протидії злочинності, який намагається не лише зменшити існуючий рівень злочинності, але і попередити наступні злочинні прояви.

Список бібліографічних посилань

1. Crime Prevention through Environmental Design: Guidelines for Queensland. Part A: Essential features of safer places. The State of Queensland, 2007.

48 p. URL: <https://www.police.qld.gov.au/programs/cscp/safetyPublic/Documents/CPTEDPartA.pdf> (дата звернення: 26.04.2017).

2. Armitage R. How can good urban design reduce crime? // ARUP: site. 08 September 2014. URL: <http://thoughts.arup.com/post/details/377/how-can-good-urban-design-reduce-crime> (дата звернення: 26.04.2017).

3. Geason S., Wilson P. R. Designing out crime: Crime prevention through environmental design. Australian Institute of Criminology, 1989. URL: http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/cpted/cpted.pdf (дата звернення: 26.04.2017).

4. Welsh B. C., Farrington D. P., O'Dell S. J. Effectiveness of Public Area Surveillance for Crime Prevention: Security Guards, Place Managers and Defensible Space. URL: http://www.crim.cam.ac.uk/people/academic_research/david_farrington/survsw.pdf (дата звернення: 26.04.2017).

5. Плєва К. Правовий статус свідків за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Юридичний вісник*. 2014. Вип. 6. С. 142–146.

6. Deutsch W. Crime Prevention Through Environmental Design. URL: <https://www.thebalance.com/crime-prevention-through-environmental-design-394571> (дата звернення: 26.04.2017).

7. Atlas R. I. From 21st Century Security and CPTED: Designing for Critical Infrastructure Protection and Crime Prevention. 2nd Ed. CRC Press, 2013. URL: <http://www.infosectoday.com/Articles/CPTED.html> (дата звернення: 26.04.2017).

Одержано 04.05.2017

УДК 343.8(477)

Дмитро Вадимович РЕВЯКІН,

студент 2 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ЗАРАХУВАННЯ СУДОМ СТРОКУ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ У СТРОК ПОКАРАННЯ»: ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Проаналізовано зміни до частини 5 статті 72 Кримінального кодексу України. Розглянуто Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування

судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» як фактор зростання злочинності та нестабільності в Україні.

Ключові слова: покарання, відбування покарання, звільнення від покарання, мета покарання.

Досить актуальною та серйозною для України є проблема злочинності. Вивченню цієї проблеми приділяли увагу науковці В. Борисов, В. Батиргарєєва, О. Джу́жа, І. Даньшин, А. Закалюк, О. Ігнатов, А. Зелінський та інші. Нових обертів дана проблема отримала внаслідок подій які відбуваються в Україні останні 3 роки.

Наша країна в останні два роки пережила досить багато подій. «Революція Гідності», окупація Криму, агресія Російської Федерації на сході України, поява квазідержавних утворень на території Донецької та Луганської областей під назвою Донецька Народна Республіка (ДНР) та Луганська Народна Республіка (ЛНР) [1], проведення антитерористичної операції на території цих областей та велика кількість інших подій всеукраїнського масштабу. Все це сприяло зросту рівня злочинності в Україні. На мою думку, одним із основних факторів зростання злочинності в Україні є прийняття Закону України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання», або так званого «Закону Савченко».

Даний закон викликав широкий резонанс в Україні. «Закон Савченко», яким внесені зміни до Кримінального кодексу України, був ініційований народним депутатом України VIII скликання Надією Савченко під час її перебування в ув'язненні на території Російської Федерації. Хоча Надія Савченко і не є єдиним автором законопроекту, саме з її іменем, як правило, він і пов'язується, що викликало особливу увагу до законопроекту на етапі його прийняття. Це пояснюється тим, що Надія Савченко на той час була ув'язнена на території Російської Федерації, а згадки про неї мали широкий політичний та медійний резонанс.

5 листопада 2015 року народні депутати України Надія Савченко (яка на той час перебувала у слідчому ізоляторі на території Російської Федерації), Андрій Кожем'якін, Іван Крулько, Микола Паламарчук, Леонід Ємець та Олег Осуховський зареєстрували у Верховній Раді України законопроект № 3413 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання)». Законодавчі зміни, запропоновані народними депутатами, які згодом були підтримані парламентом та погоджені Президентом України, змінювали ч. 5 ст. 72 Кримінального кодексу України.

Основною ідеєю цього закону є зарахування судом строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі в межах того самого кримінального провадження, у межах якого до особи було застосовано попереднє ув'язнення, провадиться з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі. Так як в кримінальному праві, закон що пом'якшує кримінальну відповідальність, має зворотну дію у часі, тобто поширюється на осіб, що вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності. Отже, цей закон фактично розраховує один день в слідчому ізоляторі, як два дні у місцях відбування покарання [2]. Призначенням закону було відновити права, обмежені під час утримання під вартою. Але до чого це привело?

Закон став одним із факторів нестабільності в Україні. У 2016 році згідно «Закону Савченко» було звільнено 8,5 тисяч осіб, кожен 10-й уже повторно здійснив тяжкі чи особливо тяжкі злочини: умисне вбивство, пограбування, зґвалтування. У 2017 році передбачається звільнення майже 40 тисяч злочинців.

Колишня Голова Національної поліції України Хатія Деканоїдзе заявила, що ухвалення «Закону Савченко» є одним із факторів, який впливає на ріст рівня злочинності в Україні на рівні з економічною ситуацією та міграцією нелегальної зброї із зони бойових дій. Крім того, за статистикою, з осіб, які були звільнені станом на квітень 2017 року, понад 800 засудженні за умисні вбивства, понад 500 за умисні тяжкі тілесні ушкодження, понад 1000 за розбійні напади, понад 1500 за крадіжки тощо.

Даний закон є негативний, адже він не відповідає сучасним реаліям суспільного життя України, тому що дане соціальне середовище є «продуктивним» для злочинців.

У законі є також і корупційна складова. З основної ідеї закону, можна зрозуміти що підозрювані, що перебувають під слідством, більше не зацікавлені у співпраці зі слідством. Положення закону цілком можна вважати натяком на навмисне затягування процесу розслідування. Також, цей Закон суперечить загально правовим принципам, а саме принципу рівності громадян перед законом. «Закон Савченко» ставить у нерівні умови винних у скоєнні злочину і тих, провину яких ще не доведено.

Постає питання вирішення проблем, які з'явилися внаслідок прийняття даного закону. На мою думку, даний закон обов'язково потрібно скасувати, так як він суперечить загально правовим принципам та приносить значну суспільну шкоду суспільству. Даний закон намагалися змінити. Така спроба мала місце в Верховній Раді України. 13 квітня 2017 депутати не підтримали законопроект «Про внесення змін до статті 72 Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування строку попереднього ув'язнення» (№ 5259) в цілому (за нього проголосували 209 народних депутатів із 297,

зареєстрованих у сесійній залі) і двічі не змогли повернутися до голосування за нього. Основну ідею змін, які не були прийняті, запропонував міністр внутрішніх справ Арсен Аваков, а саме деталізації «Закону Савченко» та непоширення цього закону на тих, хто скоїв тяжкі злочини або особливо тяжкі злочини. Я вважаю, ці зміни могли б покращити становище, але, на жаль, цю думку не розділили народні депутати Верховної Ради України.

Отже, так званий «Закон Савченко» не відповідає умовам які склалися в сучасній Україні, не відповідає загально правовим принципам, призводить до значної суспільної шкоди, тобто є таким законом, що має бути скасований.

Список бібліографічних посилань

1. Асланов С. Р. Невизнані квазідержавні утворення як фактор етнополітичної нестабільності в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015. Вип. 1 (75). С. 207–216.

2. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання: закон України від 26.11.2015 № 838-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 2. Ст. 18.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.915(477)

Дмитро Вікторович РЕДЬКО,

курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: **Шевчук Тетяна Анатоліївна,**

кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

СУБ'ЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СВІТЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Окреслено основні питання стосовно актуальності запровадження в Україні ювенальної юстиції. Наголошено на виключній ролі специфічних суб'єктів протидії злочинності неповнолітніх у здійсненні найбільш дієвих та ефективних попереджувальних заходів.

Ключові слова: протидія злочинності неповнолітніх, суб'єкти протидії злочинності, ювенальна юстиція, ювенальний слідчий.

На сьогоднішній день неповнолітні в Україні є найбільш кримінально враженою категорією населення. Це являє собою злободенну проблему, яка, нажаль, не втрачає своєї актуальності, а навпаки, має загрозливу тенденцію до зростання, про що категорично свідчить ріст всіх показників даного виду злочинності.

Безумовно, цьому в значній мірі сприяють кризові явища в різних сферах суспільного життя, які викликають нагальну необхідність забезпечення соціального захисту дітей, а особливо в разі виникнення у них конфлікту із законом. Нажаль, діючи в нашому суспільстві система правосуддя має відверто каральний характер. Тому перехід до реабілітаційно-виховного, відновного правосуддя є основним завданням ювенальної юстиції з метою забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх та сімей, в яких вони виховуються.

Ювенальна юстиція – це система державних і муніципальних, судових, правоохоронних органів, освітніх і виховних установ, правозахисних і громадських організацій, що на основі права та медико-соціальних і психолого-педагогічних методик здійснюють попередження правопорушень дітей та проти дітей, правосуддя щодо дітей, захист їхніх прав, свобод та інтересів, а також ресоціалізацію дітей [1, с. 15].

На нашу думку основною метою ювенальної юстиції виступає захист прав свобод, та інтересів неповнолітніх, забезпечення мінімальних негативних наслідків їх залучення до кримінального провадження та профілактика злочинності серед них.

В даному аспекті розгляд проблеми щодо захисту прав неповнолітніх в різних сферах суспільних відносин, (в тому числі і кримінальних) призводить до висновку про наявність специфічного об'єкту захисту – прав осіб, які не мають життєвого досвіду, в силу природних причин не можуть в повному обсязі розуміти суспільне значення своїх дій та їх наслідків. А це в свою чергу вимагає інших підходів до вирішення проблем цієї соціальної групи, до пошуків засобів впливу, розрахованих на майбутню перспективу подальшого розвитку цих осіб як повноцінних і законослухняних громадян суспільства.

Тому ювенальна юстиція повинна охоплювати не тільки судову юрисдикцію, а все судочинство в цілому на різних його етапах, тобто являти собою комплекс публічних установ, які об'єднані загальним предметом і метою діяльності.

В цьому контексті важливим є чітке визначення кола осіб, тобто суб'єктів, які зобов'язані здійснювати діяльність, передбачену діючим законодавством з протидії злочинності неповнолітніх. При цьому слід зауважити, що основними ознаками суб'єкта протидії злочинності є: а) правовий обов'язок виконувати ті чи інші функції в сфері протидії злочинності і б) реальна можливість це робити [2, с. 11].

Суб'єкти ювенальної юстиції утворюють систему органів та організацій, діяльність яких забезпечує реалізацію основних прав неповнолітніх та охорону цих прав. В соціологічному плані це суспільство, колективи, індивіди, в соціально – політичному плані – це держава, державні органи, громадські організації, громадяни. Тому на нашу думку ототожнення ювенальної юстиції з ювенальним судом, що є точкою зору деяких науковців, не є достатньо обґрунтованою. Саме розгалужена, цілеспрямована система ювенальної юстиції, до якої входять не тільки суди, а й інші державні і громадські інституції повинна бути дієвою, мобільною, взаємопов'язаною та взаємообумовленою загальною метою – захист прав неповнолітніх.

Процес реформування Українського законодавства по впровадженню європейських правових стандартів по правам дитини, а також належного виконання Україною міжнародних зобов'язань, зокрема положень Конвенції ООН про права дитини, Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), Керівних принципів запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Ріядські керівні принципи) та інших, які мають на меті створення такої системи [3].

Міжнародна спільнота висловлює думку, що для того, щоб країна відповідала сучасним вимогам по забезпеченню прав дитини, необхідна певна спеціалізована система органів ювенальної юстиції, яка б виступала важливим інститутом в сфері захисту прав дитини.

Аналізуючи національне законодавство щодо створення системи органів ювенальної юстиції, слід зауважити, що законодавство з питань ювенальної юстиції реформується, а підтвердженням цього може бути прийняття низки законів, що стосуються переходу від карального правосуддя щодо неповнолітніх до відновного. Зокрема, за останні роки досить успішно виконувалася державна програма соціальної профілактики і попередження асоціальної поведінки неповнолітніх на основі законів України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року», «Про судоустрій і статус суддів», Указу Президента України «Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні». Крім того, виключне значення має новий Кримінальний процесуальний кодекс України, який містить окрему главу 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх», що фактично є першим реальним практичним кроком законодавця до ювенальної юстиції [4, с. 143].

Відповідно до Указу Президента України від 24.05.2011 року «Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні», одним із основних заходів розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні є забезпечення під час здійснення дізнання, досудового слідства та правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення, дотримання їх прав з урахуванням вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей їх розвитку [5].

З метою виконання даних заходів, як на нашу думку, існує необхідність створення інституту ювенальних слідчих, тобто службової особи, яка уповноважена проводити досудове розслідування щодо неповнолітнього, яка володіє необхідними знаннями про особливості проведення досудового розслідування, криміналістичними тактиками та методиками, порядком та правилами проведення слідчо (розшукових) дій при участі неповнолітнього враховуючи при цьому його фізіологічні, психологічні та соціальні особливості.

Створення інституту ювенальних слідчих зумовлено значною кількістю особливостей проведення досудового розслідування щодо неповнолітніх, котрі на нашу думку можливо поділити на дві групи, а саме це процесуальні, та психофізіологічні.

Таким чином, підводячи підсумок викладеному слід зазначити, що впровадження ювенальної юстиції в Україні з відповідним специфічним колом суб'єктів цієї діяльності буде значним прогресивним кроком в справі протидії злочинності неповнолітніх. Це максимально наблизить нашу державу до європейських стандартів, а крім того визначить нові більш ефективні шляхи до зниження росту дитячої злочинності і підвищення відповідальності держави та суспільства за виховання дітей.

Список бібліографічних посилань

1. Крестовська Н. М. Міфи про ювенальну юстицію. Віче. 2010. № 8. С. 15–17.
2. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Противодействие преступности: война терминов, понятие, общая характеристика. *Право і Безпека*. 2004. М. 3, № 3. С. 9–14.
3. Мінімальні стандартні правила ООН щодо адміністрування ювенальної юстиції (Пекінські правила) // Збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей. Київ: Логос, 2001. Ч. 1. 595 с.
4. Шевчук Т. А. Питання впровадження ювенальної юстиції в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 3 (14). С. 142–150.
5. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: указ Президента України від 24.05.2011 № 597/2011 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011> (дата звернення: 05.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.222.4(477)

Дар'я Ігорівна РОМАНЧЕНКО,

студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,**

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗАБРУДНЕННЯ АБО ПСУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Зазначено, що об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого статтею 239 КК України, виражається не лише в основних ознаках, характерних для нього – вона може мати й додаткові.

Ключові слова: забруднення, псування, земля, об'єктивна сторона, довкілля, кримінальна відповідальність.

Антропогенний вплив на довкілля постійно збільшується і досяг критичних значень, що позначилось значною мірою на деградації землі. Погіршуються фізичні і хімічні властивості ґрунтів, зростають площі деградованих земель, забруднених атмосферними викидами і стічними водами, хімічними речовинами і радіонуклідами.

Ці негативні процеси, які тривають протягом сторіч, викликають занепокоєння, оскільки з кожним роком ситуація лише погіршується. Тому не дивно, що у законодавствах країн вже давно з'явилися наукові визначення понять, які безпосередньо стосуються землі. Також, поява найвищої міри юридичної відповідальності – кримінальної – є логічною.

Наша країна не є винятком, а тому, ст. 239 ККУ визначає кримінальну відповідальність за «Забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля» [3].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» «забруднення земель – це накопичення у ґрунтах і ґрунтових водах внаслідок антропогенного впливу пестицидів й агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних або якісних змін» [5].

Базою законодавчого визначення понять є наукові праці вчених, які досліджували це питання протягом тривалого проміжку часу. Так, можна виділити з-поміж них Т. К. Оверковську, О. О. Головкина,

Я. О. Леляка, В. Я. Тація, Ю. О. Вовка, В. Б. Харченка, С. Б. Гавриша, О. О. Дудорова, М. В. Іщенко, З. Г. Корчеву, А. М. Шульгу, В. К. Матвійчука, Ю. В. Присяжного. Зокрема, Т. К. Оверковська вважає, що псування земель – це негативна зміна якісних характеристик та кількісного стану земель, що відбувається шляхом протиправної дії чи бездіяльності суб'єктів щодо землі або внаслідок впливу природних явищ чи катастроф і зумовлює зниження природно-господарської цінності земель та приведення їх у стан, непридатний для подальшого використання за цільовим призначенням [4, с. 4].

Саме діяння (дія чи бездіяльність) по псуванню землі (земель) виражає об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого статтею 239 ККУ.

Одними з дослідників даного елемента складу злочину є О. В. Головкін та Я. О. Леляк. Зокрема, у своїй праці вони зазначали, що об'єктивна сторона злочину передбачає порушення спеціальних правил щодо раціонального і науково обґрунтованого використання земель, що полягає в забрудненні або псуванні земель речовинами, відходами або іншими шкідливими для життя і здоров'я людей або довкілля матеріалами. Злочин може бути вчинений як способом активної дії, так і бездіяльності [1].

Активні дії вони зазначають як механічний вплив на землі, наприклад, не зняття родючого шару ґрунту при забудові земельної ділянки, що призвело до його псування, невиконання заходів щодо рекультивації земель, використання важкої сільськогосподарської техніки, що призводить до ущільнення ґрунтів, розорення схилів без дотримання встановлених правил запобігання ерозії ґрунтів тощо [1]. У контексті діяння, ми вважаємо актуальними дослідження проблеми розмежування понять «забруднення» і «псування» земель, оскільки законодавче закріплення не є відповідним реальному стану вчинюваного. Зокрема, вважаємо обґрунтованою необхідність внесення змін у редакцію ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» у частині визначення термінів: забруднення земель – це зміни стану земель внаслідок антропогенного впливу, пестицидів і агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних та/ або якісних змін; псування земель – це негативна зміна якісних характеристик та/ або кількісного стану земель, що відбувається шляхом протиправної дії чи бездіяльності суб'єктів щодо землі або внаслідок впливу природних явищ чи катастроф, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря тощо, і зумовлює зниження природно-господарської цінності земель та приведення їх у стан,

непридатний або обмежено придатний для подальшого використання за цільовим призначенням [2, с. 126].

Деякі вчені дотримуються позиції щодо наявності бездіяльності у злочині, передбаченому ст. 239 КК України. Ось, наприклад, на думку О. В. Головкіна та Я. О. Лесяка бездіяльність визначається, зокрема при недотриманні спеціальних правил використання земельних ділянок, які встановлюються у земельному законодавстві та залежать від категорії земель і особливостей якісного стану певних земельних ділянок [1]. Ми не можемо погодитися з цією позицією, оскільки вважаємо, що у даному контексті потрібно говорити про поєднання дії та бездіяльності. Так як бездіяльність неможлива без активної поведінки. Наприклад, відбувається вчинення активних дій по використанню земель, після чого здійснюється бездіяльність у вигляді не дотримання обов'язку по відновленню родючості чи первісного стану ґрунту.

Наступною ознакою об'єктивної сторони виступають наслідки, а саме погіршення якісного стану ґрунтового покриву земель. Цей наслідок є безпосереднім, який можна вважати найближчим, первинним і обов'язковим. Він може мати кримінально-правове значення лише тоді, коли воно призводить до непоправного порушення екологічних зв'язків в природі або створює загрозу існуванню будь-яким екосистемам або живим чи неживим об'єктам природи. Йдеться, скажімо, про можливість масового захворювання тварин і рослин, загибелі реліктових та інших елементів довкілля, забруднення значних та особливо цінних територій тощо. Саме в цьому полягає сенс закріпленого у диспозиції ст. 239 КК України різновиду наслідків – шкоди довкіллю. Екологічна шкода, що заподіюється забрудненням або псуванням ґрунтового покриву земель, як результат відповідної поведінки особи потребує певного обчислення. Обчислення екологічної шкоди дозволить визначити рівень матеріальних витрат на відновлення первинного стану ґрунтового покриву та запобігання виникненню більш небезпечних наслідків [6].

Як похідний наслідок злочину, який розглядається, законодавцем визнається можлива або реальна шкода життю чи здоров'ю людей або довкіллю. Поняття «шкода життю чи здоров'ю» охоплює усі види особистої фізичної шкоди, яка завдається потерпілим від злочинного забруднення або псування ґрунтового покриву земель, а також смерть хоча б однієї особи [6]. У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. № 17 роз'яснено, що створення небезпеки для життя і здоров'я людей виникає у разі, коли забруднення навколишнього природного середовища чи вчинення інших протиправних дій могло призвести до загибелі хоча б однієї людини, масових захворювань людей, зараження хоча б однієї людини

епідемічним або інфекційним захворюванням, зниження тривалості життя чи імунного захисту людей, відхилень у розвитку дітей тощо. Необхідною умовою кваліфікації таких діянь є встановлення причинного зв'язку між порушенням спеціальних правил і настанням суспільно-небезпечних наслідків [1].

Також, важливе значення для встановлення кримінальної відповідальності за злочинне забруднення або псування земель має спосіб, місце, обстановка, час та засоби скоєння злочину. Хоча вказані ознаки для цього складу злочину і необов'язкові, за винятком мабуть, засобів вчинення злочину, їх визначення сприяє правильному розумінню характеру об'єктивної сторони злочинного забруднення або псування земель, визначає ступінь і характер його суспільної небезпеки, а також сприятиме вірному застосуванню ст. 239 КК України [6].

Спосіб вчинення злочину, як зазначається в літературі, характеризує якісну своєрідність злочинного посягання, свідчить про його індивідуальні особливості, притаманні діянню в конкретному злочині. У теорії кримінального права з приводу визначення поняття способу вчинення злочину існують декілька точок зору. Найбільш прийнятною слід вважати позицію, згідно з якою під способом вчинення злочину розуміють відповідний порядок, метод, послідовність рухів та прийомів, що виконуються особою в процесі злочинного посягання. Загально визнано, що спосіб вчинення злочину – це лише ознака суспільно небезпечного діяння і в зв'язку з цим він є факультативною ознакою об'єктивної сторони [6].

Отже, як висновок, можна зазначити, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 239 ККУ не є належним чином визначеною у законодавстві. Зокрема, відсутнє достатнє розмежування понять «забруднення» і «псування» земель, що має важливе практичне значення, оскільки створює колізію між статтями 239 і 242 КК України. Також, ми вважаємо належним чином обґрунтованою позицію Іщенко М. В., а тому слід зберегти обидва терміни у назві і диспозиції статті 239 КК України, а також внести відповідні зміни до ЗУ «Про державний контроль за використанням та охороною земель». Щодо ж самих ознак об'єктивної сторони, то за даними нашого дослідження ними є: 1) діяння – дія – механічний вплив на землю; 2) наслідки: основні – забруднення або псування земель; похідні – створення загрози життю або здоров'ю, шкода здоров'ю, загибель людини; 3) причинний зв'язок між діянням та наслідками.

Список бібліографічних посилань

1. Головін О. О., Лесяк Я. О. Кримінальна відповідальність за забруднення або псування земель. *Кримінальне право та кримінальний процес*. 2014. № 2 (35). С. 38–44. URL: <http://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/4q/131310/> (дата звернення: 05.05.2017).

2. Іщенко М. В. Забруднення або псування земель як наслідки у злочині, передбаченому ст. 239 Кримінального кодексу України. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 134. С. 119–128.

3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

4. Оверковська Т. К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2008. 20 с.

5. Про державний контроль за використанням та охороною земель: закон України від 19.06.2003 № 963-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 350.

6. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: монографія. Харків: НікаНова, 2013. 256 с. URL: <http://univd.edu.ua/scienceactivity/index.php?usid=195&fid=783> (дата звернення: 05.05.2017).

Одержано 07.05.2017

УДК 343/253(477)

Світлана Олександрівна САВЧЕНКО,

курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Веприцький Роман Сергійович,

доктор юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

СМЕРТНА КАРА: ЗА ЧИ ПРОТИ?

Розглянуто дискусійні питання щодо застосування смертної кари як виду кримінального покарання. Наголошено на розгляді аргументів «за» і «проти» застосування такого виду покарання. Зроблено певні узагальнення світового і вітчизняного досвіду щодо застосування інституту смертної кари.

Ключові слова: *смертна кара, довічне позбавлення волі, покарання, гуманізація.*

Питання стосовно застосування смертної кари як виду кримінального покарання завжди було і залишається широко обговорюваним в суспільстві, а також дискусійним серед науковців та практиків в сфері правоохоронної діяльності. Актуальність дослідження даної тематики обумовлена стрімким зростанням кількісних та якісних показників особливо тяжких насильницьких злочинів, жорстоким та винятково цинічним характером їх вчинення. На противагу цим

загрозливим явищам в суспільстві поширюється думка про доцільність застосування більш дієвих та суворих покарань до осіб, що вчиняють такого роду злочини діяння.

Актуальність питання щодо застосування смертної кари полягає, в першу чергу в тому, що зараз багато держав ідуть по шляху лібералізації законодавства, таким чином за злочини особливої тяжкості максимальним покаранням стає довічне позбавлення волі. Численні дискусії викликає доцільність застосування даної міри покарання, її правомірність та допустимість.

З давніх-давен на різних етапах розвитку суспільства розглядуване питання досліджували: Т. Мор, Монтеск'є і Руссо, Кант, Гегель, Шталь. Вони виступали за застосування смертної кари щодо осіб, які вчинили вбивства лише в окремих випадках, на відміну від Гоббса і Вольтера, які взагалі були проти застосування такої міри покарання.

В сучасній науці питання, що стосуються проблем співвідношення смертної кари та довічного позбавлення волі були предметом дослідження таких вчених, як В. І. Анісімова, Ю. В. Бауліна, М. Й. Коржанського, В. В. Костицького, В. В. Сташиса, В. Я. Тація та інших. Але слід відмітити, що їх погляди на розглядувані явища не були однозначними, часом носили діаметрально протилежний характер, піддавалися критиці, дискутувалися. Безумовно, це свідчить про різноплановий інтерес, жваву зацікавленість та щиру небайдужість до означених проблем і шляхів їх вирішення.

Що ж таке смертна кара? Смертна кара – це позбавлення життя особи, яке здійснюється в межах легітимних повноважень держави. Іншими словами – дане поняття також можна визначити, як вбивство особи за вироком суду. Це найвища, найсуворіша міра покарання. Розглядаючи її в історичному аспекті, слід сказати, що з часом кількість злочинів, за які передбачено таке покарання, зменшується, зростає кількість держав, які скасовують смертну кару. Якщо раніше, її виконання мало публічний характер, супроводжувалося тортурами, катуваннями, то в теперішній час спостерігаються тенденції щодо її таємності та певної міри «гуманності». Що ж є причиною даних суспільних явищ? Це пов'язано зі змінами в суспільній свідомості, які викликані впливом релігії, зміною ціннісних орієнтацій. Якщо до початку Першої світової війни смертна кара була законодавчо відмінена або фактично припинена тільки в 7 країнах Європи, то в кінці 1980-х рр. вона була скасована у 53-х країнах, а призупинена в 27 країнах. Україна, вступаючи в Раду Європи в листопаді 1995 року, узяла на себе зобов'язання запровадити негайний мораторій на всі страти і цілком відмінити їх протягом трьох років. А у квітні 2001 року було прийнято новий Кримінальний Кодекс України, в якому найсуворіше покарання, смертна кара, було замінено на довічне позбавлення волі.

Зараз у світі налічується 129 країн, які скасували смертну кару і всього 68 країн, які застосовують даний вид покарання.

Проте слід констатувати, що суспільство ніколи однозначно не ставилося до смертної кари. Там, де вона є – обговорюється її скасування, а там, де вона відмінена – ведеться активна діяльність щодо її відновлення. І такі парадокси існують в багатьох країнах, що підтверджує актуальність проблеми і нагальну необхідність вироблення суспільного консенсусу.

Отже, питання застосування смертної кари в умовах демократизації та гуманізації кримінального та кримінального процесуального законодавства не втратило своєї актуальності, передбачаючи потребу здійснення надалі аналізу співвідношення всіх «за» та «проти» [1, с. 251].

«За»:

- «захисники смертної кари вважають її ефективним засобом попередження особливо жорстоких злочинів, захисту суспільства від злочинців та справедливою відплатою за скоєне насильство»;

- утримання ув'язнених коштує близько 14 тис. грн., суспільство обурене тим фактом, що мають платити податки на фінансування вбивць і маніяків;

- згідно Кримінально-виконавчого кодексу України засуджений після відбуття не менше 20 років покарання має право подати клопотання до Президента України про помилування. У разі помилування ця особа не відбуде повної міри покарання;

- саме смертна кара може виступати як механізм залякування. Вона може врятувати значну кількість людей;

- церква протягом століть підтримувала державу у каранні злочинців. Всі релігійні кодекси (Біблія, Коран, Талмуд) закликають до законослухняності. Є навіть такі заповіді, які мають безпосередній стосунок з правовим вихованням: «Кожний, хто вчиняє гріх, вчиняє і беззаконня», «Беззаконники всі будуть знищені»;

- статистика свідчить, що існуючі міри покарання призводять до низького рівня запобігання злочинів. За роки незалежності в Україні вчинено понад 80 000 умисних вбивств і замахів на життя;

- більшість вважає стародавній принцип Таліона «око за око, зуб за зуб» справедливим. Якщо особа лишила життя іншу особу, то з нею це теж можна зробити;

- науковець Ернест Ван Гаг писав в статті «На захист смертної кари: практичний і моральний аналіз», що «смертної кари бояться більше від усіх покарань, бо вона не просто необоротна, як і більшість інших покарань, а остаточна...».

«Проти»:

- введення смертної кари може стати перешкодою перебування України в Раді Європи та СНД;

– судова помилка не є виключенням. Згадаймо серійного вбивцю Андрія Чикотіла. За його перше вбивство невинно був засуджений на смертну кару 29-літня особа. В цьому випадку ми можемо запозичити дещо з американської практики: між винесенням вироку та його виконанням є проміжок часу – 5 років. Це дає шанс захисникам довести наявність судової помилки;

– релігійне переконання «Життя дає лише Бог, і лише він може його забрати»;

– смертна кара перешкоджає можливості реабілітації, тобто переосмислення злочинцями вчиненого, не надає шансу каяття;

– «Жодна кара не може руйнувати невід’ємної гідності того, хто вчинив злочин. Двері, відчинені для каяття та реабілітації, мають бути завжди відчиненими» (Іван Павло II, 1997 р.);

– не забуваймо слова великого князя Володимира Мономаха: «Ні правого, ні винного не вбивайте і не повелівайте вбити його»;

– смертна кара передбачає в собі катування та приниження, що заперечує ст. 28 Конституції України;

– «смертна кара волає до найтемніших кутків нашої душі про необхідність відплати. Можливо, вона вдовольняє жадобу суспільства до помсти, але не стримує кримінальну поведінку в суспільстві;

– кожна людина має право на життя, і руйнувати його через смертну кару означає руйнувати те, що захищаєш»;

– винесення вироку не легка справа для совісної людини, а також важка справа для виконавця покарання. В країнах, де є смертна кара, такі особи отримують відпустку, бо це психологічна травма. Хоч по суті відповідальність несе держава, яка через уповноважених осіб реалізує вирок, виконавець в публічних очах є вбивцею [2, с. 67–68].

Безумовно цей перелік аргументів «за» і «проти» смертної кари не є вичерпним і це зрозуміло. Адже мова йде про найтяжче покарання, а питання життя та смерті – надскладні, неоднозначні і спірні цього питання – беззаперечна. Вони лежать не тільки і не стільки в правовому полі, а пов’язані з безліччю морально – етичних, політико – правових, релігійних, психологічних, культурних, духовних переконань суспільства.

Підводячи підсумок слід сказати, що розглядувана проблематика буде злободенною дискусійною і актуальною доки в суспільстві будуть вчинятися особливо тяжкі злочини. І саме держава повинна захищати і гарантувати права і свободи громадян, здійснюючи ефективні, дієві, широкомасштабні заходи протидії злочинності в усіх її негативних проявах. Лише тоді можлива реальна і суттєва гуманізація та лібералізація кримінального законодавства.

Список бібліографічних посилань

1. Омелянчук Л. В., Бурлачук О. О. Перспективи запровадження смертної кари в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 6. С. 250–259.

2. Карпенко М. І., Бандурович А. В. Смертна кара: бути чи не бути? *Юридична наука*. 2013. № 5. С. 62–69.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.221.51

Єлизавета Сергіївна САГАЙДАК,

курсант 2 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Кондратов Дмитро Юрійович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ДО ПИТАННЯ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Досліджено питання встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні у зв'язку із запровадженням стосовно таких осіб заходів кримінально-правового характеру, а також з'ясовується питання про визнання юридичної особи у якості суб'єкта злочину.

Ключові слова: *кримінальна відповідальність, юридичні особи, суб'єкт злочину, покарання, заходи кримінально-правового характеру.*

За останні роки в Україні стрімко зросла кількість злочинів, що вчиняються від імені або в інтересах юридичних осіб. У зв'язку з цим деякі науковці стали виділяти новий вид кримінальної активності – злочинність юридичних осіб («злочинність корпорацій» або «корпоративна злочинність»). Треба зауважити на тому, що цей вид злочинності стає реальною загрозою основам національної безпеки України, у тому числі її економічній складовій. Як справедливо зазначає І. І. Митрофанов, злочинність організацій суттєво впливає на показники криміногенності соціуму, зокрема спричиняє або створює умови для розвитку таких небезпечних соціальних явищ, як корупція (корпоративна корупція, тобто незаконна корисливо-мотивована діяльність державних службовців в інтересах організацій), кримінально-протиправні посягання на довкілля, фінансування тероризму й існування організованих форм кримінально-протиправної активності [1, с. 62–66].

Як зазначають В. К. Гришук та О. Ф. Пасека: «Постановка питання про можливість запровадження в Україні кримінальної відповідальності юридичних осіб є принциповою, оскільки такий вид відповідальності

хоча й не у межах нашої держави, але на рівні міжнародних відносин уже наявний» [2, с. 8].

На нашу думку, встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб, беручи до уваги зарубіжний досвід, суттєво регулює законність діяльності організацій, установ та підприємств, які дуже часто діють поза межами дозволеного. Невипадково у достатній кількості держав не тільки англо-американської (США, Великобританія, Канада), традиційної (КНР), але й континентальної правової системи (Нідерланди, Франція, Данія, Швейцарія, Бельгія, Румунія, Словенія, Молдова та ін.) передбачається можливість кримінально-правового впливу на юридичних осіб.

Багато вчених звертають увагу на істотну шкоду, яка завдається, наприклад, при вчиненні екологічних злочинів, а також на очевидність того, що такі наслідки не можна порівняти за ступенем суспільної небезпечності з адміністративно-караними екологічними правопорушеннями. Відповідно, застосування адміністративно-правових санкцій не може бути в таких випадках достатньо ефективним. Застосування ж цивільно-правових санкцій є лише комплексом заходів майнового характеру. Серед аргументів на користь встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб у законодавстві України відзначається те, що розмір збитків, які наносяться злочинною діяльністю підприємств, установ чи організацій не можливо переоцінити, бо вони, у більшості випадків, носять катастрофічний характер. Відповідно і нашій державі необхідно зробити закономірну спробу посилити контроль за негативними наслідками діяльності юридичних осіб, оскільки, на нашу думку, цивільно-правових та адміністративних санкцій недостатньо [2, с. 214].

Необхідно зазначити, що для національної кримінально-правової науки питання кримінальної відповідальності юридичних осіб не є новими, їх висвітлювали у своїх роботах такі вчені, як Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. К. Грищук, В. М. Куц, І. І. Митрофанов, М. І. Панов, О. Ф. Пасека, В. С. Сотниченко, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, П. Л. Фріс, А. М. Ященко та багато інших.

Особливо обговорюваними питання щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб стали останнім часом, оскільки отримали часткову легалізацію та вирішення в чинному КК України. Так, наша країна приєдналася до низки міжнародних антикорупційних та деяких інших конвенцій, взявши на себе зобов'язання запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб, у зв'язку з чим 23 травня 2013 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для

України стосовно відповідальності юридичних осіб» № 314-VII, який набув чинності з 1 вересня 2014 року [3]. У відповідності з цим законом систему Загальної частини КК України було доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», проте до цього розділу одразу ж були внесені зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» № 1261-VII від 13 травня 2014 року [4] щодо збільшення переліку злочинів, за вчинення яких можна застосувати засоби кримінально-правового впливу на юридичних осіб. У нормах розділу XIV-1 КК України визначений вичерпний перелік злочинів, за вчинення яких можуть бути застосовані розглядувані засоби, види засобів кримінально-правового характеру, загальні правила їх застосування та підстави звільнення юридичної особи від застосування таких засобів.

Проте, аналіз змін, внесених до КК України, свідчить про те, що законодавець вводить інститут юридичної особи не як суб'єкта злочину або суб'єкта кримінальної відповідальності. Такий висновок ґрунтується на тому, що відповідно до положень розділу XIV-1 КК України, на сьогоднішній день до юридичних осіб можуть бути застосовані лише заходи кримінально-правового характеру, а не покарання.

Як справедливо зазначає А. М. Ященко, така позиція законодавця цілком виправдана, адже в юридичній літературі неодноразово зверталася увага на те, що покарання як таке не може бути застосовано до юридичних осіб, оскільки останні через свою юридичну природу не можуть відчувати органічно притаманної покаранню каральної, репресивної функції. Оскільки до юридичних осіб можуть бути застосовані саме заходи кримінально-правового характеру, а не покарання, то юридичні особи, відтак, не можуть бути суб'єктом кримінальної відповідальності [5, с. 295–296]. З цього приводу також треба погодитися із В. М. Куцом, який зазначає, що необхідно звикати до того, що ці заходи не є кримінальною відповідальністю, тому що не можуть усвідомлюватися суб'єктами, до яких їх застосовують через брак у останніх свідомості, а отже, здатності зрозуміти сенс таких засобів [6, с. 53–55].

Таким чином, дослідження проблеми юридичної особи як суб'єкта злочину або суб'єкта кримінальної відповідальності актуалізується з огляду на те, що законодавець фактично передбачив у розділі XVI-1 Загальної частини КК України заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, однак це не змінило підходів до визнання суб'єктом злочину саме фізичних осіб. Юридичні особи не можуть виступати суб'єктами злочину, оскільки в будь-якому разі рішення

приймає саме людина, наділена свідомістю та волею, що уможливляє вирішення питання про її осудність чи неосудність. Загальновизнаним є той факт, що однією з головних ознак суб'єкта злочину є його осудність. Відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Проте, залишається незрозумілим, як юридична особа може усвідомлювати свої дії та керувати ними, оскільки її створення та діяльність здійснюється однією чи декількома фізичними особами, тобто вчиненням саме фізичними особами певних дій [7].

Надаючи роз'яснення положень Закону України від 23 травня 2013 року № 314-VII, Міністерство юстиції України зазначає: «Цілком зрозуміло, що юридична особа сама не наділена правосвідомістю та волею приймати будь-які рішення і вчиняти ті чи інші діяння, тому для реалізації її правомочностей від імені та в інтересах юридичної особи діють відповідні фізичні особи, суб'єктивне ставлення яких до вчинюваних діянь і являє собою вираження волі юридичної особи. У зв'язку з цим законодавцем щодо юридичної особи запроваджено саме заходи кримінально-правового характеру (а не визнання її суб'єктом злочину), що застосовуватимуться судом після встановлення винуватості фізичної особи у вчиненні злочину від імені та в інтересах юридичної особи» [8].

Отже, підводячи підсумки цієї роботи, зауважимо на тому, що визнання юридичної особи у якості суб'єкта, на який може бути спрямований кримінально-правовий вплив, як це сьогодні зроблено законодавцем у нормах розділу XVI-1 Загальної частини КК України, автоматично не перетворює таку особу на суб'єкта злочину. Оскільки до юридичних осіб можуть бути застосовані саме заходи кримінально-правового характеру, а не покарання, то юридичні особи, відтак, не можуть бути а ні суб'єктом злочину, а ні суб'єктом кримінальної відповідальності. На нашу думку, порушене у цій роботі питання потребує подальших ґрунтовних наукових досліджень, зокрема, з урахуванням досвіду іноземних держав.

Список бібліографічних посилань

1. Митрофанов И. И. Организация в уголовно-правовых отношениях. *Legea si Viata*. 2015. № 7/2. С. 62–66.
2. Гришук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 248 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: закон України від 23.05.2013 № 314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 12.04.2017).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: закон України від 13.05.2014 № 1261-VII // База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18> (дата звернення: 12.04.2017).

5. Ященко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру: монографія. Харків: НікаНова, 2014. 388 с.

6. Куц В. М. Від дихотомії «злочин – покарання» до кримінального правопорушення та кримінально-правових засобів реагування // Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 листоп. 2013 р.): у 2 ч. Львів: Центр прав. ініціатив, 2013. Ч. 1. С. 53–55.

7. Полинко А. Кримінальна відповідальність юридичних осіб // Адвокатська компанія «Маршаллер і партнери»: сайт. URL: <http://www.marshaller.com.ua/stattya-polynko-a-kryminalna-vidpovidalnist-yurydychnyh-osib> (дата звернення: 17.04.2017).

8. Щодо надання роз'яснень положень Закону України від 23 травня 2013 року № 314-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб»: лист М-ва юстиції України від 26.11.2013 № 1169-0-3-13/11 // Головбух: бюджет: сайт. URL: <http://zakon.gbb.com.ua/regulations/1521/8205/8207/462247> (дата звернення: 18.04.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.4

Катерина Русланівна САНЧИЧ,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Шульга Андрій Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄКТА ПЕРЕШКОДЖАННЮ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Розглянуто питання визначення та формування об'єкта перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій. Зроблено висновки про особливості даного елементу складу злочину, що передбачений ст. 170 КК України.

Ключові слова: об'єкт злочину, механізм заподіяння шкоди, законна діяльність професійних спілок, політичних партій, громадських організацій.

Відповідно до Конституції України, громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів [1]. Право на свободу об'єднання є невід'ємним правом людини. Об'єднання громадян (політичні партії, громадські організації) відіграють важливу роль у розбудові правової держави, в формуванні органів державної влади і місцевого самоврядування, захисті законних прав та інтересів членів суспільства. Право на об'єднання забезпечується низкою як міжнародно-правових гарантій, так і внутрішнім законодавством України. Однією з гарантій є встановлення кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій. Отже, логічно мислячи, перешкоджання будь-якій іншій діяльності, яка не вважається законною, не буде вважатися злочином.

У науковій літературі вирішенню проблем кримінальної відповідальності за злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина приділялася значна увага у наукових дослідженнях П. П. Андрушка, О. М. Готіна, С. Я. Лихової, Л. П. Медіної, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, В. П. Тихого, В. І. Павликівського та інших авторів.

Домінуючою в теорії кримінального права є позиція, що об'єктом злочину визнаються ті суспільні відносини, на які посягає злочин, заподіюючи їм відповідну шкоду та які поставлені під охорону кримінального закону [2, с. 97]. Структура суспільних відносин у будь-якій сфері незмінна, до складу системоутворюючих їх частин також входить й предмет таких відносин. Встановлення його як обов'язкового елемента структури суспільних відносин дозволяє повніше пізнати зміст охоронюваного законом про кримінальну відповідальність об'єкта злочину, а відповідно визначити межі дії самого закону, механізм спричинення злочинним посяганням шкоди та вирішити ряд інших питань, важливих для вірного застосування норм кримінального закону. Предметом суспільних відносин, що виступають об'єктом конкретного злочину, справедливо називають все те, з приводу чого або у зв'язку з чим виникають та існують саме ці суспільні відносини [3, с. 87].

Однією з основних функцій предмету відповідних суспільних відносин у злочині, що розглядається, є виконання суб'єктами законної діяльності у складі професійних спілок, політичних партій та

громадських організацій. Тому, обов'язковою умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 170 КК України, є необхідність встановлення, чи була така діяльність законною.

Діяльність тих чи інших політичних чи громадських об'єднань регулюється законами, підзаконними нормативно-правовими актами, внутрішніми розпорядженнями тощо. Так, зокрема, діяльність профспілок доволі широка й багатогранна. Відповідно до закону, професійні спілки створюються з метою представництва, здійснення та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів профспілок [4]. Отже, різновидом законної діяльності профспілок є діяльність, пов'язана із захистом не тільки трудових прав працівників, а й із захистом соціально-економічних, культурно-побутових.

Основною метою діяльності профспілок, є перш за все, захист прав громадян на працю, здійснення контролю за дотриманням законодавства про працю, участь у розробці та здійсненні державної політики в області трудових відносин. Проекти законів, що стосуються соціально-економічних відносин, представляються відповідними органами виконавчої влади з урахуванням пропозицій всеукраїнських профспілок, їх об'єднань.

Крім того, діяльність профспілок спрямована на захист прав та інтересів їх членів. Так, вони здійснюють представництво і захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілок в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у відносинах з роботодавцем. Виходячи з цього, законна діяльність профспілок здійснюється через надані їм повноваження, передбачені КЗпП України, а саме: укладання та контроль виконання колективного договору, вирішення питань з оплати праці працівникам, робочого часу та відпочинку, участь у розробці правил внутрішнього розпорядку, вирішення соціально-економічних питань, визначення та затвердження порядку та переліку надання соціальних пільг, представлення інтересів працівників під час розгляду індивідуальних трудових спорів та у колективному трудовому спорі, сприяє його вирішенню, здійснює контроль за підготовкою та поданням власником або уповноваженим ним органом документів, необхідних для призначення пенсій працівникам та членам їх сімей та інше.

Відповідно, механізм заподіяння шкоди охоронюваним нормами закону про кримінальну відповідальність суспільним відносинам реалізується через суспільно небезпечний та протиправний вплив на сам предмет суспільних відносин, а саме на діяльність профспілок, яка в залежності від обставин може видозмінюватись або порушуватись (наприклад, коли порушується порядок функціонування профспілки як соціальної установи) або взагалі знищуватись (наприклад, у разі незаконної заборони діяльності профспілок або їх осередків тощо).

Аналогічним є механізм заподіяння шкоди і при злочинному впливі на правомірну діяльність, яка виступає предметом суспільних відносин у перешкоджанні законній діяльності політичних партій та громадських організацій. Предметом суспільних відносин тут також виступає діяльність політичних партій та громадських організацій, пов'язана з реалізацією наданих їм повноважень. Це пов'язано з тим, що політичні партії можуть брати участь у виборах, використовувати державні засоби масової інформації, а також засновувати власні, підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, вносити до органів державної влади пропозиції, які обов'язкові для розгляду, проводити партійні збори, тощо [5]. Громадські організації, відповідно до закону можуть брати участь у розробленні проектів нормативно-правових актів, проводити мирні зібрання, вільно поширювати інформацію про свою діяльність, пропагувати свою мету та здійснювати інші права, не заборонені законом [6].

З вищенаведеного випливають наступні висновки. По-перше, законною слід визнавати тільки таку діяльність профспілок, політичних партій та громадських організацій, яка не суперечить Конституції України та чинному законодавству і здійснюється відповідно до їхнього статуту або програмних документів. По-друге, перешкоджання незаконній діяльності об'єднань громадян не містить даного складу злочину. За наявності до того підстав така діяльність повинна бути заборонена в судовому порядку і за поданням уповноважених осіб. Говориться про адміністративну заборону. По-третє, перешкоджання членам профспілок, політичних партій та громадських організацій, не пов'язане з їхньою професійною діяльністю, не містить ознак даного складу злочину. Такі дії при наявності інших ознак потрібно кваліфікувати за іншими статтями закону України про кримінальну відповідальність.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 08.05.2017).
2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник/Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгин та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2010. 456 с.
3. Кримінальне право України (Загальна частина): підручник/А. М. Бабенко, Ю. А. Вапсва, В. К. Грищук та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во Харків. нац. ун-ту внутр. справ, 2011. 378 с.
4. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14> (дата звернення: 08.05.2017).

5. Про політичні партії в Україні: закон України від 05.04.2001 № 2365-III // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> (дата звернення: 08.05.2017).

6. Про громадські об'єднання: закон України від 22.03.2012 № 4572-VI // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення: 08.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.97:343.352:354.61

Артем Олександрович САРАТ,

курсант 3 курсу факультету № 1 Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Науковий керівник: Бурак Марія Василівна,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

КОРУПЦІЯ В ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ І НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Розглянуто питання щодо існування загроз в оборонно-промисловому комплексі України. Акцентовано на тому, що серед усього спектра загроз, досить небезпечним є корупційний вплив на військову безпеку держави. Запропоновано окремі шляхи подолання корупції в оборонно-промисловому комплексі України.

Ключові слова: оборонно-промисловий комплекс України, корупція, національна безпека, національні інтереси.

Існування будь-якої держави передбачає наявність системи національної безпеки, важливою складовою якої є підготовка до оборони. Згідно із Законом України «Про оборону України» підготовка держави до оборони передбачає зокрема формування та реалізацію воєнної, воєнно-економічної, військово-технічної та військово-промислової політики держави забезпечення Збройних Сил України (далі – ЗСУ), інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів підготовленими кадрами, озброєнням, військовою та іншою технікою [1].

Вітчизняний оборонно-промисловий комплекс не має змоги задовольнити потреби ЗСУ, інших утворених відповідно до законів військових формувань у сучасному озброєнні та військовій техніці в

умовах проведення антитерористичної операції (далі – АТО), в особливий період, а також для забезпечення обороноздатності країни у мирний час, що загрожує національній безпеці.

Різке погіршення стану реального сектору економіки, зменшення обсягів виробництва промислової продукції у 2014 році на 10,1 %, у першому півріччі 2015 році на 20,5 відсотка пов'язане, зокрема, із зниженням основних економічних показників діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу [2].

Згідно з положеннями закону «Про основи національної безпеки України» реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві на сучасному етапі у війсьній сфері та сфері безпеки державного кордону України є повільність у здійсненні та недостатнє фінансове забезпечення програм реформування Воєнної організації та оборонно-промислового комплексу України [3].

Розділяємо думку Ю. Б. Данильченка про те, що серед усього спектра загроз, є корупційний вплив (як прямому, так і завуальованому, що здійснюється через внутрішніх агентів) на військову безпеку держави. Системність проявів корупції у секторі оборони України свідчить про наявність особливих, навіть певною мірою специфічних чинників, які її зумовлюють. У загальному вигляді ці чинники можна віднести насамперед до впливів на армію з боку зовнішнього надмірно корумпованого середовища всієї країни [4, с. 59].

Слід зауважити, що до основних сфер, на які загальнодержавний корупційний клімат впливає найбільше, можна віднести використання коштів оборонного бюджету та наповнення його спеціального фонду, державні закупівлі, будівництво й розподіл житла, військову освіту, управління та контроль за виконанням завдань, програм і планів, призов на військову службу, кадрову політику, миротворчу діяльність тощо.

Відтак, з метою подолання корупції, створення умов для підвищення рівня функціонування оборонно-промислового комплексу, що дасть змогу задовольнити потреби ЗСУ, інших утворених відповідно до законів військових формувань у сучасному озброєнні та військовій техніці, а також сприятиме створенню та розвитку цілісної системи оборонно-промислового комплексу на принципах збалансованості відповідно до потреб внутрішнього та зовнішнього ринку, Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено Концепцію Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року [2].

Відповідно до Концепції розв'язання зазначених проблем можливе шляхом здійснення програмно-цільових комплексних заходів, що передбачають: удосконалення процедури визначення ціни на продукцію оборонного призначення з метою запобігання корупції під час

здійснення процедури закупівель за державним оборонним замовленням [2].

Шляхами вирішення проблеми є розробка (перероблення) Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України, Стратегічного оборонного бюлетеню України, Державної програми реформування і розвитку оборонно-промислового комплексу, Антикорупційної програми Міністерства оборони України на 2015–2017 роки.

Так, Антикорупційну програму Міністерства оборони України на 2015–2017 роки розроблено з метою створення ефективної системи запобігання і виявлення корупції відповідно до вимог ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції», Постанови Уряду від 29 квітня 2015 року № 265 «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2015–2017 роки».

Подолання корупції є одним з пріоритетних напрямів діяльності Міністерства оборони України (далі – МОУ), і воно ставить собі за мету створення стійкої та ефективної системи запобігання корупції у структурних підрозділах МОУ, Генерального штабу ЗСУ та інших органах військового управління і ЗСУ в цілому, а також в установах, організаціях, державних підприємствах та не бюджетних суб'єктах господарювання, які належать до сфери управління МОУ.

Антикорупційна програма МОУ визначає шляхи подолання корупції в оборонному секторі України: створення дієвого інституціонального механізму запобігання корупції у МОУ та ЗСУ, посилення спроможності протидіяти корупції на не бюджетних суб'єктах господарської діяльності, які входять до сфери управління МОУ; зміцнення кадрової політики, забезпечення доброчесності військовослужбовців та цивільного персоналу, формування негативного ставлення до корупції; формування максимальної підтримки з боку суспільства, забезпечення відкритості та прозорості, участі громадськості в заходах щодо запобігання корупції; застосування превентивних антикорупційних механізмів під час забезпечення завдань ЗСУ в зоні АТО, підготовки військ (сил), участі підрозділів у міжнародних заходах з підтримання миру і безпеки; зменшення рівня корупції у сфері державних закупівель; забезпечення умов для повідомлень про факти порушення вимог антикорупційного законодавства, застосування ефективних та стримуючих заходів до осіб, причетних до корупційних правопорушень; підвищення ефективності управління фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами, забезпечення прозорості виконання бюджетних програм, розвиток та підтримка системи внутрішнього контролю, зміцнення інституційної спроможності внутрішнього аудиту.

Антикорупційна програма Міноборони враховує досвід підготовки таких документів у оборонних відомствах Великої Британії, Королівства Норвегія, Польщі, Болгарії, Грузії, а також міжнародної неурядової організації Transparency International.

Останніми роками Україна у рейтингу корупції у сфері оборони, складеному Transparency International, знаходилася в групі D+. Рівень корупційних ризиків у сфері оборони держав цієї групи становить 18 %. Цей результат нижче середнього [5].

З огляду на ситуацію, яка склалася в оборонному секторі нашої державі, нині в Україні розпочав роботу Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони (НАКО). Цей проект діє за сприяння Transparency International Великобританії та України. Комітет є незалежним від держави, його фінансову підтримку здійснює Міністерство закордонних справ Королівства Нідерландів.

Так, до головних завдань новоствореного комітету належать: оцінка корупційних ризиків у сфері оборони та безпеки в Україні, розробка рекомендацій державним органам та підприємствам щодо боротьби з проявами корупції та контроль їх реалізації. На думку членів комітету, прозорість та підзвітність оборонних структур не лише підвищить їхню ефективність, а й сприятиме реформуванню всього сектору безпеки. Наразі комітет починає співпрацю з такими державними органами, як НАБУ, РНБО та МОУ, є взаємодія із громадськими та волонтерськими організаціями [5].

Разом з тим, особливе місце в системі правового забезпечення національної безпеки і оборони та запобігання корупції посідає Стратегія національної безпеки України, у якій визначаються актуальні загрози та пріоритети державної політики у сфері національної безпеки і оборони на визначений період.

Основними напрямками державної політики національної безпеки України у сфері підвищення обороноздатності держави є забезпечення готовності держави, її економіки і суспільства до оборони та відбиття зовнішньої агресії у будь-яких формах і проявах (зокрема у формі гібридної війни), підвищення рівня обороноздатності держави є ключовим пріоритетом політики національної безпеки.

Резюмуючи викладене вище хочеться відмітити, що наявність законодавства з питань забезпечення національної безпеки та запобігання корупції в оборонно-промисловому комплексі України ще не є гарантією його безумовного виконання і належної реалізації його норм. Необхідно запобігти повторенню негативної практики минулого, а саме – відсутності відповідальності за невиконання законів та інших нормативно-правових актів, відсутності зв'язків між різними державними стратегічними і програмними документами.

Список бібліографічних посилань

1. Про оборону України: закон України від 06.12.1991 № 1932-XII // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (дата звернення: 03.03.2017).

2. Про схвалення Концепції Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.01.2016 № 19-р. // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-2016-р> (дата звернення: 03.03.2017).

3. Про основи національної безпеки України: закон України від 19.06.1993 № 964-I // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 03.03.2017).

4. Данильченко Ю. Б. Корупція як загроза обороноздатності України // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.)/МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. Харків, 2016. С. 58–61.

5. Лапаєв Ю. Корупція в оборонному секторі – другий найсильніший ворог України // Тиждень.ua: сайт. URL: <http://tyzhden.ua/Economics/188134> (дата звернення: 03.03.2017).

Одержано 05.05.2017

УДК 343.9

Артем Валерійович ТАРАСЯН,

курсант 4 курсу юридичного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби, м. Київ

Науковий керівник: Міщенко Марина Олексіївна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права, процесу та кримінології Інституту кримінально-виконавчої служби, м. Київ

ПЕНІТЕНЦІАРНО-КРИМІНОЛОГІЧНИЙ «ВЗІРЕЦЬ» ЩОДО НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ, ВЧИНЕНОГО ЗАСУДЖЕНИМИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Визначено найбільш значущі кримінологічні аспекти, які притаманні незаконному заволодінню чужим майном, вчинюваному засудженими в установах виконання покарань. Зокрема, охарактеризовано спосіб, у який воно може здійснюватися, перелік майна, яким частіше за все заволодівають, місця, де це може вчинятися. Визначено пенітенціарно-кримінологічну структуру злочинності щодо незаконного заволодіння чужим майном в установах виконання покарань.

Ключові слова: пенітенціарна кримінологія; установи виконання покарань, незаконне заволодіння чужим майном, вчинене засудженою особою.

Актуальність теми дослідження обумовлена характером злочинності в місцях позбавлення волі, адже діяння, що включені до її структури мають свою специфіку – здійснюються в пенітенціарних установах (виправних, виховних колоніях, слідчих ізоляторах) за певний проміжок часу і характеризуються власними кількісними та якісними показниками. Такі злочини у багатьох випадках посягають на власність, а саме – незаконне заволодіння чужим майном, що належить, різним категоріям потерпілих – як вільнонайманим, так і атестованим співробітникам установ виконання покарань (далі – УВП); особам, які періодично відвідують ці установи (прокурору, представникам правоохоронних органів, близьким родичам засуджених та ін.) так і, в більшій мірі, особам, які відбувають у них покарання.

Варто зазначити, що суб'єктами посягання на чуже майно в таких специфічних місцях, шляхом незаконного заволодіння ним без законних на те прав виступають: з одного боку – засуджені, а в окремих випадках – співробітники, службовці, працівники кримінально-виконавчої системи в цілому.

Найбільш розповсюдженим майном, незаконне заволодіння яким здійснюється засудженими в умовах відбування покарання є: цивільний одяг, військовий комплект, гроші, дорогоцінності, спиртні напої, тютюн, продукти харчування та медикаменти (таблетки, спирт і т. д.). В останні роки частіше за все зустрічались випадки, коли привласнення майна супроводжувалося подоланням різноманітних перешкод. Це, як правило, підкопи, взломи дверей, стінних прорізів тощо.

Загалом предмет незаконного заволодіння – чуже майно, має визначатися не лише за критеріями економічної значимості речей, але й за побутовою, релігійною, культурною, науковою та іншою соціальною важливістю. Так, наприклад, з точки зору професора Г. Н. Борзенкова, не можуть бути предметом привласнення – майно, що практично втратило господарську цінність, чи предмети, стосовно яких не втілено працю людини [1, с. 7]. Але, в цілому майно, що втратило своє господарсько-побутове призначення, може набувати нову цінність, наприклад, відноситись до категорії історичних та культурних пам'яток, або складати предмет колекції.

Сам факт незаконного заволодіння чужим майном засудженими в УВП створює потребу у вирішенні ряду практичних завдань, зокрема, забезпечення більшого ступеня охорони власності (майна) в УВП з урахуванням специфічних особливостей окремо взятої установи

(дислокації, мікросередовища та ін.); забезпечення постійного та цілодобового нагляду за засудженими у місцях їх проживання – в житловій зоні, так і на роботі – у виробничій зоні; кабінетах начальників цехів; роздягалень; проведення позапланових перевірок в окремих камерах, підсобних приміщеннях, цехах та в їдальні. Найбільш вірогідні місця для привласнення чужого майна засудженими територіально не обмежуються лише виправними чи виховними колоніях. Під ними слід розуміти всі ті місця, де знаходяться засудженні у період відбування ними покарання [2, с. 51].

По суті ж сама небезпека незаконного заволодіння чужим майном в УВП полягає не тільки в тому, що в результаті його обернення на свою користь без відома власника – таємним або відкритим способом; поєднаного із насильством, що є небезпечним для життя і здоров'я особи (20,2 %); з використанням колючо-ріжучих предметів чи холодної зброї (3,7 %), засуджені заподіюють не тільки майнові (матеріальні), фізичні збитки особі (власнику), яка правомірно володіє, розпоряджається своїм майном, але й порушується нормальне функціонування самої пенітенціарної установи.

Крім цього, якщо характеризувати пенітенціарно-кримінологічну структуру злочинності щодо незаконного заволодіння чужого майна в УВП, то необхідно виокремити наступні її елементи: засуджені особи, як наслідок мають високу соціально-моральну занедбаність; кримінальну спрямованість соціальної поведінки; проблеми фінансового становища особи (заборгованість); кількість вчинених злочинів засудженими; кількість осіб, які вчиняли такі дії; форма привласнення чужого майна; місце його вчинення; час його вчинення тощо. Звідси, стає очевидним, що структура даної злочинності – це питома вага та стан різних видів злочинів в загальній їх кількості за певний проміжок часу на певній території [3, с. 50].

Отже, із вищевикладеного закономірно впливає те, що незаконне заволодіння чужим майном засудженими в УВП є частиною загальної корисливої злочинності, і незалежно від того, чи це майно (власність) знаходиться в самій пенітенціарній установі, або поза її межами, воно має охоронятися такою ж мірою, як і будь-яке інше майно незалежно від форми власності. А тому концепція нашої правової держави має бути побудована таким чином, щоб забезпечувати реалізацію та захист загально-соціальних принципів, а саме рівності усіх перед законом та законності.

Список бібліографічних посилань

1. Борзенков Г. Н. Новое в уголовном законодательстве о преступлениях против собственности. *Законность*. 1995. № 2. С. 7.
2. Романов А. П. Уголовно-правовая борьба с действиями, дезорганизирующими работу ИТУ. Рязань, 1995. С. 9.

3. Криминалогия: учебник/под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. М., 1995. 53 с.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.351(477)

Вадим Володимирович ТІТІЧКО,

студент 3 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ЩОДО НЕВІДПОВІДНОСТІ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 368² КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Досліджено проблемні питання, які пов'язанні з суперечностями між положеннями статті 368-2 «Незаконне збагачення» та статтями 62 Конституції України, 20 Організації Об'єднаних націй проти корупції.

Ключові слова: *незаконне збагачення, антикорупційна політика, презумпція невинуватості, зловживання, кримінальна відповідальність.*

У наш час, невиконання владними інституціями своїх функцій на протязі тривалого часу не тільки унеможлиблює сталий розвиток суспільства, а й призводить до системних деформацій, породжує злочинність кризового типу. Високий же рівень латентності корупційних злочинів істотно ускладнює функціонування існуючого механізму кримінально-правового регулювання [5, с. 807].

Національною антикорупційною стратегією на 2011–2015 роки визнано необхідність приведення антикорупційної політики України у відповідність із міжнародними стандартами у сфері запобігання і протидії корупції та впровадження в Україні найкращих практик іноземних держав у сфері запобігання і протидії корупції [2]. Але, на жаль, на практиці ми спостерігаємо, що національна антикорупційна система об'єктивно не здатна виконувати свою основну мету.

Основним інструментом боротьби і протидії корупції в Україні є притягнення осіб, винних у вчиненні корупційних злочинів до кримінальної відповідальності. Статтею 368-2 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) передбачено кримінальну відповідальність за «незаконне збагачення».

Вперше стаття з назвою «незаконне збагачення» під номером 368-1 пропонувалася до ККУ законопроектом № 2112 [3] з таким формулюванням основного складу злочину: «Отримання у власність службовою особою благ або оформлення передачі, надання таких благ її близьким родичам у значних розмірах, законність походження яких не підтверджена в установленому законом порядку (незаконне збагачення) ...». Тобто, ми бачимо, що наведена конструкція є близькою до ст. 20 Конвенції Організації Об'єднаних націй проти корупції (далі також – Конвенція ООН) [4].

Внаслідок того, що в нашій державі сфера боротьби і протидії корупції, завжди перебуває в стані постійного реформування, стаття 282-2 ККУ зазнала, на наш погляд, негативних змін. Оскільки, законом України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII ст. 368-2 «Незаконне збагачення» сформульована таким чином, що суперечить ст. 62 Конституції України [1] та ст. 20 Конвенції ООН, що неприпустимо, оскільки відповідно до ст. 8 Конституції України вона має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. В свою чергу Конвенція ООН набрала чинності для України 1 січня 2010 р., а тому, положення ККУ мають відповідати їй, а не суперечити [6]. Тобто, після поспішних змін ч. 1 ст. 368-2 ККУ сформульована наступним чином: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі». В свою чергу, така диспозиція суперечить статті 62 Конституції України, де зазначено: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Тобто, з одного боку ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість, а з іншого – якщо не довів невинуватість – кримінальна відповідальність за ст. 368-2 ККУ.

Також ст. 368-2 ККУ суперечить статті 20 Конвенції ООН, яка сформульована наступним чином: «За умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати».

Тобто, це положення вимагає від службової особи лише раціонально обґрунтувати, а не довести (наприклад, службова особа, що

з часом значно розбагатіла, зберігала попередні договори банківських вкладів, чеки, інші договори тощо, проте вони згоріли і докази їх набуття вже відсутні – у ККУ на даний момент за це вже можлива кримінальна відповідальність за ст. 368-2 КК) свою невинуватість в суді.

Цієї ж позиції дотримується В.М. Трепак. За його словами Положення чинної редакції статті 368-2 ККУ суперечать конституційному принципу презумпції невинуватості та правовим принципам кримінальної відповідальності, що створює ризики порушення правоохоронними органами конституційних прав обвинувачених і ускладнює діяльність антикорупційних органів. Тобто, створюється така правова ситуація, коли всі державні чиновники потенційно винні у незаконному збагаченні, що дозволяє в будь-який момент пред'явити більшості з них юридичні претензії щодо законності придбаних активів. Внаслідок чого, слідчим органам доводиться шукати не доказ провини підозрюваних, а обґрунтування законності їх активів [7].

Отже, така редакція статті 368-2 ККУ призведе до зловживань з боку правоохоронних органів і владних структур щодо, наприклад, політичних опонентів. Внаслідок чого, будуть створені передумови для успішного оскарження вироків щодо них в Європейському суді з прав людини.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 07.05.2017).
2. Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки: схвалена указом Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011> (дата звернення: 07.05.2017).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення: проект закону України № 2112 від 11.09.2006 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=30762 (дата звернення: 07.05.2017).
4. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 10. С. 506.
5. Михайленко Д. Г. Місце норми про незаконне збагачення у механізмі кримінально-правової протидії корупційним злочинам. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 807–812.
6. Крайник Г. С. Кроки «уперед» та «назад» у запобіганні корупційним злочинам шляхом внесення змін до кримінального кодексу України у 2014–2015 роках // Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри: зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 7–8 квіт. 2017 р.)/Кропивниц. ін-т держ. та муніципал. упр. Кропивницький, 2017.

7. Стаття КК про незаконне збагачення посадовців стала фікцією, що ускладнює боротьбу з корупцією – Трепак // ZN,UA: сайт. URL: https://dt.ua/POLITICS/stattya-kk-pro-nezakonne-zbagachennya-posadovciv-stala-fiksiyeyu-scho-uskladnyuye-borotbu-z-korupciyeyu-trepak-225714_.html (дата звернення: 07.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.614:340.132

Олександр Олександрович ТКАЧ,

студент 2 курсу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

Науковий керівник: Шведова Ганна Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного

та кримінального права і процесу юридичного факультету

Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м.

Миколаїв

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Здійснено аналіз кримінально-правової норми, що визначає доведення до самогубства як злочин. Визначено проблемні питання даного суспільно-небезпечного діяння. Надано характеристику нових способів доведення до самогубства, не зазначених у статті Кримінального кодексу України та встановлено їх особливості.

Ключові слова: самогубство, доведення до самогубства, кримінально-правова норма, групи смерті.

Самогубство є гострою соціальною проблемою у світі. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я щорічно близько 800 000 осіб у світі закінчують життя самогубством. Самогубства є другою провідною причиною смерті серед молодих людей віком 15–29 років. На країни з низьким і середнім рівнем доходу припадає 78 % самогубств в світі. Що ж до способів, то у глобальних масштабах для вчинення самогубства найчастіше використовуються пестициди, повішення і вогнепальну зброю.

Говорячи про причини, в першу чергу, самогубство зазвичай пов'язане із депресією і розладами, викликаними вживанням алкоголю, а також у моменти кризи, коли втрачається здатність долати стресові ситуації в житті, такі як фінансові проблеми, розрив відносин або хронічний біль і хвороба. Крім того, суїцидальна поведінка багато в чому

асоціюється з конфліктами, стихійними лихами, насильством, зловживанням або втратами, а також почуттям ізоляції. Показники самогубств також високі серед найбільш уразливих груп, які піддаються дискримінації, наприклад, біженці і мігранти, корінне населення, особи з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, а також ув'язнені [1].

Кожна з наведених підстав є складною проблемою, якою займаються фахівці з психології та психіатрії. Ми ж пропонуємо звернути увагу на самогубство, вчинене через насильство, що у кримінально-правовому полі визначено як доведення до самогубства. Як свідчать наукові джерела, співвідношення самогубств і доведення до самогубства становить близько один до двадцяти [2].

Доведення до самогубства – діяння, що має високу суспільну небезпеку, оскільки тягне за собою суспільні, психічні та біологічні наслідки. Варто відмітити, що у даному випадку перевагу мають активні дії суб'єкта, оскільки, відповідно до ст. 120 КК України самогубство особи має бути наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності [3].

Про активність дій свідчить і тлумачення даної норми у Постанові Пленуму ВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» де зазначено, що доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство настає за умови, що потерпілий вчинив відповідні дії внаслідок жорстокого поводження з ним, шантажу, примушування до вчинення протиправних дій або систематичного приниження його людської гідності винним.

Пленум звертає увагу на те, що під жорстоким поводженням слід розуміти безжалісні, грубі діяння, які завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань таких як мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води, одягу, житла тощо. Щодо систематичного приниження людської гідності, ним є тривале принизливе ставлення до потерпілого у вигляді постійних образ, глумління над ним тощо [4].

Відповідно до даних Єдиного державного реєстру судових рішень за останні п'ять років в Україні було розглянуто 33 кримінальні справи за статтею 120 КК України, з них винесено 4 вироки. Варто зазначити, що значна кількість кримінальних проваджень, відкритих правоохоронними органами навіть не доходить до суду. Причинами низького показника розкриття злочинів даного виду переважно є відсутність доказів, складу злочину або суб'єкта.

Проблема дедалі поглиблюватиметься, оскільки на сьогодні з'явилися і інші, не передбачені кримінальною нормою способи доведення до самогубства, серед яких створення «груп смерті» у

соціальних мережах Інтернет, діяльність яких спрямована на доведення до самогубства осіб віком 12–18 років. За даними департаменту комунікації Національної поліції України, кіберполіція виявила 926 груп «самогубств», з яких уже 600 заблоковано. У зв'язку з діяльністю даних спільнот було відкрито 35 кримінальних проваджень, а також встановлено 4 факти суїциду [5].

Особливістю даних злочинів є: 1) відсутність реального контакту представника спільноти з потерпілим; 2) переважна неможливість встановити особу злочинця; 3) відсутність у кримінально-правовій нормі положень, що конкретизують визначення таких дій злочинними, а саме такими, що доводять до самогубства. З цього випливає необхідність розширення кримінально-караних способів доведення до самогубства.

З цього приводу народними депутатами України був розроблений законопроект, який має на меті внесення до КК України саме таких змін. У даному законопроекті пропонується змінити положення щодо доведення особи до замаху на самогубство на спробу самогубства, а також, до вже встановлених способів доведення до самогубства додати підбурювання, в тому числі підкупу, обману, а також будь-якого сприяння вчиненню самогубства [2]. Прийняття даного акту має важливе значення. По-перше, це дає можливість уникнути прогалин та колізій у законодавстві, і, по-друге, підвищити рівень безпеки та захищеності громадян у державі.

Таким чином, слід зробити висновок, що самогубство, а особливо доведення до самогубства, потребує уваги як на всесвітньому так і на національному рівні. Ми встановили, що проблемою правового регулювання даного питання є відсутність у нормах положень, здатних вирішити актуальні проблеми, що, як наслідок, породжує необхідність внесення відповідних змін до таких норм.

Список бібліографічних посилань

1. Suicide: fact sheet // World Health Organization: official site. Last update: March 2017. URL: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs398/en/> (дата звернення: 08.05.2017).

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за сприяння вчиненню самогубства): проект закону від 17.02.2016 № 4088 // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58195 (дата звернення: 06.05.2017).

3. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.05.2017).

4. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2 // БД

«Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 04.05.2017).

5. Кіберполіція виявила 926 груп «самогубств», з яких уже 600 заблоковано // Національна поліція: тимчас. веб-сайт. URL: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/2157086> (дата звернення: 06.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.211

Вікторія Олександрівна ТРОХИМЧУК,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Казначесва Дар'я Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ

Проаналізовано особливості видів покарань, що можуть бути призначені неповнолітнім. Встановлено, що для ефективного досягнення цілей покарання щодо неповнолітніх необхідно розробити спеціальні види покарань для цієї категорії засуджених.

Ключові слова: *неповнолітній, покарання, кримінальна відповідальність.*

Кримінальна відповідальність неповнолітніх та практика призначення їм покарання реалізується завдяки застосуванню основних положень кримінально-правової політики України в цій сфері, яка формується на основі особливого підходу до реалізації кримінальної відповідальності зазначеної категорії правопорушників. Аналіз сучасного стану національної і світової кримінальної політики засвідчує, що її визначальною рисою є гуманізація кримінально-правової репресії.

Чинне кримінальне законодавство передбачає певні особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Однак, перелік покарань, що застосовуються до неповнолітнього, по відношенню до осіб, які досягли повноліття, суттєво обмежений.

Так, відповідно до ст. 98 КК до неповнолітніх як основні покарання можуть бути застосовані лише штраф, громадські та виправні роботи, арешт і позбавлення волі на певний строк, а як додаткові – штраф і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Відповідно до ч. 1 ст. 99 КК штраф застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. Однак наразі дуже невелика кількість неповнолітніх, які мають офіційно самостійний дохід та власні кошти, тому, на мою думку, цей вид покарання не є ефективним та застосовується доволі рідко. Так, у 2016 році зазначений вид покарання застосовувався до 316 засуджених неповнолітніх, що становить 9 %. Істотно пом'якшені і такі види покарань, як громадські роботи та виправні роботи. Згідно зі ст. 100 КК ці види покарання можуть бути призначені тільки неповнолітнім у віці від 16 до 18 років. У 2016 році виправні роботи взагалі не призначались, а частка громадських робіт становить 8,2 %. На підставі ст. 101 КК арешт полягає у триманні неповнолітнього в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах і може бути призначений тільки неповнолітнім, які досягли на момент постановлення вироку шістнадцяти років (у 2016 році арешт призначався у 33 випадках, що становить 0,9 %) [3, с. 45].

Позбавлення волі згідно з ч. 2 ст. 102 КК взагалі не може бути призначене неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості. Тобто, якщо малолітня особа у віці чотирнадцяти років, яка не має самостійного доходу вчинила крадіжку, то до неї законодавець пропонує застосувати вид покарання як позбавлення волі на строк від шести місяців до десяти років. Крім випадків скоєння особливо тяжких злочинів, поєднаних з умисним позбавлення життя людини.

Таким чином слід визнати дуже обмеженими перелік видів покарань, що можуть бути застосовані до неповнолітнього, що не відповідає положенням Мінімальних стандартних правил ООН, так відповідно до пункту 5.1 Пекінських правил заходи впливу на неповнолітніх мають визначатися з урахуванням не лише тяжкості вчиненого ним правопорушення, а й особливостей особистості підлітка. Особі, яка вчинила злочин, має бути призначено покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів.

Можна стверджувати, що простежується негативна тенденція, відповідно до якої позбавлення волі на певний строк – найтяжчий вид покарання, серед тих, які можуть бути застосовані до неповнолітніх злочинців призначається судами в декілька разів більше, ніж інші види покарань. Так, у 2016 році до реального відбування покарання у виді позбавлення волі засуджено 15 % неповнолітніх, звільнено від відбування покарання з випробуванням з призначенням іспитового строку – 57 % [3, с. 45].

Треба зазначити, що спеціальні покарання для неповнолітніх, не пов'язані з ізоляцією, передбачаються кримінальним законодавством більшості європейських країн.

Наприклад, фундаментальний принцип ювенального кримінального права Німеччини полягає у виховній ідеї, згідно з якою основною метою

кримінально-правових заходів, що застосовуються до неповнолітніх, виступає спеціальна (індивідуальна) превенція. Метою такого виховного впливу є утримання неповнолітніх від вчинення злочину у майбутньому. Так, в цій країні існують курси соціального тренінгу, які забезпечують та надають можливість неповнолітнім на реабілітацію, на переоцінення своєї поведінки в цілому. У Німеччині арешт застосовується як останній виправний засіб тільки в разі недостатності виховних заходів. У Хорватії неповнолітні поділяються на дві групи: молодша неповнолітня особа (14–16 років), а також старша неповнолітня особа (16–18 років не більше). Одним з перших заходів виправлення рекомендаційного або профілактичного характеру є догана з боку суду. Суд попереджає особу про те, що в разі вчинення неповнолітнім злочину знову особа нестиме більш суворе покарання. Таким чином, пенальна система республіки Хорватія передбачає цілу низку виправних заходів, які передбачають гуманістичне поетапне посилення виправних заходів. За КК Польщі існує низка заходів виховного впливу на неповнолітніх, що застосовуються сімейними судами: догана; особливий нагляд за дитиною з боку батьків, участь у тренінгах, відвідування навчальних програм тощо [2, с. 60].

Вікові особливості неповнолітніх, специфіка вчиняємих ними злочинів свідчать про необхідність розробки таких заходів покарання, в яких акценти зміщуються з каральних на виховні та попереджувальні аспекти. Низька ефективність застосування позбавлення волі сприяє уникненню по відношенню до неповнолітніх такого виду покарання [1, с. 23].

Таким чином необхідно погодитись із вченими, які пропонують доповнити норми КК України новими покараннями, які були б розраховані тільки на неповнолітніх злочинців. Можливо доцільно сформулювати окрему систему покарань, схильючись до більш модернізованих та новітніх заходів виховного характеру, які, насамперед, вплинуть на внутрішнє ставлення неповнолітніх до скоєних ними злочинів.

Список бібліографічних посилань

1. Богатирьов І. Методологія впровадження кримінальних покарань, альтернативних позбавленню волі. *Право України*. 2004. № 7. С. 20–23.
2. Казначеева Д. В. Особливості застосування певних видів покарань щодо неповнолітніх за кримінальним законодавством України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 54–61.
3. Стан здійснення судочинства в Україні у 2016 році: статистичний збірник Верховного Суду України // Верховний Суд України: офіц. веб-сайт. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7a4f4f0d3832fb7dc22580e400269d42/\\$FILE/Статистичний%20збірник.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7a4f4f0d3832fb7dc22580e400269d42/$FILE/Статистичний%20збірник.pdf) (дата звернення: 03.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК [343.85:343:345-053.2](477)

Марія Миколаївна ТУЛЬЧЕВСЬКА,

студентка 2 курсу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

Науковий керівник: Шведова Ганна Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЖЕБРАЦТВУ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Розглянуто окремі питання законодавчого регулювання відповідальності осіб, що примушують дітей до заняття жебрацтвом або використовують їх з цією метою. Проаналізовано основні причини дитячого жебрацтва та пропонується система профілактичних заходів щодо попередження цього негативного соціального явища.

Ключові слова: злочин, кримінальна відповідальність, жебрацтво, малолітня дитина, профілактичні заходи.

Жебрацтво повнолітніх громадян є негативним соціальним явищем у суспільстві, однак не є кримінально-караним діянням в Україні. Згідно положень чинного Кримінального кодексу України (далі КК) протиправним діянням вважається втягнення малолітньої дитини у заняття жебрацтвом та її використання з цією ж метою. Відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом передбачена у ст. 150-1 КК України [1].

Для правильної кваліфікації цього діяння слід зазначити, що ж таке «жебрацтво». У Великому юридичному словнику жебрацтво визначається як випрошування в посторонніх осіб грошей або матеріальних цінностей [2].

З поняттям «жебрацтво» тісно пов'язане поняття «бродяжництво». Згідно з «Академічним тлумачним словником української мови», бродяжництво – це стан, спосіб життя бродяги – бездомної людини, що не має постійного місця проживання, сталого заняття, роботи [3, с. 237–238]. В українському законодавстві визначення поняття «бродяжництво» відсутнє. Починаючи з 1992 року, у чинному законодавстві нашої держави відсутнє нормативне визначення бродяжництва і відповідальності за нього.

Відповідно до ч. 1 ст. 31 Цивільного кодексу України малолітньою є фізична особа будь-якої статі, яка не досягла чотирнадцяти років [4].

Жебрацтво з використанням дітей є найбільш прибутковим і розповсюдженим явищем в Україні. Згідно зі статтею 36 Конвенції про

права дитини від 20 листопада 1989 року держави, що її ратифікували, зобов'язані захищати дитину від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту життя дитини. А жебракування є однією з форм експлуатації дитини, яка завдає їй фізичну і моральну шкоду [5].

Проаналізувавши коментарі до ст. 150-1 КК України, надані Верховним Судом України, небезпечність злочину полягає у тому, що відбувається посягання на безпосередній об'єкт злочину – воля, честь і гідність дитини. Його додатковим факультативним об'єктом можуть бути фізичне і психічне здоров'я дитини [6].

Стаття 150-1 КК України передбачає використання батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (систематичного випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб) і карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк. Ті самі дії, вчинені щодо чужої малолітньої дитини або пов'язані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, а так само вчинені повторно або особою, яка раніше скоїла один із злочинів, передбачених ст. 150, 303, 304 цього Кодексу, або за попередньою змовою групою осіб, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до восьми років. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, а також якщо внаслідок таких дій дитині спричинені середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років [1].

Законодавчо закріплені заходи боротьби із розглядуваною проблемою для досягнення максимальної ефективності повинні, в першу чергу, спрямовуватися на усунення причин, які сприяють вчиненню цих злочинів, та умов, що полегшують втягнення дітей у заняття жебрацтвом чи використання їх для цих цілей. З аналізу судової практики можна зробити висновок, що ці злочини вчинялися внаслідок скрутного матеріального становища сім'ї. Неблагонадійне оточення, збільшення кількості дітей та підлітків, які не навчаються, не отримують необхідного виховання, турботи та утримання – всі ці умови не належного виховання молоді сприяють підвищенню рівня злочинності в країні.

Розкриваючи причини бездоглядності, бродяжництва і жебрацтва дітей, О. М. Нечаєва вказує на фактори, які їх провокують. Це економічна криза, безробіття, зубожіння широких верств населення, які живуть за межею бідності, ослаблення сімейних устоїв, втрата моральних принципів, алкоголізм і наркоманія, розповсюдження серед дітей і дорослих психічних захворювань [7, с. 58–64].

На сьогоднішній день в літературі виділяються дві групи причин бродяжництва та жебрацтва: об'єктивні та суб'єктивні. До числа об'єктивних відносяться наступні:

- проблема з житлом, брак дешевого, соціального житла;
- безробіття, що обумовлює відсутність засобів для оплати житла;
- погіршення соціально-економічної та політичної ситуації в Україні;

- проблема переселення з окупованих територій;
- стихійні лиха; погіршення екологічної ситуації в деяких регіонах країни;

- соціальне здоров'я суспільства (наявність душевнохворих, осіб з поведінкою, що відхиляється від норм, осіб, що вийшли з місць позбавлення волі і т. п.);

- слабкі можливості реалізації соціальних програм, націлених на надання матеріальної та іншої допомоги малозабезпеченим сім'ям, групам ризику тощо.

Однак, об'єктивні причини не завжди штовхають підлітків на шлях жебракування та бродяжництва. До суб'єктивних причин відносяться:

- психологічні особливості індивідів, психосоціальний розвиток особистості;

- життєві установки;
- мікросоціальні ситуації;
- розривання сімейних зв'язків;
- симптомокомплекс таких патологій як шизофренія, затримка розвитку, невротичні розлади, ранні стадії різних органічних уражень [8].

У деяких зарубіжних країнах відведені повноцінні розділи, в яких відбувається конкретизоване регламентування таких діянь, як втягнення малолітньої дитини у жебрацтво і використання її для заняття даною діяльністю. На наш погляд, КК України потребує певного реформування з даного питання, посиляючись на положення міжнародного законодавства та позитивний досвід Європейських та інших країн. Наприклад, у кримінальному законодавстві Іспанії міститься норма про відповідальність за торгівлю людьми задля заняття жебрацтвом. Кримінальне законодавство Болгарії містить норми про відповідальність за самовільне викрадення дитини або утримання чужої дитини шляхом насильства, погрози чи обману з наміром використовувати її для заняття жебрацтвом або змушування її до цієї діяльності [9, с. 114–115].

На громадському рівні повинні створюватися некомерційні організації, які будуть доводити до відома людей негативний вплив, який є наслідком «матеріального підтримання» дитячого жебрацтва. Волонтери і громадські організації повинні співпрацювати з навчальними закладами, проводити семінари для батьків і дітей, які доносять до відома неповнолітніх їх права. Злочинна діяльність щодо втягнення неповнолітніх у жебрацтво та використання малолітніх для

заняття даною діяльністю має руйнівний характер на психіку дитини: формується низька самооцінка, комунікативні негаразди, формування неправильної системи цінностей. Внаслідок нищівних змін у психіці дитини слід створити центри співпраці з дітьми, які використовувалися для заняття жебрацтвом. Щоб допомогти у вирішенні цієї проблеми, громадськість може проводити різні благодійні заходи: концерти, акції, збори коштів для допомоги у вигляді продуктів, необхідних речей для існування сімей, які мають скрутне матеріальне становище.

Суспільство у всьому світі є досить зацікавленим у вирішенні проблеми забезпечення прав дитини, яка відноситься до глобальних проблем сьогодення. Розглянувши нормативно-правове регулювання жебрацтва в Україні, можна сказати, що незважаючи на велику кількість наукових праць в даній сфері дослідження, проблема жебрацтва серед дітей – явище широкомасштабне, яке до сьогоднішнього дня не втрачає своєї актуальності. Тому, вважається за доцільне прийняти до уваги цілий комплекс взаємопов'язаних факторів, що впливають як на індивідуальну саморегуляцію, так і на особистість дітей схильних до жебракування.

Приймаючи до уваги міжнародний досвід боротьби з даною проблемою, вважаємо, що положення КК України в цьому питанні є недосконалими і їх реформування стане важливим кроком у вирішенні проблеми жебрацтва дітей на національному рівні.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.04.2017).

2. Большой юридический словарь/под ред. А. Я. Сухарева. 3-е изд., доп. и перераб. М.: Инфра-М, 2007. 858 с.

3. Словник української мови: в 11 томах. Київ, 1971. Том 1. С. 237–238.

4. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 15.04.2017).

5. Конвенція про права дитини від 21.12.1995 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 29.04.2017).

6. Хавронюк М. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (коментар нового закону) // Радник: укр. юрид. портал. URL: <http://radnuk.info/home/24445-2013-07-10-10-42-04.html> (дата звернення: 29.04.2017).

7. Нечаева А. М. Детская беспризорность – опасное социальное явление. *Государство и право*. 2001. № 6. С. 58–64.

8. Максимів І. І. Актуальні проблеми правового регулювання бродяжництва та жебрацтва дітей. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 6. С. 142–149. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vprc_2016_6_20.pdf (дата звернення: 29.04.2017).

9. Семчук Н. О. Суб'єкт та суб'єктивна сторона залучення неповнолітніх до заняття жебрацтвом за законодавством України та деяких зарубіжних країн. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 2. С. 113–118.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.85

Марія Сергіївна ХМЕЛИК,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Фіалка Михайло Ігоревич,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'І: СУБ'ЄКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовано проблему існування сексуального насильства в сім'ї. Визначено суб'єкти попередження даного явища. Розкрито основний зміст напрямів їх попереджувальної діяльності.

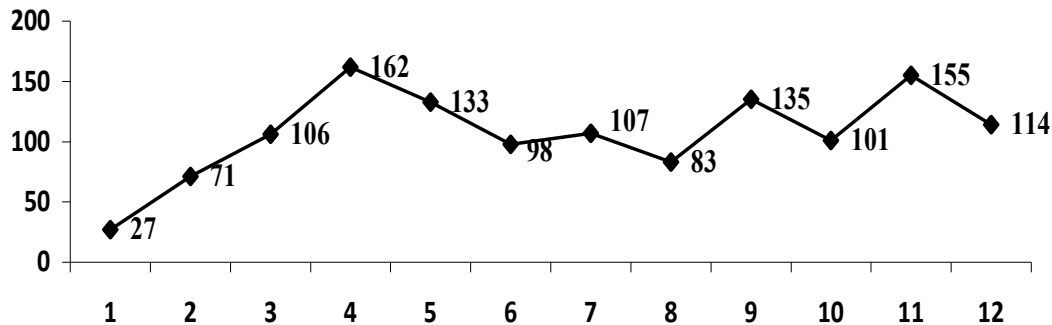
Ключові слова: сексуальне насильство в сім'ї, попередження, суб'єкти попередження.

Війни між племенами, а пізніше – між державами, сприяли створенню відповідного стереотипу поведінки людини і тому сьогодні насильство є одним із засобів розв'язання будь-яких питань. Існують різні форми насильства, і сексуальне насильство є однією з них.

Проблему визначення поняття насильства та форм його вираження протягом останніх років досліджували такі вчені як Ю. М. Антонян, В. В. Голіна, В. В. Іванова, В. І. Шахов та інші. Їхні праці містять окремі аспекти проблеми насильства в сім'ї. Однак питання аналізу сексуального насильства в сім'ї та способів його запобігання детально не розглядалися. Саме це обумовило обрання теми даної наукової роботи.

Статистичні дані Генеральної прокуратури України про правопорушення пов'язані з насильством у сім'ї за 2016 рік становлять – 1292 випадків [1]. Однак, проаналізувавши динаміку змін у звітному періоді, можна дійти до висновку, що спостерігається тенденція до збільшення кількості кримінальних правопорушень пов'язаних із насильством відносно січня 2016 року.

Динаміка змін правопорушень, пов'язаних з насильством у сім'ї,
за січень - грудень 2016 року

Крім того, як наголошує М. І. Фіалка, відсутність конкретизації суб'єкта попередження насильства в сім'ї, не доведеність до логічного завершення адміністративної реформи, призводить до відсутності чіткого розуміння того, хто є суб'єктом попереджувальної діяльності в даній сфері [2, с. 104].

Отже, актуальність даної теми, полягає в тому, що сексуальне насильство в сім'ї дуже поширене явище і саме подолання і профілактика будь-яких проявів сексуального насильства в сім'ї стає предметом широкого громадського та наукового обговорення в Україні.

Метою даної роботи є дослідження та аналіз діяльності структур та органів, які здійснюють попередження сексуального насильства в сім'ї.

Сексуальне насильство є формою домашнього насильства, яка у свою чергу є суттєвим порушенням прав людини – права на життя та фізичну та психологічну недоторканість.

На жаль, даний вид деструктивної поведінки є доволі латентним в нашій державі, адже в українському суспільстві «не прийнято» розповідати про такі речі і тому ми стикаємося зі «змовою мовчання» та прихованим осудом потерпілих від насильства в сім'ї. Тоді як, основною причиною сексуального насильства більшість потерпілих називали алкогольне сп'яніння, і це не дивно, адже алкоголізація населення є не менш серйозною проблемою для України [3, с. 17].

Основними проявами сексуального насильства є: принизливі дотики до інтимних частин тіла, примус спостерігати за статевими зносинами інших людей, експлібіціонізм, примусова демонстрація дитині порнографії та інші. Вищевказані дії суперечать Основному закону України, адже право людини в Україні на захист від усіх форм насильства гарантується статтями 28, 57 Конституцією України, відповідно до яких ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Але слід

відмітити, що не всі знають, які саме нормативно-правові акти діють на території України. Соціальне опитування показало, що лише 18 % українців знають про діючий Закон України «Про попередження насильства в сім'ї».

Саме тому з метою захисту осіб їх від сексуального насильства створюються та розповсюджуються інформаційні матеріали, що містять список організацій, які покликані надавати допомогу таким особам та перелік органів та установ, які в межах своїх повноважень протидіють такому негативному явищу.

Сьогодні протидія сексуальному насильству в сім'ї здійснюється такими органами:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує та реалізує державну політику з питань попередження насильства в сім'ї;
- уповноважені підрозділи органів Національної поліції;
- органи опіки та піклування;
- спеціалізовані установи для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства [4, с. 409].

Яким чином вищевказані органи протидіють такому фоновому явищу як сексуальне насильство в сім'ї? Говорячи про центральний орган виконавчої влади, що забезпечує та реалізує державну політику з питань попередження сексуального насильства в сім'ї, необхідно відзначити, що даний орган координує діяльність підрозділів Національної поліції та органів опіки і піклування шляхом налагодження відповідних взаємозв'язків, розробляє, затверджує та забезпечує кризові центри методичними рекомендаціями щодо проходження корекційної програми, організовує і проводить роз'яснювальну роботу серед членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення сексуального насильства в сім'ї, крім того проводить різні дослідження щодо сексуального насильства в сім'ї.

Щодо діяльності органів Національної поліції, то варто погодитись, що вони займають центральне місце у системі суб'єктів, що протидіють сексуальному насильству в сім'ї. Використовуючи широкий арсенал різноманітних методів, гласних та негласних засобів, вони здійснюють запобіжну діяльність на всіх рівнях. Зокрема, виявляють та усувають детермінанти, що сприяють проявам сексуального насильства в сім'ї, виносять попередження, захисний припис кривдникові, ставлять на профілактичний облік, а також направляють до спеціалізованих установ останнього.

Особливу увагу варто приділити органам опіки та піклування, адже найчастіше жертвами сексуального насильства стають діти. Таке негативне явище дуже відбивається на їхній поведінці, навчанні та особливо на здоров'ї. Тому вищевказані органи надають допомогу у відновленні порушених прав та захисті законних інтересів дітей, які

мають батьків, призначають опікунів (піклувальників) дітям-сиротам, влаштовують таких дітей у прийомні сім'ї, дитячі будинки, представляють у суді інтереси неповнолітніх, а також недієздатних членів сім'ї, які стали жертвами сексуального насильства в сім'ї.

До спеціалізованих установ для осіб, які вчинили сексуальне насильство в сім'ї, та жертв такого насильства доречно віднести: кризові центри для членів сімей, в яких вчинено сексуальне насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення та центри медико-соціальної реабілітації для жертв, які потерпіли від сексуального насильства в сім'ї. Кризові центри забезпечують збереження конфіденційної інформації щодо осіб, які звернулися по допомогу, взаємодіють із засобами масової інформації, громадськими організаціями у проведенні просвітницької, виховної роботи з питань попередження сексуального насильства в сім'ї, повідомляють уповноважені підрозділи Національної поліції про виявлені факти сексуального насильства в сім'ї. Центри медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї надають первинну медико-санітарну, психологічну та психіатричну допомогу, направляють жертв для подальшого лікування, надають юридичну консультацію жертвам сексуального насильства в сім'ї та ін.

Завершуючи розгляд даного питання, слід відзначити, що на сьогоднішній день сім'я визнана як основа суспільства і перебуває під особливим захистом держави. Очевидно, існує низка проблем у системі протидії насильству в сім'ї та держава, звичайно, у вигляді діяльності її органів контролює додержання прав та свобод особи та нейтралізує таке негативне соціальне явище. І ми спостерігаємо, що такі органи скоординовані, їх дії мають комплексний підхід, вони сумлінно виконують свої обов'язки та, найголовніше, покладають чимало зусиль аби зменшилась кількість кримінальних правопорушень пов'язаних із сексуальним насильством в сім'ї.

Список бібліографічних посилань

1. Загальні відомості про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством у сім'ї, та результати їх досудового розслідування за 2016 рік // Генеральна прокуратура України: офіц. сайт. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112755&libid=100820&c=edit&c=fo# (дата звернення: 22.04.2017).

2. Фіалка М. І. До проблеми законодавчого визначення спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань попередження насильства в сім'ї // Стратегічні напрямки розвитку правової системи України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 28 січ. 2012 р.). Львів: Центр правничих ініціатив, 2012. С. 104–105.

3. Кримінологія (Особлива частина): навч. посіб./А. Б. Блага, А. А. Васильєв, Л. М. Давиденко та ін.; за заг. ред. О. М. Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2011. 347 с.

4. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам: монографія. Харків: Діса плюс, 2013. 524 с.

Одержано 10.05.2017

УДК 343.22

Олена Юріївна ЦЕБИНОГА,

курсант 2 курсу факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Васильєв Андрій Анатолійович,

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального
права і кримінології факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ, м. Харків*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Розглянуто питання кримінальної відповідальності юридичних осіб за законодавством зарубіжних країн. Увагу приділено підставі кримінальної відповідальності, переліку кримінально караних діянь та видам заходів (покарань), які застосовуються до юридичних осіб.

Ключові слова: *заходи кримінально-правового характеру, кримінальна відповідальність, юридична особа.*

Обраний Україною напрям інтеграції до Європейської сім'ї потребує упровадження змін, які стосуються економічної, політичної та правової сфери, зокрема, удосконалення кримінального законодавства України у частині застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Можливість застосування цих заходів було передбачено відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 року № 314-VII [1]. Цим законом, поряд із іншими змінами до Кримінального кодексу України (далі – КК України), було закріплено виділення у Загальній частині КК України окремого розділу – Розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», яким встановлено підстави та види заходів кримінально-правового характеру. Указані заходи для кримінального законодавства України є новелою, однак, для законодавств зарубіжних країн вони є досить сталим приписом і мають багаторічну історію, тому дослідження норм, якими

передбачено відповідальність юридичних осіб є актуальним і своєчасним для сучасної теорії кримінального права.

Окремі питання відповідальності юридичних осіб і застосування заходів кримінально-правового характеру були відображені у дослідженнях В. К. Грищука, Є. Є. Дементьєва, С. Г. Келіної, Н. Є. Крилова, Н. Ф. Кузнецова, А. В. Наумова, О. С. Нікіфорова, А. М. Ященка та ін. Проте, під час практичного застосування норм про кримінальну відповідальність юридичних осіб виникає чимало труднощів, які досить часто викликані складністю та незрозумілістю положень КК України, вирішення яких можливо в результаті аналізу аналогічних приписів законів про кримінальну відповідальність закордонних країн.

Особливості визначення підстав застосування заходів кримінально-правового характеру. Відповідно до положень КК України, підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: 1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК України; 2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК України; 3) вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 258–258-5 КК України; 4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою – четвертою статті 159-1, статтями 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України (ст. 96-3 КК України) [2].

Як вказує О. Ф. Пасєка, з 1944 р. в Англії стало можливим притягнення корпорацій до відповідальності як виконавців, так і співучасників. При цьому досить часто використовується принцип «alter ego», діяння вчинене особами, що входять в орган управління юридичної особи, вважається вчиненням самою юридичною особою. Відповідальність організації не виключає кримінального переслідування винних фізичних осіб. При цьому притягнення до відповідальності юридичної особи можливе навіть тоді, коли фізична особа не була засуджена [3, с. 45].

У ст. 5 Кримінального кодексу Бельгії вказується на те, що юридичні особи можуть підлягати кримінальній відповідальності у випадках вчинення злочинів, які вчинено з метою отримання вигоди. Така відповідальність встановлена за корупцію (ст. 504), зловживання

службовим становищем (ст. 247.4) та легалізацію доходів отриманих злочинним шляхом (ст. 505). Указані статті поширюються як на бельгійських юридичних осіб, так і на іноземних, якщо злочин було вчинено їх представниками на території Бельгії [4, с. 54].

Як зазначають В. К. Гришук та О. Ф. Пасека, відповідно до ст. 3 Закону Республіки Польща «Про відповідальність колективних суб'єктів за дії, заборонені під загрозою покарання» від 28 жовтня 2002 р., підставою кримінальної відповідальності юридичної особи є неправомірна поведінка фізичної особи, яка: 1) діє від імені або на користь колективного суб'єкта у межах повноважень або обов'язків щодо його представництва, прийняття від його імені рішень чи виконання внутрішнього контролю або в разі перевищення делегованих повноважень чи неналежного виконання покладених на фізичну особу обов'язків; 2) діє з перевищенням повноважень чи неналежно виконує свої обов'язки; 3) діє в інтересах або від імені колективного суб'єкта за згодою або з відома особи, зазначеної у п. 1 даної статті; 4) є підприємцем [5, с. 87].

Згідно зі ст. 121-2 КК Франції, підставою кримінальної відповідальності юридичних осіб є вчинення злочинного діяння від їх імені органами або приватними особами, які є їх представниками [6, с. 77], схоже положення міститься і у ч. 1 ст. 14 Пенітенціарного кодексу Естонії: «Юридична особа несе відповідальність у передбачених законом випадках за діяння, вчинене його органом, членом цього органу, керівним працівником або компетентним представником в інтересах юридичної особи» [7].

У якості проміжного висновку слід зазначити, що як правило, можливість застосування заходів кримінально-правового характеру (покарання) до юридичних осіб пов'язується з вчиненням злочину представником юридичної особи (керівником, службовою особою або представником тощо) – фізичною особою. Закони КК зарубіжних країн не містять норм, які утворюють самостійні підстави кримінальної відповідальності юридичних осіб, а завжди пов'язують їх відповідальність із діянням, яке вчинено їх представником. Виключення становить лише законодавство Великої Британії, у якому мова йде про відповідальність юридичної особи, навіть у випадку, коли фізична особа не була засуджена.

2. Види злочинів, при вчиненні яких можливе застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (покарань). У КК України заходи кримінально-правового характеру застосовуються у випадку вчинення окремих злочинів проти основ національної безпеки, проти полі, честі та гідності особи, проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина, у сфері господарської

діяльності, проти громадської безпеки, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Юридична особа у Великобританії, відповідно до Законів «Про запобігання корупції в публічних органах» (1889 р.), «Про запобігання корупції» (1906 та 1916 рр.), а також постанови уряду «Про відмивання грошей» (2004 р.), може підлягати кримінальній відповідальності за корупційні діяння, відмивання доходів і фінансування тероризму [5, с. 116].

У Бельгії корпоративна відповідальність установлена за корупцію (ст. 504 КК), зловживання службовим становищем (ст. 247.4 КК) і легалізацію доходів, отриманих злочинним шляхом (ст. 505 КК) [5, с. 91].

Згідно зі ст. 16 Закону «Про відповідальність колективних суб'єктів за дії, заборонені під загрозою покарання» республіки Польща, колективні суб'єкти підлягають кримінальній відповідальності за окремі злочини у сфері господарської діяльності, страхування, обігу облігацій, банківській сфері, права промислової власності, діяльності торгових спілок, зовнішньоторговельного обігу, оборонній сфері, грошового обігу та обігу цінних паперів, службової діяльності (хабарництво, платна протекція), охорони інформації, достовірності документів, сексуальної свободи і звичаїв, довкілля, публічного порядку, конкуренції, інтелектуальної власності, оподаткування, цільового використання коштів та обігу товарів через державний кордон [5, с. 121].

У результаті опрацювання законів про кримінальну відповідальність закордонних країн встановлено, що переважна більшість указаних законів передбачає можливість застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру (покарань), як правило, у випадку вчинення корупційних злочинів, а також злочинів у сфері господарської діяльності (злочинів в економічній сфері).

3. Види заходів кримінально-правового характеру (покарань), що застосовуються до юридичних осіб, у зв'язку із вчиненням злочину їх представником. Українським законодавством, у якості заходів кримінально-правового характеру, передбачено застосування до юридичної особи штрафу, конфіскації майна, а також ліквідації (ст. 96-6 КК України) [2].

У Великобританії, до юридичних осіб застосовуються ті ж самі покарання (за виключенням позбавлення волі), які передбачено і для фізичних осіб. У випадках вчинення хабарництва або відмивання (легалізації) коштів, юридичній особі може бути призначений необмежений штраф (unlimited fine), а також конфіскація незаконно отриманого майна юридичної особи [8, с. 24].

Відповідно до ст. 7 bis КК Бельгії до юридичної особи можуть застосовуватись такі види покарання: штраф, конфіскація майна, ліквідація компанії, заборона щодо заняття основним видом діяльності [4, с. 93].

У Республіці Польща на юридичну особу може накладатися штраф у розмірі до 10 % доходу, передбаченого у приписах про податок на дохід юридичних осіб, який отриманий у році, що передує року прийняття судового рішення [5, с. 97]. Крім штрафу до юридичної особи застосовуються: заборона рекламування здійснюваної діяльності, виробів, які виробляє або реалізує юридична особа, послуг; заборона користуватися дотаціями, субвенціями або іншими формами фінансової допомоги з публічних джерел; заборона користуватися допомогою міжнародних організацій, членом яких є Республіка Польща; заборона отримання публічних замовлень; заборона здійснення певного виду основної чи додаткової діяльності; опублікування вироку [5, с. 124].

У КК Франції виділяється окремий відділ, яким передбачено покарання, що можуть бути застосовані до юридичної особи (Відділ II. – Про покарання, що застосовуються до юридичних осіб). Такими покараннями є штраф (ст. 131-38 КК), конфіскація майна (ст. 131-21 КК), ліквідація юридичної особи (ст. 131-37, ст. 131-39) тощо [6, с. 111–118].

Таким чином, проведенням дослідженням встановлено, що у розвинутих країнах вже досить давно розроблена теоретична та практична база для встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб. Зокрема, найбільш яскраво виражена кримінальна відповідальність юридичної особи як суб'єкта злочину в країнах англосаксонської правової сім'ї. Особливу увагу приділено підставам кримінальної відповідальності та видами покарань, які можуть застосовуватися до юридичних осіб, встановлено, що економічні важелі впливу є найбільш ефективними в якості покарання до юридичних осіб, тому, найбільш поширеним видом санкції має бути штраф, обмеження підприємницької свободи.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: закон України від 23.05.2013 № 314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18> (дата звернення: 12.05.2017).

2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.05.2017).

3. Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб у законодавствах країн ЄС. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. Вип. 43. С. 43–53.

4. Уголовный кодекс Бельгии. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. 560 с.
5. Грищук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження: монографія. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 248 с.
6. Уголовный кодекс Франции. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. 650 с.
7. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики от 06.06.2001 // Jurist Aitab: сайт. URL: https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/ПЕНИТЕНЦИАРНЫЙ%20КОДЕКС_10.01.17.pdf (дата звернення: 12.05.2017).
8. Бирюков П. Н. Уголовная ответственность юридических лиц за преступления в сфере экономики (опыт иностранных государств). М.: Юрлитинформ, 2008. 136 с.

Одержано 14.05.2017

УДК 343.242

Петро Миколайович ЧЕРНІКОВ,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Казначеева Дар'я Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права

і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

ПРОБЛЕМА ЗАЙНЯТТЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ

Проаналізовано сучасний стан та основні способи зайняття гральним бізнесом в Україні, наголошено на неефективності кримінального покарання за даний вид діяльності

Ключові слова: *гральний бізнес, лотерея, азартні ігри.*

З метою забезпечення захисту населення, заборони використання власності на шкоду суспільству, законодавець заборонив гральний бізнес на території України. До Кримінального кодексу України було внесено статтю щодо заборони зайняття гральним бізнесом (ст. 203-2 КК України).

Під гральним бізнесом слід розуміти діяльність осіб які організовують, проводять та надають можливість доступу до азартних ігор на гральних автоматах, у казино, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах де обов'язковою умовою участі є сплата гравцем грошей, що дає змогу учаснику отримати виграш, так і не отримати його у зв'язку з випадковістю. Оскільки у

більшості випадків, особи які грають в зазначені азартні ігри не отримують виграшу, то в них, виникає бажання відігратися, що в систематичному процесі програшів призводить до скрутного матеріального становища гравця. Це штовхає гравця, який перебуває в скрутному матеріальному становищі, до вчинення суспільно небезпечних діянь.

Хоч законодавством і заборонено гральний бізнес на території України, але реально він все-таки існує. За 2016 рік правоохоронними органами було викрито 506 гральних закладів з них, 13 – казино, 23 – зали для гри в покер, 30 – букмекерських контор, 125 – залів гральних автоматів, 315 інтерактивних клубів і вилучено у правопорушників понад 6 тисяч одиниць грального обладнання [1].

Проведений аналіз дозволяє виділити чотири найбільш поширених способи (схеми) зайняття гральним бізнесом на території України:

1) перший спосіб полягає у створенні підпільних гральних закладів, які діють таємно, тобто є прихованим від суспільства і відомі тільки певному колу осіб, зокрема, власникам, постійним гравцям і обслуговуючому персоналу (касирам, охоронцям, офіціантам тощо).

Наприклад, у грудні 2016 року в Києві був викритий гральний заклад, який розміщувався у підвальному приміщенні житлового будинку без жодних вивісок та ознак роботи. Натомість, казино працювало в цілодобовому режимі. Вхід до закладу був обладнаний камерами відеоспостереження та броньованими дверима. У разі проходження контролю охоронець відчиняв двері. Існувала клієнтська база, списки гравців формувалися заздалегідь. Тож потрапити до казино могла тільки людина, з числа знайомих постійних клієнтів. Як правило, організатори даних закладів не бояться покарання, оскільки штраф, який передбачено законодавством є відносно невеликим порівняно з виручкою, яку вони отримують у зв'язку з роботою їх казино, гральних автоматів, комп'ютерних симуляторів, букмекерських контор, інтерактивних закладів тощо, де здійснюються доступ до азартних ігор [2].

2) другий спосіб полягає у існуванні гральних закладів, які діють за допомогою корупційних схем.

Особи владних повноважень зловживаючи своїми службовими повноваженнями надають можливість здійснювати незаконну діяльність грального бізнесу. Наприклад, держслужбовець, який повинен боротися з існуванням даних закладів, отримавши неправомірну вигоду, перестає належним чином виконувати свої обов'язки та «закриває очі» на злочинну діяльність даного закладу. Він не тільки не протидіє діяльності певного грального бізнесу, а іноді і

допомагає шляхом: надання обладнання, яке було раніше вилучене, в осіб, які також займалися даним видом діяльності, або попереджає про проведення перевірок іншими правоохоронними підрозділами [2].

3) третій спосіб полягає у роботі віртуального казино через Інтернет мережі. Даний спосіб є ефективним тим, що місцезнаходження організатора виявити дуже важко, а іноді взагалі неможливо, також при блокуванні сайту, без великих зусиль створюється подібний сайт з наданням таких самих, незаконних послуг де шляхом азартних ігор заробляють кошти, які переводять на банківські рахунки, які реєструються на сторонніх осіб, які не причетні до даної діяльності. Таким чином віртуальне казино набирає великої популярності, оскільки легко розповсюджується в мережі «Інтернет», і гравці за допомогою технічних пристроїв (комп'ютерів, ноутбуків, планшетів) без зайвих зусиль беруть участь в азартних іграх, попередньо сплативши певну суму грошових коштів, що дає змогу учаснику, як отримати грошовий виграш, так і не отримати його, в залежності від випадковості.

4) четвертий спосіб, знайшов своє «існування» під прикриттям ліцензії державної лотереї. Відповідно до Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» організація та проведення державної лотереї не відноситься до грального бізнесу, тому юридично зазначена діяльність не є азартною грою. Однак, в реальності фактично вона нічим не відрізняється від неї, оскільки негативно впливає на суспільство в цілому. Особи, яким згідно ліцензії Міністерства фінансів України, надано право здійснювати розповсюдження державних миттєвих лотерей, надають гравцям умови отримати виграш, так і не отримати його, у зв'язку з випадковістю, які попередньо зобов'язані сплатити грошову суму. А оскільки коефіцієнт виграшу є істотно малим, то у гравців, які не отримали виграшу, виникає бажання відігратися, що призводить до залежності гравця. З іншого боку, під прикриттям ліцензії національної державної лотереї надаються в деяких закладах надаються інші види азартних ігор. Враховуючи, що право на розповсюдження державних миттєвих лотерей надано фізичним та юридичним особам, це поступово збільшує кількість закладів, де надається доступ особам до азартних ігор, що зумовлює зростання чисельності ігromанів.

Отже, аналізуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що не дивлячись на законодавчі заборони, гральний бізнес в Україні реально існує. Вважаємо, що покарання у виді штрафу, передбачене санкцією ст.203-2 КК України є неефективним, оскільки сума штрафу є незначною порівняно з доходом від тіньової діяльності даних закладів.

Список бібліографічних посилань

1. Протягом грудня в Україні пройде операція з припинення діяльності нелегального грального бізнесу // Міністерство внутрішніх справ України: офіц. сайт. URL: http://mvs.gov.ua/ua/news/4300_Protyagom_grudnya_v_Ukraini_proyde_operaciya_z_pripinennya_diyalnosti_nelegalnogo_gralnogo_biznesu_FOTO_VIDEO.htm (дата звернення: 05.05.2017).

2. У центрі Києва поліцейські викрили підпільне казино/Департамент захисту економіки Нац. поліції України // Національна поліція: тимчас. веб-сайт. 03.12.2015. URL: <https://kv.npu.gov.ua/uk/img/kyivska/uk/publish/article/1737573> (дата звернення: 05.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.341+343.851

Валерія Сергіївна ЧЕРНОВОЛ,

курсант 3 курсу факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

Науковий керівник: Юртаєва Ксенія Володимирівна,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ

Окреслено найбільш загальні проблеми організаційно-правового забезпечення національної безпеки в інформаційному просторі. Визначено заходи протидії кібертероризму.

Ключові слова: кібертероризм, інформаційні системи, національна безпека, інформаційна безпека, заходи протидії.

З розвитком високих технологій та подальшим їх впровадженням у повсякденне життя людини спостерігається перехід основної діяльності людини з матеріального світу в світ віртуальний. Але разом з позитивним прогресом, зменшенням затрат часу та ресурсів на обмін інформацією, зміну та прийняття рішень, розвитком бізнесу, виник прогрес негативний: злочинність у традиційному розумінні почала видозмінюватися, і здавалося б, сталі склади злочинів поступово почали мігрувати до віртуалізованого простору глобальної мережі Інтернет.

У сучасних умовах спостерігається поширення терористичної діяльності радикально налаштованих осіб, груп і організацій, ускладнюється характер їх діянь, зростає тяжкість вчинених

терористичних актів. Зазначена тема набуває ще більшої загостреності та актуальності, зважаючи на той факт, що терористична діяльність часто переходить у кіберпростір, з чим дедалі частіше стикаються в своїй практичній діяльності національні та міжнародні правоохоронні органи.

Кримінологічний аналіз такого суспільно небезпечного явища як «кібертероризм» наочно показує, що загрози, які воно за собою тягне, є надзвичайно серйозними, причому її актуальність зростає з розвитком і поширенням інформаційно-телекомунікаційних технологій.

На сьогоднішній день законодавчого визначення кібертероризму не існує. Деякі вчені характеризують кібертероризм як метод для захоплення інформації, а збиток, який він завдає визначають ціною цієї інформації. Вони мотивують свою думку тим, що сучасне суспільство не може обходитися без електронних носіїв інформації та цифрових методів її зберігання і обробки [1]. Досить повно кібертероризм визначає В. В. Топчій як навмисну вмотивовану атаку на інформаційний простір або інформацію, що обробляється електронно-обчислювальною машиною або транспортується по мережі, яка пов'язана з настанням небезпеки для життя і здоров'я людей або спричиненням інших тяжких наслідків, якщо такі дії вчинені з метою порушення публічної безпеки, залякування населення, провокування військового конфлікту [2]. Зазначене визначення, на нашу думку, є найбільш вдалим.

Особлива небезпека кібертероризму полягає в тому, що сучасні інформаційно-комунікативні технології забезпечують відносно невеликі терористичні групи могутньою та дієвою зброєю, своєрідним ретранслятором насильства. Об'єктивно кібертероризм може виражатися у незаконному втручанні в роботу електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж, присвоєнні, вимаганні комп'ютерної інформації, організації атаки на інформаційні ресурси, закладки та розробки комп'ютерних вірусів, які здійснюють знімання, модифікацію, або знищення інформації тощо.

Аналіз сучасної кримінологічної інформації дозволяє стверджувати, що для України значну зовнішню загрозу становить розповсюдження інформаційного тероризму. Зазначений вид кібертерористичної діяльності постає перед суспільством як новий вид терористичної активності негативно налаштованої ланки суспільства, орієнтований на використання різних форм і методів тимчасового або незворотного виведення з ладу інформаційної інфраструктури держави або її елементів, а також за допомогою протиправного використання інформаційної структури для створення умов, що тягнуть за собою тяжкі наслідки для різних сторін життєдіяльності особистості, суспільства і держави [3, с. 13]. Враховуючи високий ступінь суспільної небезпеки від даного виду тероризму, на наш погляд, його слід розглядати як самостійний склад злочину.

Проте найбільш небезпечним різновидом прояву кібертероризму є використання сучасних інформаційних технологій, і в першу чергу глобальної мережі Інтернет, як виду зброї, яка застосовується з метою пошкодження важливих об'єктів державної енергетичної, транспортної або урядової інфраструктури. Загрози критичній інфраструктурі слід розглядати не тільки з точки зору можливостей та характеру їх походження, але і слід виокремлювати вразливі елементи критичної інфраструктури, на які ці загрози можуть бути спрямовані: фізичні елементи, зокрема, обладнання та ресурси об'єктів критичної інфраструктури; системи управління та комунікації, зокрема системи автоматичного управління та регулювання роботи об'єктів, системи зв'язку тощо; персонал об'єктів, зокрема диспетчерський, оперативний персонал, який безпосередньо забезпечує функціонування критичної інфраструктури у реальному часі.

Такий вид атаки поєднує підготовчий етап – дії, що створюють на об'єкті нові уразливі місця, та атакуючі дії – використання уразливих місць. При цьому, підготовчі дії можуть здійснюватися значно раніше за часом, ніж сама атака, можуть бути задіяні працівники (інсайдери) підприємства, що є об'єктом нападу, та здійснені різноманітні відволікаючі маневри. Виходячи з цього, потрібно встановити єдині кваліфікаційні вимоги для всіх категорій працівників, які задіяні в обслуговуванні та мають доступ до об'єктів критичної інфраструктури, а також впровадити для даних категорій працівників обов'язкове проходження періодичної атестації на предмет відповідності заявленим вимогам.

Аналізуючи стан забезпечення інформаційної безпеки, вбачаємо необхідність удосконалення системи законодавчого регулювання інформаційної безпеки. Одночасно з цим, постає потреба у кримінально-правовому закріпленні такого діяння як кібертероризм, виробленні нових засобів забезпечення інформаційної безпеки державного управління та введення постійного моніторингу інформаційного середовища на предмет наявності нових загроз та небезпек.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що в умовах глибокого латентного проникнення злочинності до глобальної мережі Інтернет, яка в свою чергу посідає провідне місце в регулюванні суспільного та державного життя, подолання такої злочинної активності стає нагальною потребою на шляху розбудови інформаційного суспільства і входження України у світовий інформаційний простір.

Список бібліографічних посилань

1. Гнатюк С. О. Кібертероризм: історія розвитку, сучасні тенденції та контрзаходи. *Безпека інформації*. 2013. № 2. С. 118–129.

2. Топчій В. В. Кібертероризм в Україні: поняття та запобігання кримінально-правовими та кримінологічними засобами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 6, т. 3. С. 65–68. URL: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo06/part_3/16.pdf (дата звернення: 01.05.2017).

3. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Дніпропетровськ, 2008. 18 с.

4. Порядок формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 563 // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-п> (дата звернення: 01.05.2017).

5. Стратегія національної безпеки України: затв. указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 01.05.2017).

6. Стратегія кібербезпеки України: затв. указом Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення: 01.05.2017).

7. Євсєєв В. О. Можливі шляхи удосконалення захисту критичної інфраструктури України з урахуванням світового досвіду. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2016. № 4 (49). С. 168–172. URL: http://www.hups.mil.gov.ua/periodic-app/article/17271/zhups_2016_4_35.pdf (дата звернення: 01.05.2017).

Одержано 10.05.2017

УДК 343.09

Ангеліна Віталіївна ШАЛАБАЙ,

студентка 5 курсу юридичного факультету Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

Науковий керівник: Шведова Ганна Леонідівна,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У статті розглянуто проблемні питання правового регулювання захисту викривачів у сфері запобігання і протидії корупції. Проаналізовано Закон України «Про запобігання корупції» щодо захисту викривачів

корупції. Визначено першочергові заходи підвищення ефективності захисту викривачів.

Ключові слова: корупція, викривач корупції, права викривача, антикорупційне законодавство.

Ніхто вже не ставить під сумнів, що саме високий рівень корупції є найболючішою проблемою для України, оскільки це негативне явище найбільше обкрадає не тільки бюджет, але й кожного українця. Українці вже звикли в соціальних мережах чи за приватними розмовами обурюватися високим рівнем корупції. Однак, коли справа доходить до того, що треба «дати хабар», то українці приймають цей спосіб вирішення їхніх проблем як належне, а не прагнуть викривати корупціонерів. Більше того, у нашій державі непоодинокими є випадки негативного ставлення до викривачів корупції через відсутність розуміння змісту та мети доброчесного викривача як соціально корисної діяльності, спрямованої на захист суспільних інтересів.

Сьогодні Україна вже почала інформаційну кампанію щодо зміни ставлення до викривачів, в якій робиться акцент на тому, що якщо про корупцію не повідомляти, вона ніколи не буде виявлена, а значить, і подолана.

Першочерговим кроком на шляху до формування нульової терпимості населення до корупції є такий вагомий аспект антикорупційної політики як захист осіб, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції (викривачів).

Стаття 9 Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, ратифікованої Законом України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV містить зобов'язання передбачити у своєму внутрішньому законодавстві належний захист проти будь-якої необґрунтованої санкції щодо працівників, які мають достатні підстави підозрювати корупцію, та які добросовісно доповідають про свої підозри відповідальним особам або компетентним органам [1].

Стаття 32 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, ратифікованої Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V, передбачає, що кожна Держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи та в межах своїх можливостей, для забезпечення ефективного захисту від ймовірної помсти або залякування осіб, які свідчать у справах за злочинами корупційної спрямованості та, у відповідних випадках, щодо їхніх родичів та інших близьких їм осіб [2].

Стаття 22 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, ратифікованої Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 252-V, визначає зобов'язання вживати таких заходів, які можуть бути

необхідними для забезпечення ефективного й належного захисту тих, хто повідомляє про кримінальні корупційні злочини визначені Конвенцією, або в інший спосіб співробітничав із органами слідства та кримінального переслідування, а також свідків, які дають показання стосовно цих злочинів [3].

Вищенаведені норми міжнародних актів свідчать, що належний правовий захист викривачів є одним із міжнародних стандартів, необхідних для ефективної боротьби з корупцією.

Правовому регулюванню захисту викривачів присвячена ст. 53 у розділі VIII «Захист викривачів» Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (далі – Закон). Відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону особою, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривачем), є особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою [4].

Однак, у розумінні ч. ч. 2, 4, 5, 7 цієї статті мова йде не про будь-яку особу, яка повідомляє про факт корупції, а лише про працівника відповідного органу державної влади, місцевого самоврядування або юридичної особи публічного чи приватного права, який повідомляє про вчинення корупційного правопорушення іншим працівником даного органу.

Таким чином, законодавець фактично надає відповідні гарантії лише для викривача зі статусом працівника та членів його сім'ї.

Закон передбачає наступні заходи захисту у зв'язку з повідомленням про корупційне правопорушення: 1) захист від будь-яких санкцій або тиску з боку роботодавця (притягнення до дисциплінарної відповідальності, звільнення, примушення до звільнення, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо); 2) забезпечення конфіденційності відомостей про особу викривача; 3) можливість анонімного повідомлення про корупційні злочини; 4) постійний моніторинг Національним агентством з питань запобігання корупції виконання закону у сфері захисту викривачів; 5) правові, організаційно-технічні та інші заходи державного захисту правоохоронними органами за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII (особиста охорона, охорона житла і майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; за клопотанням чи згодою особи заміна документів та зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання, зміна місця навчання або роботи з компенсацією різниці у заробітній платі; закритий судовий розгляд тощо) [5].

Незважаючи на нормативно закріплений арсенал заходів захисту викривачів, існують проблеми їх реалізації, через які українське суспільство залишається сприятливим середовищем для порушення прав викривачів.

По-перше, недостатня врегульованість заходів відповідальності за тиск і переслідування з боку роботодавця, за незабезпечення гарантій анонімності і за розголошення даних про особу викривача.

Частина 1 ст. 172 Кримінального кодексу України (далі – КК України) встановлено кримінальну відповідальність за незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи у зв'язку з повідомленням ним про порушення вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (*втратив чинність на підставі Закону «Про запобігання корупції» – примітка автора*) іншою особою, а також інше грубе порушення законодавства про працю [6].

При визначенні поняття «інше грубе порушення законодавства про працю» у розуміння цієї статті, слід керуватися виключно нормами Кодексу законів про працю України. Втім, визнання порушення законодавства про працю грубим залежить від оцінки ряду критеріїв, кожний з яких має самостійне значення: характеру порушуваних трудових прав людини; категорії працівника, права якого порушуються; об'єктивних ознак порушення (тривалість, систематичність, тяжкість можливих наслідків тощо); суб'єктивних ознак порушення (злісність мотивів, особисті неприязні стосунки тощо) [7].

Оскільки повідомлення про корупційні злочини у більшості випадків пов'язані з мотивам помсти чи залякування осіб через порушення чи створення загрози порушення трудових прав з боку роботодавця, під розпорядчо-дисциплінарною владою якого перебуває викривач, пропонуємо визнати іншим грубим порушенням будь-яке порушення законодавства про працю, вчинене у зв'язку з повідомленням викривачем про порушення Закону «Про запобігання корупції».

Стаття 381 КК України [6] і ст. 185-11 Кодексу України про адміністративні правопорушення [8] встановлено відповідальність за розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист. Однак, притягнення до відповідальності за цими статтями здійснюється, коли до викривача за рішенням слідчого, прокурора, суду, а чи органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність були застосовані визначені Законом «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» заходи безпеки. Поза діяльністю, пов'язаною із забезпеченням безпеки, питання притягнення до відповідальності за розголошення даних про особу викривача залишається неврегульованим.

По-друге, відсутність доступних і безпечних внутрішніх та зовнішніх каналів розкриття інформації. Законодавець у ст. 53 Закону не надав однозначної вказівки на адресата повідомлень про корупцію.

З. А. Загинець узагальнює, що залежно від адресата повідомлень про корупцію, службові викриття можуть бути внутрішніми або зовнішніми [9, с. 127].

Внутрішні службові викриття – це повідомлення особою про порушення своєму начальнику або іншій особі всередині органу, організації, а зовнішні – це повідомлення за межі органу, організації, в якому працює викривач.

Рада Європи рекомендує державі заохочувати викривачів використовувати внутрішні канали повідомлення інформації, але й передбачає можливість викривачів самим обирати найбільш прийнятний канал розкриття інформації залежно від конкретної ситуації. Однак, повертаючись до української реальності, із тотальною зневірою суспільства в будь-які офіційні механізми інформування, найбільш правильним рішенням буде надати можливість викривачам самим визначати, який канал краще обрати, за виключенням випадків, коли мова йде про розголошення інформації з обмеженим доступом [10].

Антикорупційне законодавство передбачає обов'язкову наявність механізмів внутрішнього реагування на корупційні прояви лише в обмеженого кола суб'єктів, вичерпний перелік яких закріплено у ст. 19, ч. 2 ст. 62 Закону. У них йде мова переважно про органи державної влади та місцевого самоврядування; державні, комунальні підприємства, господарські товариства, у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків; юридичні особи, які є учасниками процедури державних закупівель. Що стосується інших юридичних осіб, то навряд чи вони зацікавлені у внутрішній процедурі розгляду повідомлень про корупційні правопорушення. Звідси, неохопленою внутрішніми каналами викриття корупції залишається діяльність низових ланок управління в таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, земельні відносини, охорона довкілля, транспорт тощо.

На сьогодні, зовнішніми утримувачами інформації можуть бути органи прокуратури (в тому числі спеціалізованої антикорупційної), Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції (спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції), Уповноважений Верховної Ради з прав людини, засоби масової інформації та громадські організації.

По-третє, законодавець у ч. 7 ст. 53 Закону передбачив обов'язок посадових і службових осіб уживати заходів щодо припинення корупційного правопорушення та негайно письмово повідомляти про

його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції [4]. При аналізі цієї норми виникає питання, чому законодавець не надав можливості самому викривачу звертатися до спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції.

На нашу думку, таке формулювання правової норми містить у собі корупціогенний фактор у вигляді передумов для приховання інформації про зловживання владою чи корупцію, покривання керівництвом прийняття пропозицій чи одержання неправомірної вигоди підлеглими, і навпаки.

По-четверте, більшість заходів державного захисту викривачів правоохоронними органами (заходи безпеки) розповсюджується лише на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. У випадку надання допомоги викривачем у справі про адміністративне корупційне правопорушення, виникає прогалина у правовому регулюванні захисту такої особи.

Таким чином, у Законі «Про запобігання корупції» відсутні системні зв'язки, що регламентують гарантії захисту викривачів з боку держави. Серед першочергових заходів підвищення ефективності захисту викривачів необхідно: удосконалити формулювання диспозиції ч. 1 ст. 172 КК України; доповнити законодавство заходами відповідальності за розголошення даних про особу викривача поза діяльністю, пов'язаною із забезпеченням безпеки; створити універсальний механізм досудового і судового захисту прав викривачів; законодавчо встановити право викривача звертатися до спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції.

Список бібліографічних посилань

1. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102 (дата звернення: 26.04.2017).

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 26.04.2017).

3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 26.04.2017).

4. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700VII // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 26.04.2017).

5. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: закон України від 23.12.1993 № 3782-XII // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12> (дата звернення: 26.04.2017).

6. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 26.04.2017).

7. Гончаров М. С. Верховний Суд України про критерії грубого порушення законодавства про працю // Коллегія адвокатів України: сайт. URL: <http://www.kau.in.ua/press-center/news/verkhovniy-sud-ukra-ni-pro-kriter-grubogo-porushennya-zakonodavstva-pro-pratsyu/> (дата звернення: 26.04.2017).

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/> (дата звернення: 26.04.2017).

9. Загиней З. Викривачі корупції: quid prodest? *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2, ч. 1. С. 125–136. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/10-2016/01/zaginej.pdf> (дата звернення: 26.04.2017).

10. Нестеренко О. Закон про захист викривачів інформації в Україні: навіщо він нам? // Стоп корупція: сайт. URL: <http://anticorruption.in.ua/news/our/10905.html> (дата звернення: 26.04.2017).

Одержано 08.05.2017

УДК 343.8(477)

Олександр Сергійович ЯЛАНСЬКИЙ,

студент 2 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

*Науковий керівник: **Крайник Григорій Сергійович,***

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ПРОБЛЕМА ЗМЕНШЕННЯ ВИДІВ ПОКАРАНЬ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Запропоновано зменшити кількість покарань, які зазначені у ст. 51 Кримінального кодексу України, шляхом виключення такого виду покарання, як службове обмеження для військовослужбовців. Також запропоновано внести зміни до виду покарання виправні роботи, включивши положення, згідно з яким дане покарання може застосовуватися і для військовослужбовців.

Ключові слова: *покарання, військовослужбовці, позбавлення військового звання, службові обмеження для військовослужбовців, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.*

У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) 2001 року серед переліку з дванадцяти видів покарань міститься три види покарань для військовослужбовців: позбавлення військового звання; службові обмеження для військовослужбовців; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.

У даній роботі ми проведемо аналіз наведених видів покарань, звернемося до статистики чисельності збройних сил України, і на цих підставах з'ясуємо доцільність введення цих трьох видів покарань для військовослужбовців у КК України.

Деякі із наведених покарань для військовослужбовців були присутні ще в Кримінальному кодексі УРСР 1960 року. Серед них: направлення в дисциплінарний батальйон та позбавлення військового звання. Помітно, що таке покарання, як службові обмеження для військовослужбовців є порівняно новим для нашого законодавства. Воно було закріплене лише у КК України 2001 року.

Покарання для військовослужбовців можна розділити на основні і додаткові. Основними є службові обмеження для військовослужбовців та тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Додатковим покаранням є позбавлення військового звання. До військовослужбовців можуть застосовуватися й інші покарання. Наприклад, військовослужбовці можуть бути покарані у вигляді арешту, який вони відбувають на гауптвахті (ч. 2 ст. 60 КК України).

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців передбачене у п. 10 ст. 51 КК України і регламентоване ст. 62: це основне покарання, яке застосовується виключно до військовослужбовців строкової служби, військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, осіб офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, осіб офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовців, призваним на військову службу під час мобілізації, на особливий період (крім військовослужбовців-жінок), на строк від шести місяців до двох років. При цьому суд, врахувавши обставини справи та особу засудженого, може замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк.

До теми скорочення видів покарань звертався, зокрема, Ю. А. Пономаренко. Він наводить статистику призначення судами даного виду покарання з 2002 по 2008 рік. На початку цього періоду 137 військовослужбовцям за рік було призначено покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні, а вже у 2008 році їхня кількість становила 26. Науковець також зазначає, що головною причиною зменшення випадків призначення цього покарання є поступове звуження кола осіб, яким воно може бути призначено: з кожним роком в

Збройних Силах України стає все менше солдатів строкової служби і все більше контрактників, яким таке покарання не може бути призначено [2, с. 197].

Але потрібно зазначити, що монографія Ю. А. Пономаренка була видана у 2009 році, коли кількість військовослужбовців методично скорочувалася, і вироків щодо них було мало. Зараз ми спостерігаємо іншу ситуацію стосовно кількості військовослужбовців. Чисельність Збройних Сил України за останні 2 роки зросла, оскільки на території держави ведуться воєнні дії. Відповідно до цього, вироків також стало більше. Тому виключення даного виду покарання є недоцільним.

Сутність службових обмежень для військовослужбовців як виду покарання розкривається у ст. 58 КК України. Як зазначається у ч. 1 ст. 58 КК України, «покарання у виді службового обмеження застосовується до засуджених військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замість обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років призначити службове обмеження на той самий строк». Даний вид покарання мало досліджений у теорії кримінального права, оскільки він вперше закріплений у КК України 2001 року.

Службове обмеження для військовослужбовців має комбінований характер: по-перше, воно проявляється у примусових заходах майнового характеру (в дохід держави відраховується від десяти до двадцяти відсотків із суми грошового забезпечення засудженого; по-друге, на засудженого вчиняється моральний вплив: під час відбування покарання засуджений не може бути підвищений у посаді, військовому званні, а строк покарання не зараховується йому в строк вислуги років для присвоєння чергового військового звання. Також зазначається, що суд може призначати цей вид покарання і тоді, коли він вказаний у санкції відповідної статті КК України, і у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, дійде висновку про можливість застосування до нього цього виду покарання замість обмеження чи позбавлення волі [3, с. 139]. На думку В. О. Бугаєва, чинне законодавство України поки що детально не регламентує порядок застосування цього покарання, а тому його особливості неможливо відстежити [4, с. 171].

Позбавлення військового звання застосовується лише як додаткове покарання. При цьому, воно може призначатися лише за тяжкий чи особливо тяжкий злочин, і лише за вироком суду (ст. 54 КК України). У жодній із санкцій статей XIX Розділу Особливої частини КК України, які встановлюють покарання за військові злочини, не передбачене таке покарання, як позбавлення військового звання. Але зазначається, що

його застосування залежить від оцінки вчиненого злочинного діяння судом, який при застосуванні такого покарання враховує: використання винним свого військового звання для вчинення злочину або одержання не передбачених законом пільг або переваг для себе чи інших осіб; ставлення винного до виконання службових обов'язків; наявність дисциплінарних стягнень; поведінки винного у колективі чи побуті [3, с. 133]. Аналізуючи статистику чисельності військ Збройних Сил України з 1993 року до 2014 року, можемо помітити, що існувала тенденція до зменшення кількості військовослужбовців. Звісно, сьогодні чисельність військовослужбовців у зв'язку з воєнними діями зростає, але співвідношення кількості військовослужбовців до загальної кількості населення дорівнює приблизно 1:175. Цей факт дає нам змогу зробити висновок, що Україна – не мілітаризована держава.

Потрібно зазначити, що покарання у вигляді службового обмеження для військовослужбовців подібне до виправних робіт. Зокрема, обидва відбуваються за місцем роботи або несення служби, відрахування в дохід держави від суми заробітку в обох випадках становить від десяти до двадцяти відсотків. Ці покарання відрізняє тільки те, що під час відбування покарання у вигляді службового обмеження для військовослужбовців, засудженого не може бути підвищено за посадою, у військовому званні, а строк покарання не зараховується йому в строк вислуги років для присвоєння чергового звання. Ми не вважаємо, що дана підстава є необхідною у визначенні сутності даного покарання, адже суди повинні повною мірою розглядати всі підстави у окремій справі. У деяких випадках факт неможливості підвищення військовослужбовця за посадою під час відбування покарання не буде виправданим.

Ми вважаємо, що три види спеціальних покарань для військовослужбовців це багато, при цьому, до них можуть застосовуватися майже всі інші покарання, які передбачені ст. 51 КК України. Ми частково погоджуємося з Ю. А. Пономаренком і пропонуємо прибрати з КК України такий вид покарання, як службові обмеження для військовослужбовців, виключивши його зі ст. 51 та повністю виключити ст. 58 з КК України. Пропонуємо внести зміни до ч. 1 ст. 57 КК України, і викласти частину цієї статті в такій редакції: «Покарання у виді виправних робіт встановлюється на строк від шести місяців до двох років і відбувається за місцем роботи засудженого, або за місцем проходження служби для військовослужбовців. Із суми заробітку засудженого до виправних робіт провадиться відрахування в дохід держави у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків». У свою чергу, з ч. 2 потрібно виключити обмеження щодо застосування цього виду покарання для військовослужбовців,

виклавши її в такій редакції: «Виправні роботи не застосовуються до вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, до непрацездатних, до осіб, що не досягли шістнадцяти років, та тих, що досягли пенсійного віку, а також до осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, приватних виконавців, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування». Стосовно виключення інших видів покарань для військовослужбовців, що запропонував Ю. А. Пономаренко можна сказати, що зі збільшенням чисельності Збройних Сил України і у зв'язку з веденням воєнних дій немає необхідності їх всі виключати, оскільки кількість вироків збільшується і потрібні дієві покарання, які могли б використовувати суди для впливу на військовослужбовців і їх виховання. Скасування усіх 3 видів покарань призведе до того, що не буде досягнута мета покарання. До дискусій про доцільність такого перегляду можна буде повернутися у мирний час.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины: монография. Харьков: ФИНН, 2009. 344 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України/за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Атіка, 2003. 1056 с.
4. Бугаев В. А. Воинские преступления и наказания: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одесса, 2002. 190 с.

Одержано 09.05.2017

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**Університетські кримінально-правові
та кримінологічні читання**

Збірник тез доповідей
І Всеукраїнської курсантсько-студентської
науково-практичної конференції

(16 червня 2017 року, м. Харків)

Відповідальні за випуск: *О. М. Литвинов, В. Б. Харченко, А. В. Байлов,
П. О. Білоус, А. С. Тяпкін*

Редагування списків бібліографічних посилань: *С. С. Тарасова,
П. О. Білоус*

Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля*
Дизайн обкладинки: *А. С. Тяпкін*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 10,5. Обл.-вид. арк. 10,49.
Тираж 45 пр. Зам. № 2017-18.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.